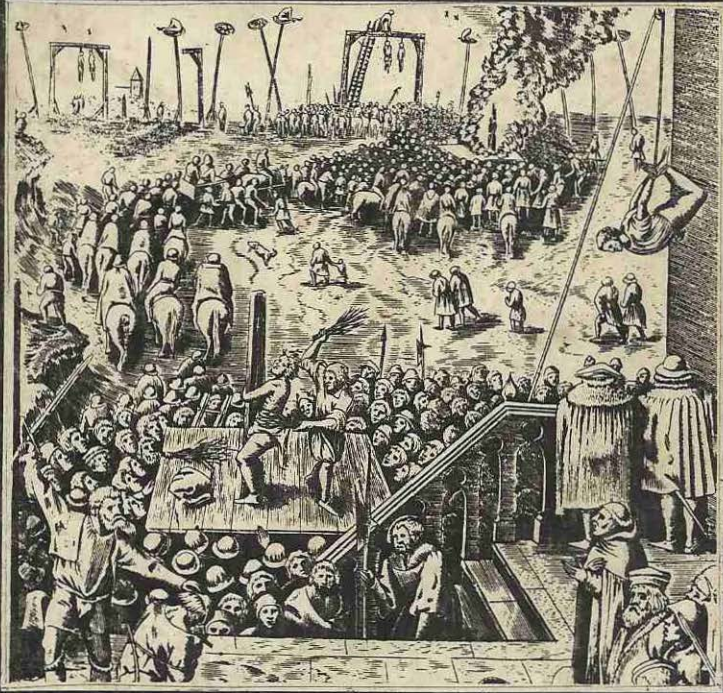

Camus / Koestler

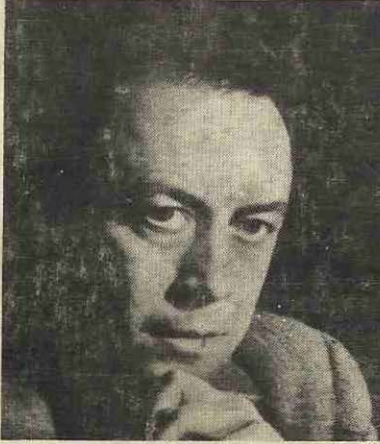
ÖLÜM CEZASI ÜSTÜNE DÜŞÜNCELER

Türkçesi: ALİ SİRMEN

GÜNCEL SORUNLAR DİZİSİ 10/56

"Bu kitap ilk kez, Türkiye'nin yaşadığı bir geçiş döneminde, 1972 Nisan'ında kamu vicdanında ölüm cezalarına karşı yükselen sese, küçükte olsa bir katkı oluşturmak amacıyla çevrildi... Bugün 13 yıl öncesinden de daha fazla karşıyım ölüm cezasına, bugün onu eskiden olduğundan daha da yararsız, anlamsız ve tiksindirici buluyorum. Ve bugün her yurttaşın, Yasanın verdiği tüm olanaklarla, "Hayır!" diyerek idama karşı sesini yükseltmesinin zorunluluğuna her zamankinden daha fazla inanıyorum."

ALİ SİRMEN

İTİP YAYINLARI

Albert Camus / Arthur Koestler

ÖLÜM CEZASI
ÜSTÜNE
DÜŞÜNCELER

Türkçesi :
Ali Sirmen

ALAN YAYINCILIK : 56
Güncel Sorunlar Dizisi: 10

**ÖLÜM CEZASI ÜSTÜNE
DÜŞÜNCELER**
LA PAINE CAPITAL
A. Camus/A. Koestler

Türkçesi :
Ali Sirmen

Birinci Baskı: Cem Yayınevi, 1972
Alan Yayıncılık'ta Birinci Baskı: Ocak 1986
Dizgi/Baskı: Özdem Kardeşler Matbaası
Kapak düzeni: PANO GRAFİK

alan yayıncılık
ticaret limited şirketi
Başınhalasip Sk. Talas Han
No: 302 Cağaloğlu/STANBUL

Camus'un «Réflexions Sur LA GUILLOTINE» ve Koestler'in «Réflexions Sur LA POTENCE» adlı eserleri birleştirilerek «La Peine Capital» adı altında 1957'de Calman Levy (Paris) Yayınevi tarafından basılmıştı. Biz de kitabı aynı şekilde yayınlıyoruz.

ÇEVİRMENİN ÖNSÖZÜ

1971 yılının temmuz ayında Ankara'da, sonradan parlamenter demokrasinin ve Onun «Onsuz olmaz»ı temel hak ve özgürlüklerin savunucusu olduğu savını hiç dilinden düşürmeyen bir politikacının kanatları altında siyasete atılan, Ali Elverdi başkanlığındaki bir askeri mahkeme tarafından, ölüm cezasını öngören T.C.K. 146/1 maddesi gereği tutuklandım.

O anda neler hissettiğimi, şu sırada açıklıkla anımsayamıyorum doğrusu. Ama, nereden nasıl bulduğunu bilemediğim bir İzmir gazetesinde çıkmış olan bizimle ilgili «İdamlıklar Mangası» başlıklı yazıyı okumuş olan annemin tutuklama kararını izleyen ilk duruşma gününde yüzünde okuduğum dehşeti ve çaresizliği ömrüm oldukça unutmayacağım.

Doğrusu ya o gün annemin korkusunu ve çaresizliğini pek de anlayamamıştım. 146/1'den tutuklanma kararı karşısında, tıpkı öbür sanık arkadaşlarım gibi ben de, işin sonunda darağacına çıkacağımızı bir kez bile aklımıza getirmemiştik. Çünkü iddia öylesine gerçekten uzak, öne sürülen suçlamalar öylesine hukuksal dayanaktan ve kanıttan yoksundu ki. Nitekim, daha dava duruşma aşamasına gelmeden önce TCK 146/1 maddesi geri alınmış, kovuşturma başka bir maddeye dayandırılmış, 6 ay gibi, sonradan bana kısa gibi görünecek bir sürede, salıverilmiştik. Tu-

tuksuz süren yargılanmamız sonunda işç, aralarında E. Korgeneral Cemal Madanoğlu, E. Kur. Alb. Osman Köksal, Doğan Avcıoğlu, İlhan Selçuk, İlhami Sosyal v.b. seçkin kişilerin de bulunduğu «Sanıkların müsnet suçu işlemedikleri konusunda tam bir vicdani ve hukuki kanaata varmış olan» askeri mahkemenin oybirliğiyle aklanmıştık.

Ama daha sonra yaşadığım ve tanığı olduğum olaylar bana annemin ziyaret günü yüzünde okuduğum dehşet ve çaresizliğin, hiç de o kadar boş olmadığını gösterdi.

Öyle ya! Siyasal rüzgarlar başka türlü esebilir ve pekala bizleri de o akla, mantığa, hukuka sığmayan iddialar ilk tutuklandığımız gün öngörülen sonuca götürebilirmiş.

İddialar ne denli dayanaktan yoksun olursa olsun, siyasal nitelikteki davaların iç ve dış kamuoyunda derin bir toplumsal suçluluk duygusu ve hatta tiksinti uyandırabilecek mahkûmiyetlerle sonuçlandığı olaylar yaşanmadı mı geçiş dönemlerinde?

Yakın geçmişimiz bugün sonuncusu hâlâ sürmekte olan ve birbirini neredeyse ritmik bir düzenle izleyen geçiş dönemleriyle dolu. Bunların yolaçtığı yıkımlar, herbirinin ki bir öncekine kıyasla onarılması daha da güç olmakla birlikte, toplumun demokrasi güçlerince elden geldiğince giderilmeye çalışılıyor.

Ama bu yıkımların kapladığı yüzey arasında öyle bir alan var ki, orada oluşana karşı elden hiçbir şey gelmiyor.

Evet! İdam cezalarından söz ediyorum. Gidenleri geri getirecek güç henüz bulunmadığına göre, ölüm cezasının yolaçtığı yıkımı onarmak kimsenin elinde değil.

Kuşkusuz ölüm cezaları ne yalnızca geçiş dönemlerine özgü bir uygulama ve ne de sadece siyasal suç alanının sınırları içine takılıp kalmış durumda.

Ancak, yaşadığımız olaylar da bize göstermiştir ki, geçiş dönemlerinde «idam cezaları» daha da güncellik ve önem kazanıyor. Şu anda kesinleşmiş, onay bekleyen idam cezası sayısının yüzün üstünde olduğu göz önünde bulundurulur ve bunların çok büyük bir bölümünün de geçiş döneminin yargı organlarınca verildiği düşünülürse, idamın bu gibi dönemlerde neden daha önemli bir konu haline geldiği kolayca anlaşılır.

Üstelik bu dönemlerin «bağımsız yargı» kararlarının olağan düzenlerde ne büyük ve tükenmez tartışmalara yol açtığını, bu kararlara dayanak oluşturan ifadelerin hangi koşullar altında alınmış olduğunun sonraları, geçerlilikleri kuşku götürmeyecek, tüyler ürpertici çeşitli açıklamalarla nasıl günyüzüne çıktıklarını unutmamak gerek.

Bu kitap ilk kez, Türkiye'nin yaşadığı bir geçiş döneminde 1972 nisanında Onat Kutlar'ın da önyayak olmasıyla, kamu vicdanında ölüm cezalarına karşı yükselen sese, küçük de olsa bir katkı oluşturmak amacıyla çevrildi ve anısı önünde saygıyla eğildiğimiz Oğuz Akkan'ın öncülüğüyle «Cem Yayınevi»nce yayınlandı.

On üç yıl aradan sonra, yine bir geçiş döneminde, yine kamu vicdanından ölüm cezalarına karşı yükselen sese — ki çok şükür bu kez daha da yoğun — katkı olacağını düşünen Sayın Ragıp Zarakolu'nun önyayak olmasıyla Alan Yayıncılık tarafından ikinci kez basılıyor.

Yapıtın kendisi Camus ve Koestler'in ülkelerinde artık güncel bir tartışmanın odağı olmaktan çıkmış,

ustalıkları kuşku götürmeyen iki büyük kalemin ürünü olarak ilgi çekmektedir artık. Çünkü önce İngiltere'de, sonra da, 1981 yılında sosyalistlerin iktidara gelmesiyle, Fransa'da ölüm cezası uygulaması kaldırılmıştır. «Demir Leydi» namıyla anılan Bayan Margaret Thatcher'in «Majesteleri'nin Ülkesi»ne ölüm cezasını geri döndürme yolundaki çabaları, tutucuların egemen olduğu Lordlar Kamarası'nda bile bozguna uğramıştır.

Ne yazık ki «idam» günümüz Türkiyesi'nde hâlâ güncel bir tartışmanın odağını oluşturuyor. Çünkü güzel ülkemiz tüm Avrupa'da idam cezasının hâlâ yürürlükte olduğu tek diyardır. Ve ne yazık ki ölüm cezasının dirençli yandaşları alanı boş bulup, seslerini alabildiğince yükseltme ve uzak köşelerde bile duyurma kolaylıklarını ellerinde tutarlarken, ona karşı çıkanlar seslerini duyurma olanaklarının ellerinden alınmasının da ötesinde, seslerinin tümüyle kısılması tehdidiyle burun buruna getiriliyorlar.

Bu tür tehditlere boyun eğmeyecek kişilere sahip olduğumuz için ülkemizin aydınlık kafalı insanları, kuşku yok ki kıvanç duymaktadırlar.

Yine hiç kuşku yok ki, onların bu yürekli savaşçımları bugünlerde daha da önem kazanmış bulunuyor.

Yaşamımın, üstüne başka giysiler yakıştırmak istenen, istençli bir seçimi yüzünden «İdam»ın 1. ve 2. baskıları arasında geçen 13 yıllık sürenin hemen hemen üç yılını hapiste geçirdim ve hâlâ da geçiriyorum. Bu süre içinde, kendisine isnad edilen suç siyasi olsun ya da olmasın, idamla yargılanan bir çok kişiyle aynı koğuştaki, aynı avluyu, aynı masayı, aynı karavanayı paylaşıp, birlikte söyleşip, birlikte güldüm, birlikte volta attım.

Yollarının sonunda darağacının korkunç tehdidinin durduğu o insanları da yakından görüp neleri yaşadıklarına tanık olduktan sonra bugün 13 yıl önceden de daha fazla karşıyım ölüm cezasına, bugün onu eskiden olduğundan daha da yararsız, anlamsız ve tiksindirici buluyorum.

Ve bugün her yurttaşın, yasanın elverdiği tüm olanaklarla, «Hayır!» diyerek idama karşı sesini yükseltmesinin zorunluğuna her zamankinden daha da fazla inanıyorum.

İdam yandaşlarının hemen hemen dünyanın her yerinde nasıl birbirine koşturmuş bir anlamsızlık zinciri oluşturduklarını, nasıl hep aynı kof savları öne sürdüklerini iki büyük yazarın kaleminden bir kez daha ustalıkla ve yüreklilikle ortaya koyan bu yapıtın ülkemizden yükselen insancıl çığlığa küçük de olsa katkıda bulunacağını umarım.

Ali SİRMEN

Sağmalcılar Cezaevi

Kasım 1985

GIYOTİN ÜZERİNE

Albert Camus

1914 savaşından az önce, suçu fazlasıyla öfke uyandıran bir kaatil (bir çiftçi ailesini çocuklarıyla birlikte öldürmüştü) Cezayir'de idama mahkûm edildi. Söz konusu kişi, kan çılgınlığı içinde cinayet işleyen, üstelik kurbanlarının öteberisini çalarak durumunu ağırlaştıran bir tarım işçisiydi. Olay büyük yankılar uyandırdı. Genellikle, kafasının kesilmesinin böyle bir canavar için pek yumuşak bir ceza olacağı düşünölmekteydi. Çocukların da öldürölmüş olmasını büyük bir tiksintiyle karşılayan babamın da aynı şekilde düşündüğünü söylediler. Bu konuda bildiğim pek az şeyden biri, kendisinin infazda hazır bulunmak istemiş olmasıdır. Büyük bir kalabalıkla birlikte, şehrin öbür ucundaki infaz yerine gitmek için geceyarısı kalkmıştı. O sabah gördüklerinden bir daha kimseye tek kelime söz etmedi. Yalnız anem onun eve yüzü allak bullak, hışım gibi girdiğini, kimseyle konuşmadığını, bir süre yatağına uzandıktan sonra birden kusmaya başladığını anlattı. Babam, büyük formüller ardında gizlenen gerçeğı kavramıştı. İnfaz anında, öldürölen çocukları düşüneceğı yerde, kafası kesilmek için giyotinin altına atılan ve ölümden sonra bile ihtilaçlar içinde kıvranan vücudu düşünmüştü.

Bu âyinsel hareketin basit ve doğru bir adamın öfkesini yenmek için pek fazla korkunç olduğunu ve yüz kere hakedilmiş olarak gördüğü bir cezanın sonuç olarak onda büyük üzüntüden başka duygu yaratmadığını kabul etmek gerek. En büyük adalet, korumak durumunda olduğu namuslu adama yalnız kusma duygusu veriyorsa, onun olması gerektiği gibi, siteye daha fazla barış ve düzen getirdiğini savunmak imkânsızlaşıyor. Tam tersine en büyük ceza bize, en aşağı cinayetin kendisi kadar isyan uyarıcı şekilde çarpmakta ve bu yeni cinayet toplumsal bünyeye karşı girişilmiş saldırıyı onarmak şöyle dursun, eski lekenin yanına bir yenisini eklemektedir. Bu öylesine gerçektir ki, kimse sözü geçen törenden açıkça söz etmeye cesaret edememektedir. Bundan söz etmekle yükümlü olan memur ve gazeteciler, törenin utanç verici ve kışkırtıcı yanının iyice bilincine varmışçasına, kalıplaşmış formüllerden meydana gelen âyinsel bir dil kullanırlar. Böylece kahvaltılık saatinde gazetenin bir köşesinde, mahkûmun «topluma olan borcunu ödediğini», veya «Suçunun cezasını çektiğini», ya da «Saat beşte adaletin yerine getirildiğini» okuruz. Memurlar, mahkûmdan «ilgili» veya «müşteri» diye söz eder ya da, onu İdam Mahkûmu kelimesinin baş harfleriyle belirtirler. Ölüm cezası hakkında eğer deyim uygunsuzsa yalnızca alçak sesle konuşulur ve yazılır. Son derece uygarlaşmış olan toplumumuzda bir hastalığın çok tehlikeli olduğunu ondan doğrudan söz edemememizden anlarız. Uzun süre burjuva ailelerinde, büyük kızın ciğerlerinin zayıf olduğundan veya babanın «urdan» şikayet ettiğinden söz edilmiştir; çünkü verem ve kanser biraz utanç verici hastalıklar olarak kabul edilmekteydi. Bu kural kuşkusuz ölüm cezaları için

de geçerlidir, çünkü herkes ondan yalnızca örtülü sözcüklerle söz etmeye çabalamaktadır. Kişinin bünyesi için kanser ne ise, toplumun bünyesi için ölüm cezası da odur, şu farkla ki, kimse şimdiye kadar kanserin gerekliliğini ileri sürmüş değildir. Aksine ölüm cezasını topluma, pek üzüntü verici bir gerek olarak sunmaktan geri durulmamıştır; böylece kaçınılmaz bir gereklilik olduğu için öldürme meşruiyet kazanıyor, ama bu üzüntü verici bir hareket olduğu için de üzerinde konuşulmuyordu.

Benim niyetim ise, tam tersine nobranca konunun üzerine gitmektir. Bunu ne skandal zevki, ne de sanırım doğal ahlak bozukluğu dolayısıyla yapacağım. Yazar olarak bazı nezaket davranışlarından dehşete düşmüş, insan olarak insanlık koşullarımızın iğrendirici yönleri kaçınılmaz ise onları sessizce karşılamak gerektiğini düşünmüşümdür. Ama eğer sessizlik veya dilin kurnazlıkları, değiştirilmesi gereken bir suistimalin veya giderilmesi olası bir felaketin sürmesine katkıda bulunuyorlarsa, o zaman açık konuşmaktan ve kelimelerin örtüsü altında gizlenen müstehcenliği gözler önüne sermekten başka çare yoktur. Demirperdenin bu yanındaki ülkeler içinde Fransa, ceza dağarcığında idama hâlâ yer veren bir diyâr olmanın parlak şerefini İspanya ve İngiltere* ile paylaşmaktadır. Bu ilkel âyin, yalnızca kendisine belletilen, tantanalı sözlere göre hareket eden kamuoyunun umursamazlığı ve bilgisizliği yüzünden günümüze kadar yaşayabilmiştir. Muhayyile (imgelem) uyuduğu zaman sözcükler anlamlarını

(*) Şu anda sözü edilen ülkelerin üçünde de kaldırılmıştır idam cezası İngiltere'de Demir Leydi diye anılan Margaret Thatcher ölüm cezasının yeniden yürürlüğe konması girişiminde ise yenilgiye uğramıştır. (Ç. N.)

kaybederler: Sağır bir halk bir adamın mahkûmiyetini dalgınlık içinde dinler. Ama onlara makina gösterilsin, tahtaya ve demire dokunmaları, düşen başın sesini duymaları sağlansın, o zaman birden uyanan toplum imgelemi aynı anda hem kullanılan dili hem de cezayı reddedecektir.

Naziler, Polonya'da rehinleri topluluk önünde kurşuna dizerlerken, bunların isyan ve özgürlük sözleri haykırılmaları için ağızlarını alçıya bulanmış bezlerle tıkarlardı. Bu masum kurbanların yazgısını mahkûm olmuş canilerinkiyle, sıkılmadan karşılaştırmaya imkân yoktur. Ama, bizde giyotine gidenlerin her zaman caniler olmamasının yanında yöntem aynıdır. Biz de, kendi gerçeği içinde incelenmeden meşruiyetinin doğrulanmasına imkân olmayan bir cezayı, örtülü sözler ardında gizliyoruz. Bir kere ölüm cezasının gerekli olduğunu söyleyip, bir daha ondan söz etmemek yerine, tam tersine önce onun gerçekten ne olduğunu konuşup, ondan sonra olduğu gibi gerekli bulunup bulunmadığını söylemek gerekir.

Ben kişisel olarak, bu cezanın yalnız yararsız olduğuna değil, ama son derece zararlı olduğuna inanmaktayım ve konunun özüne geçmeden önce bu inancımı belirtmek isterim. Bu sonuca, sözü geçen konuda haftalar süren inceleme ve araştırmalarım sonunda vardığımı söylemem de pek namuslu olmaz. Ama düşüncemi yalnızca duygusallığa bağlamak da aynı derecede namusla bağdaşmayan bir tutum olur. Ben, bazı insancıkların pek hoşnut oldukları ve içinde değerler ve sorumlulukların birbirine karışıp, cürümlerin eşitleştiği, sonunda masumiyetin bütün haklarını kaybettiği bu gevşek duygululuktan mümkün olduğu kadar uzaktayım. Ben birçok ünlü çağdaşım gibi insanın doğal olarak bir toplum hayvanı olduğuna

da inanmıyorum. Doğrusu tam tersini bile düşünmekteyim. Ama, artık insanın, yasaların fizik yaşayışını sürdürmesi için gerekli olduğu toplum dışında yaşamayacağını düşünürüm ki, bu da öbürlerinin görüşlerinden çok farklıdır. Bu durumda, sorumlulukların toplumun kendisi tarafından mantıklı ve etkili bir sıra içinde saptanması gerekir. Ama yasa son doğrulanmasını, belirli bir zaman ve yerdeki toplum için sağladığı veya sağlayamadığı yarar da bulur.

Yıllar boyu ölüm cezasını imgelemin katlanamayacağı bir ceza ve işkence, mantığının suçladığı tembel bir düzensizlik olarak gördüm. Bununla birlikte imgelemimin mantığımı etkilediğini kabule hazırdım. Ama şu son haftalar içinde düşüncelerimi kuvvetlendirmeyen veya görüşümü değiştirmeme yol açabilecek hiç bir şey bulamadım. Tersine benim kanıtlarıma yenileri de eklendi. Bugün bütünüyle Koestler'in görüşünü paylaşmaktayım: Ölüm cezası, toplumumuzu lekelemektedir ve bunun savunucuları mantıkla görüşlerini kanıtlamamaktadırlar. Koestler'in konuyla ilgili savunmasına bir daha dokunmadan ve Jean Bloch Michel'in kesin açıklamaları sonunda artık tekrardan başka bir anlamı olmayacak rakamlar ve olaylar sıralamadan, Koestler'in kanıtlarının uzantısı olan, ölüm cezasının hemen kaldırılması yolunda onunkilerle birleşen bazı düşünceleri geliştireceğim.

Bilinmektedir ki, ölüm cezası yandaşlarının en büyük kanıtı cezanın örnek olma niteliğidir. Başlar, yalnız onları taşıyanları cezalandırmak için değil, fakat bunları taklit etmek isteyenleri dehşet verici bir örnekle korkutup caydırmak için kesilir. Toplum intikam almamakta, sadece suçu önlemek istemektedir. Kesik baş, kaatil adaylarının bu görüntüde kendi ge-

leceklerini sezmeleri, gerilemeleri için teşhir edilmektedir.

Bu kanıt eğer aşağıdaki gerçekler olmasaydı, etkileyici bulunabilirdi:

1 — Toplum sözünü ettiği örneklik niteliğine inanamamaktadır.

2 — Ölüm cezasının suç işlemeye karar vermiş bir tek caniyi bile kararından caydırdığı kanıtlanmamıştır. Üstelik bu ceza binlerce suçluda, büyüleyici bir etkiden başka hiç bir duygu uyandırmaz.

3 — Birçok başka bakımdan da bu ceza sonuçları önceden tahmin edilemeyecek iğrenç bir örnektir.

Herşeyden önce, toplum kendi söylediklerine inanamamaktadır. Zira buna gerçekten inansaydı, kesilmiş başları herkese gösterirdi. Toplum, o zaman infazlarda da, ulusal ödünçler ile yeni aparetif markaları için giriştiği reklâm kampanyalarını uygulardı. Aksine bizde, infazların halka açık olmayıp, cezaevlerinin avlularında pek dar bir memur kadrosu önünde yapılageldiği bilinmektedir. Bunun ne zamandan beri ve neden böyle olduğu da pek iyi bilinmez. Söz konusu olan nisbeten yeni alınmış bir karardır. Halk önündeki son infaz, 1939'da bir sürü cinayet işlemiş olan ve girişimleri yüzünden günün konusu haline gelmiş bulunan Weidmann'inkiydi. O sabah büyük bir kalabalık Versaille'a koşmuştu. Bunların arasında birçok da fotoğrafçı bulunmaktaydı. Wiedmann'ın halkın karşısına çıkarılmasıyla, kafasının kesilmesi arasında geçen zamanda birçok fotoğraf çekilmişti. Birkaç saat sonra Paris Soir gazetesi son sayısında bu pek iştah açıcı olayın resimleriyle dolu bir sayfa yayınlıyordu. Böylelikle iyi yürekli Paris halkı, infazda kullanılan son derece hassas aletle, ta-

rihi idam sehпасı arasında bizim eski Dion Boutonlarımızla* bir Jaguar arasındaki kadar fark olduğunu görebilecekti. İdare ile hükümet, tahminlerin aksine bu reklâm kampanyasını son derece olumsuz karşıladılar ve basının okuyucuların sadist eğilimlerini sömürdüğünü haykırmaya koyuldular.

Olayda mantık kanun koyucudan yana değildi. Kızılacağı yerde, Paris Soir'ın müdürüne, bir başka sefer aynı kampanyayı daha iyi yürütmesi teşvik edilerek, madalya verilmeliydi. Eğer cezanın örnek olması isteniyorsa, yalnız infazla ilgili fotoğrafları çoğaltmakla kalmayıp, idam sehпасının öğleden sonra saat ikide Concorde** meydanına kurulması, bütün halkın infazda bulunmaya davet edilmesi, hazır bulunamayanlar için de infazın televizyona alınması gerekir. Gece yarısı bir hapisane avlusunda gizlice işlenen bir cinayet nasıl örnek olabilir ki? Olsa olsa vatandaşları, bir gün cinayet işlerlerse öleceklerinden haberdar edebilir o kadar. Ayrıca aynı şey öldürmeyenlerin başına da gelebilir. Cezanın gerçekten örnek olabilmesi için, dehşet verici olması gerekir. 1791 de ulus temsilcisi ve açık infaz taraflısı olan Tuaut de la Bouverie Meclis'te «Halkı tutabilmek için, dehşet verici bir gösteri gerekir» derken çok daha mantıklı hareket ediyordu.

Bugün hiç gösteri yoktur, herkesin şöyle böyle uzaktan uzağa duyduğu bir ceza ve yumuşatıcı for-

(*) Dion Buton 1895 de yapılan ilk Fransız otomobildir. 4 ve sonraları 12 silindirli olan bu araba Marki Albert Dion ile Buton'un birleşerek kurdukları şirket tarafından yapıldığı için bu adı almıştır (Çev. Notu).

(**) Concorde meydanı Paris'in en büyük ve en ünlü meydanıdır. (Çev. Notu).

müllerle boyanmış bir infaz söz konusudur. Nasıl olur da bir kaatil adayı, cinayet anında her gün biraz daha soyutlaştırılmaya çalışılan bir cezayı kafasında canlandırabilir? Ve eğer onun, öfkeyle kendinden geçip verdiği bir karar, önce dengeleyip, sonra alaşağı etmesi için idam düşüncesini her zaman belleğinde saklaması gerçekten isteniyorsa, bu cezanın korkunç gerçeğinin, bütün duyulara görününün ve dilin tüm olanaklarıyla kazınması gerekmez mi?

Birinin daha o sabah topluma ödediği borçtan belirsiz bir şekilde söz etmektense, olanaktan yararlanıp, bütün yükümlülere kendilerini bekleyen sonucun ayrıntılarını göstermek daha etkili bir örnek olmaz mı? «Eğer öldürürseniz, bunu darağacında ödersiniz» demek yerine, şu daha iyi değil mi: «Eğer öldürürseniz, hapse atılır, aylar ya da yıllar boyunca, katlanılmaz bir umutsuzlukla, durmadan yenilenen bir dehşet arasında parçalanırsınız ta ki bir sabah biz, gecenin büyük korkusundan sonra ezildiğiniz uykunuzda sizi daha rahat yakalamak için ayakkabılarımızı çıkarıp hücrenize sızana kadar. Birden sizin üzerinize atılırız, ellerinizi arkanıza bağlarız, gerekirse, gömleğinizin yakasını ve saçlarınızı makasla keseriz. Herşeyin en mükemmel şekilde olması kaygısıyla, kambur durup, boynunuzu daha rahat ve açık şekilde uzatmanız için, kollarınızı kayışla birbirine bağlarız. Sonra koridorlar boyunca ayaklarınız geri geri giderken, kolunuza girerek sizi sürüklemeye yardım ederiz. Arkadan daha gün ağarmadan, infazcılardan biri sizi pantolonunuzun belinden yakalayıp yatay olarak bir tahtanın üzerine atar, bir başkası başınızı oyuğa yerleştirir ve üçüncü kişi de iki metre yirmi santim yükseklikten

boynunuzu jilet gibi ayıracak olan altmış kiloluk bir bıçağı indirir.»

Örneğin daha iyi olması, bizde doğurduğu dehşetin, karşı durulmaz cinayet isteğini dengeleyip, durduracak kadar körletici ve etkili olması için daha da ileri gitmek gerek. Bize özgü olan iddialı bilinçsizlikle, mahkûmları çabuk ve insancıl* yoldan öldürecek aracı bulduğumuzu söyleyerek, övüneceğimiz yerde, infazdan sonra vücudun durumunu anlatan metinlerle doktor raporlarını binlerce bastırıp dağıtmalı, bunları okullarda, üniversitelerde okutmalıyız.

Özellikle, doktor Piedelièvre ve Fournier tarafından hazırlanıp, son günlerde Tıp Akademisince çıkartılan bir yayının, bastırılması ve yayılması sağlık verilebilir. Bilimin çıkarı açısından, infazdan sonra mahkûmların cesetlerini inceleyen bu cesur doktorlar, korkunç izlenimlerini özetlemeyi bir görev saymışlardır:

«Bu konuda fikrimizi belirtmek gerekirse, sözü geçen görüntüler dehşetli acı vericidir. Kan damarlardan, kesilmiş karotidin ritmiyle fışkırmakta sonra pıhtılaşmaktadır. Kaslar kasılmaktadır ve duyarlılıkları hayret verecek derecededir. Barsaklar dalgalanmakta ve kalp düzensiz, tamamlanmayan büyüleyici bir şekilde atmaktadır. Ağız bazı anlarda korkunç bir cansızlıkla kasılır. Bu kesilmiş kafa üzerindeki gözlerin, bebekleri büyümüş ve hareketsizdir; çok şükür ki artık bakmazlar, bunlarda herhangi bir sıkıntı, herhangi bir ölü rengi görünmezse de harekete de raslanmaz, saydamlıkları

(*) İyimser doktor Guillotin'e göre, mahkûm hiçbir şey hissetmeyecek, olsa olsa boynunda hafif bir serinlik duyacaktır.

canlı, hareketsizlikleri ölüdür. Bu durum, herhangi bir fizyolojik özürlü olmayan mahkûmlarda bile dakikalarca, hatta saatlerce sürebilir. Ölüm ani değildir... Böylece her canlı organ kafanın kesilmesinden sonra bir süre daha yaşar. Hekimde de canlı yaratık üzerinde yapılan deney ile, bunu izleyen erken gömme duygusu kalır.*

Bu dehşet verici raporu titremeden okuyacak, pek fazla okuyucu bulunabileceğinden kuşku dayım. Demek ki, cezanın örneklik ve caydırıcılık niteliğine rahatlıkla güvenilebilir. Hiç bir şey, doktorların izlenimlerini doğrulayan bazı tanık raporlarını da eklemeye engel değildir.

Söylendiğine göre, Charlotte Corday'ın** kesilmiş kafası celladın nefesi karşısında kızarmıştı. Daha yeni tanıkların izlenimlerini dinleyince buna şaşırıyor insan. Duygusal ve romantik duygular besleme kuşkusundan tümüyle uzak olan bir infaz yardımcısı, görmek zorunda kaldıklarını şöyle anlatıyor:

«Gerçek bir delirium tremens krizi içinde öfkeyle kendinden geçmiş bir adamdı boynunu bıçağın altına soktuğumuz kişi. Kafa derhal öldü. Ama vücut fırladı ve iplere asıldı. Yirmi dakika sonra mezarlıkta hâlâ çırpınışlar içindeydi.***» Santé, hapishanesinin ölüm cezalarına karşı görünmeyen şimdiki papazı R. P. Devoyod kitabı (Les Delinquants)

(*) Justice Sans bourreau (Cellatsız adalet) No. 2. Haziran 1956.

(**) Charlotte Corday: Fransız İhtilali sırasında devrin siyasi liderlerinden Marat'ı öldürdüğü için 1793'de giyotinle kafası kesilen bir kadın. (Ç.N.)

(***) Roger Grenier: Les Monstres (Canavarlar): Bu açıklamalar gerçeğe uymaktadır. (Yazanın Notu)

Suçlular'da daha ileri giden ve adının söylenmesi üzerine kesik başı cevap veren mahkûm Languille'in hikayesini yeniden anımsatan bir olay anlatıyor:

«İnfaz sabahı mahkûm, son derece kötü ve uzlaşmaz bir ruh hali içindeydi, her türlü dini yardımı reddediyordu. Onun ruhunun derinliklerini ve son derece hristiyanca duygularla dolu karısı için duyduğu aşkı çok iyi bildiğimizden kendisine «Hadi karınızın aşkına, ölmeden önce bir an için Tanrı önünde vicdanınızla başbaşa kalınız» dedik, mahkûm bunu kabul etti. Uzun süre haçın önünde murakabeye daldı, daha sonra da varlığımıza aldırılmaz gibiydi. İnfaz sırasında ondan pek az uzaktaydık; kafası, giyotinin önüne yerleştirilen tenekeye düştü, vücudu da derhal bir sepete kondu. Ama alışılmanın aksine, kafa oraya yerleştirilmeden sepet kapandı. Kafayı taşıyan yardımcı, sepetin kapağının açılması için bir an bekledi. İşte o kısa zaman parçası içinde, mahkûmun benim üzerime dikilmiş af dilermiş gibi yalvaran bakışlarını gördük. Tamamen içgüdüsel bir hareketle başı kutsamak için haç çıkardık, bunun üzerine göz kapakları oynadı, gözün anlamı yumuşadı ve anlamlılığını sürdüren bakışlar kayboldu...»

Okur, papaz tarafından sunulan açıklamayı imanına göre yorumlayacaktır. Ama hiç değilse «Anlamını sürdüren bakışlar» hiç bir yoruma ihtiyaç bırakmamaktadır.

Bu denli hezeyan uyandırıcı daha başka tanıklıklar da sıralayabilirim. Ama kendi hesabıma daha ileri gidemeyeceğim. Zira ben ölüm cezasının örnek olma niteliğine inanmıyorum, bunu savunmuyorum ve bu ceza bana her türlü yapıcı karakterini kaybetmiş, kaba bir cerrahî gibi geliyor. Aksine, toplum

ve bunun gibi daha nicelerini görmüş olan devlet, sözü geçen örnekler ve ayrıntılarına gayet iyi katlanabilir ve madem ki, örnek yaratma savındadırlar, ömrünün sonuna kadar dehşet içinde yaşayacak olan halkın Fransiscen papazları haline gelmesi için sözü geçen ayrıntıları herkese anlatmalıdırlar. Yoksa, bu gizli örnek, yumuşak, bir kanserden daha kolay katlanılır diye sunulan güzel sözler ve çiçeklerle taçlandırılan bir ceza görüntüsü ile kimin suç işlemekten vazgeçeceği düşünülebilir? Hiç şüphesiz namuslu geçinenler değil, (Bir kısmı gerçekten öyledir.) Zira onlar bu saatte uyurlar ve büyük örnekten haberdar edilmezler, zamansız gömülme anında onlar tereyağlı ekmeklerini yemekteler ve adaletin eserinden, yalnızca, eğer gazete okuyorlarsa, belleklerinde şeker gibi eriyecek bir bültenle haberdar olurlar. Bununla birlikte bu sâkin yaratıklar, kaatillerin en büyük yüzdesini yapan topluluğu oluştururlar. Bu namuslu kişilerin çoğu, içlerinde uyuyan iblisten habersiz cani adaylarıdır. Bir yargıcın anlatığına göre karşılaştığı kaatillerden çoğu sabah traş olurken, akşam cinayet işleyeceğinden habersiz kişilermiş. İbret olması ve güvenliğin sağlanması için cezayı, allayıp pullamak yerine, caninin yüzünü olanca çıplaklığıyla, sabah traş olanların hepsine teşhir etmek gerekir.

Hiç de öyle olmuyor. Devlet infazları gizliyor ve yukarıda sözünü ettiğimiz metinlerle tanıklıkları sessizce geçiştiriyor. Demek ki, o cezanın ibret olacağına inanmıyor veya hiç değilse bu konuda hiç düşünmeden geleneğe ayak uydurup gidiyor. Cani öldürülmektedir, zira yüzyıllardan beri bu böyle süregelmiştir. Zaten ölüm cezası da onsekizinci yüzyılın sonunda saptanmış şekilde infaz edilmektedir.

3öylece görenek gereği, gelişmenin kamuoyunda meydana getirdiği duyarlılıkla çelişme pahasına da olsa, yüzyıllar önce geçerli olan kanıtlar serilmektedir önümüze. Üzerinde hiç düşünmeden bir kanun uygulanmaktadır ve mahkûmlarımız uygulayıcılarının inanmadıkları teoriler adına ezbere ölmektedirler. Eğer onlar bu teorilere inansalardı, bu bilinir ve özellikle görülürdü. Ama, büyük gösteriler, sonuçları hesaplanamayan ve bir gün kendi kendini yeni bir cinayetle doyuracak olan sadist duygular uyandırdıktan başka, kamuoyunda bir isyan ve tiksinti de yaratabilir. Bugün bizde olduğu gibi zincirleme infazlar, halkın imgeleminde canlı görüntüler haline dönüşürlerse çok daha güç uygulanabilir hale gelirler. Böylece kahvesini zevkle içerken, adaletin yerine getirildiğini okuyan bunu en küçük ayrıntısına kadar tükürür. Yukarıda verdiğim metinler, çağa ters düşen bu cezayı haklı gösterecek kanıt bulamamanın gözle görülür çaresizliği içinde sosyolog Tarde ile birlikte acı çektirerek yaşattıktan, acı çektirmeden öldürmenin daha iyi olduğunu söyleyerek avunan bazı kriminoloji profesörü hukukçuların suratının asılmasına sebep olabilir. İşte bu yüzden, ölüm cezasına karşı olan Gambetta'nın ölüm cezalarında aleniyetin kaldırılmasını isteyen bir yasa maddesine karşı çıkarken, «Eğer görüntünün dehşetini ortadan kaldırır, infazları hapishane içinde yaparsanız, halkın son yıllarda ortaya çıkan irkilme ve isyanını söndürme ve ölüm cezasını daha da sağlamaştırmış olursunuz» demesindeki haklılığı kabul etmek gerek.

Gerçekten ya alenen öldürmeli, ya da açıkça, öldürmeye hakkımız olmadığını kabul etmeliyiz. Eğer toplum ölüm cezasını ibret olma zorunluluğuy-

la kanıtlanırsa, bu kanıtını ona gerekli reklamı sağlayarak doğrulamak zorundadır. Devlet her defasında celladın ellerini göstermeli ve fazla duyarlı vatandaşlarla, celladı uzaktan yakından desteklemiş olanları bu ellere bakmaya zorlamalıdır. Yoksa, toplum, ya ne yaptığını bilmeden öldürdüğünü itiraf etmek durumundadır, ya da halkı yıldırma yerine tiksinti verici törenlerin onda suçu uyardıracağını ve onu şaşkınlığa sürükleyeceğini bilmektedir. Bu gerçeği kim meslek hayatının sonuna gelmiş bir yargıç kadar iyi bilebilir. M. Falco'nun cesur itirafı, üzerinde düşünmeye değer bir örnektir:

«Meslek hayatımda bir defa ölüm cezasının hafifletilmesine karşı çıkıp infazın yapılmasına karar verdiğimde, durumuma karşın infazda hazır bulunurken soğukkanlılığımı ve huzurumu kaybetmeyeceğimi sanmıştım... Zaten söz konusu olan kişi de pek ilginç değildi, kızına işkence etmiş, onu öldürüp kuyuya atmıştı. Gelin görün ki, infazdan sonra günlerce, hatta aylarca gecelerim hep bu anıyla allak bullak oluyordu... Herkes gibi ben de savaşa katıldım ve masum bir gençliğin ölümünü gördüm. Ama söyleyebilirim ki, bu dehşet verici manzara karşısında bile hiç bir zaman, ölüm cezası denilen idari cinayet karşısındaki vicdan sıkıntısını duymadım.»*

Peki madem ki suçu önlemiyor ve madem ki sonuçları varsa bile bir türlü görülüyor, toplum o zaman bu cezanın ibret olacağına neden inansın? Ölüm cezası öldüreceğini önceden bilmeyen, buna bir anda öfkenin ateşi, saplantının itisiyle karar verenleri ve bir randevuya giderken rakibi veya vefa-

(*) Realit s (Gerçekler) dergisi, No. 105, Ekim 1954.

sız sevgiliyi korkutmak için yanına silah alıp da, onu kullanmak istemediği, yahut ta kullanmak istemediğini sandığı halde ateşleyeni yıldıramaz. Kısa- ca, suça, felakete düşer gibi düşen adamı yıldıramaz ceza. Bu da demektir ki, ölüm cezası çoğu hal-lerde güçsüzdür. Doğrusu bizde bu gibi durumlarda ölüm cezasının pek «ender» verildiğini belirtmek gerek. Ama işte bu «ender»in kendisi, insanın tüylerini diken diken ediyor.

Acaba ölüm cezası hiç değilse, esas etkilemek istediği, yalnız suçla geçinenlere ibret oluyor mu? Hiç bir şey bundan daha şüpheli değildir. Koestler'in yazısında okuyoruz ki, İngiltere'de yankesicilerin ölüm cezasına çarptırıldıkları çağlarda, birçok hırsız, meslektaşları öldürülürken, idam sehпасının çevresinde «icrayı sanat» eylemekteydiler. Yüzyıl başında İngiltere'de yapılan bir istatistiğe göre, 250 idam mahkûmundan 170'i daha önce bir veya iki ölüm cezasının infazında bizzat hazır bulunmuştur. 1886 da Bristol hapishanesinden gelip geçmiş olan 167 idam mahkûmunun 164'ü daha önce hiç değilse bir infazda hazır bulunmuştu. Bu gibi araştırmalar infazların gizliliği yüzünden artık Fransa'da yapılamaz. Ama bu araştırmalar, idam günü babamın çevresinde birçok cani adayının olayı seyrettiğini ve bunların kusmadığını düşünmemize yol açar. Yıldırma gücü, yalnızsa suça yatkın olmayan ve asıl yıldırılması gereken «islah olmazlar»a boyun eğenler üzerinde etkili rol oynamaktadır. Bu kitapta ve diğer, konu üzerinde uzmanlaşmış yapıtlarda bu yönde çok inandırıcı bir sürü rakam bulmak mümkündür.

Bununla birlikte insanların ölümden korktukları da yadsınamaz. Kuşkusuz, hayattan yoksun bırakılmak en büyük cezadır ve insanlarda pek bü-

yük bir korku uyandırırsa gerektir. Ölüm korkusu varlığın en karanlık derinliklerinden fıskırır, kişiyi baştan başa kaplar. İnsan yaşama güdüsü tehdit edildiği zaman feci korkular içinde çırpırır. Yasa koyucu bu durumda yasanın insan varlığının en gizemli yönlerinden birine dokunduğunu düşünerek davranmış olmalıdır. Ama yasa her zaman için doğadan daha basittir. O, varlığın kör noktalarına hükmetmek gibi bir maceraya atılmak istediği zaman yola getirmeyi arzuladığı karmaşıklığın karşısında çaresiz kalır.

Ölüm korkusu bir gerçekse de, bu korkunun nedenli büyük olursa olsun hiç bir zaman insan tutkularını sindirmeye yetmediği de başka bir gerçektir. Bacon, «Ölüm korkusuna karşı koyup, onu dizginleyemeyecek hiç bir insancıl tutku yoktur» derken son derece haklıydı. İntikam, aşk, şeref, ıstırap veya başka bir korku onu yenecek güçtedirler. Bir ülkeye veya bir kişiye duyulan aşkın, özgürlük çılgınlığının yenmeyi becerdiği bir duyguyu nasıl olur da, açgözlülük, kin ve kıskançlık yenemez? Yüzyıllardan beri vahşi bir incelikle geliştirilen ölüm cezası, suça kafa tutmaya çalışmaktadır. Bununla birlikte suç her zaman direnmektedir. Neden? Çünkü insanın içinde çarpışan güdüler yasanın istediği gibi, sürekli bir denge halinde değildir. Bunlar sırasıyla ölüp, birbirlerini yenen ve birbirini izleyen dengesizlikleri, tıpkı birbirine yeteri kadar yaklaşan elektrik dalgalanmalarının akımı oluşması gibi, yaşamı ve düşünceyi besleyen güçlerdir. Bir gün içinde istekten iştahsızlığa, karardan vazgeçmeye giden dalgalanmalarımızı düşünelim, bunları sonsuzla çarpalım, işte o zaman psikolojik parçalanma hakkında bir görüş sahibi olabiliriz. Bu den-

gesizlikler, bir tek gücün bütün üzerinde egemen olmasını sağlamak için fazla uçucudur. Ama, bazan ruhun güçlerinden biri zincirlerinden boşanır, öyle ki bütün varlığa egemen olacak hale gelir, o zaman isterse hayat güdüsü olsun, hiç bir güdü bu karşı koyulmaz gücün despotluğu önünde duramaz.

En büyük cezanın gerçekten yıldırıcı olabilmesi için, insan doğasının yasa kadar sakin ve değişmez olması gerekirdi. O zaman da o ölü bir tabiat, bir «nattürmort» olurdu.

İnsan doğası öyle değildir. İşte bu yüzden ki, insan yapısının karmaşıklığını kendinde izlemiş ve duymamış olanlara ne denli şaşırtıcı gelirse gelsin, kaatil çoğu zaman öldürürken kendini masum hisseder. Kendisini haklı hissetmese bile hiç değilse, şartlar bakımından durumunu hafiflemiş görür. Bütün suçlular, karardan önce kendi suçsuzluklarına inanırlar. Suçtan önce ne düşünürler, ne de sonuçları öngörürler, düşünseler bile yalnızca, tümüyle veya kısmen affedileceklerini öngörmek için düşünürler. Şimdi bir canı nasıl olur da, büyük ölçüde imkansız gördüğü bir şeyden çekinebilir? O ölümden, suçtan önce değil, karardan sonra korkmaya başlayacaktır. Demek ki, yasanın caydırıcı olması için, kaatile hiç bir şans tanımaması, kesin, şaşmaz olması ve hiç bir özel hafifletici sebep kabul etmemesi gerekir. Acaba bizde kim böyle bir durumun gerçekleştirilmesini istemeye cesaret edebilir?

Üstelik insan doğasının başka bir çelişkisi de düşünülürse bu istenebilecek midir? Yaşama güdüsü, temel güdülerden biriye, okul psikologlarının sözünü etmediği başka bir güdü de, aynı derecede güçlüdür. Bu bazı anlarda, başkalarıyla birlikte ken-

di varlığını da yoketmeyi öngören ölüm güdüsüdür. Pek olasıdır ki, çoğu zaman öldürme duygusu, kendi kendini öldürme veya yoketme duygusuyla birlikte gelişmektedir*:

Böylece varlığını sürdürmek güdüsü, değişen ölçülerde, yoketme duygusuyla ikilenmiştir. Bu sonuncu duygu, alkolden uyuşturucu maddeye kadar, kişiyi bile bile felakete götüren, ahlak düşkünlüğünü açıklayabilecek tek noktadır. İnsanoğlu yaşamak istemektedir, ama bu isteğin bütün hareketlerine egemen olmasını istemek boşunadır. O aynı zamanda, hiç bir şey olmamayı, onarılamazı, kendisi için, ölümü de arzular. Böylece, öyle haller olur ki, canı yalnız cinayeti değil, bununla birlikte, ne denli ölçüsüz olursa olsun, hatta ölçüsüz olduğu oranda, cinayetinin getireceği sonucu da istemektedir. Bu garip duygu büyüyüp, varlığa egemen olduğu oranda, ölüm cezası yalnız suçluyu önleyememekle kalmakta, aynı zamanda pek olasıdır ki, canının kendini kaybettiği başdönmesini büyütmektedir. Böylece belirli bir şekilde ölmek için öldürülmektedir.

Bu özellik, insanları korkutmak için iyice hesaplandığı söylenen bir cezanın orta halli bir kişinin psikolojisiyle tamamen ters düşebildiğini açıklamaya yetmektedir. Bütün istatistikler, bu cezayı kaldıran ülkelerle öbürlerinin deneyleri, ölüm cezasının kaldırılmasıyla suçluluk arasında hiç bir bağ olmadığını göstermiştir** Ölüm cezasının kaldırılma-

(*) Her hafta gazetelerde, öldürmekle intihar etmek arasında tereddüde düşmüş, kaatillerin öyküleri yer almaktadır.

(**) İngiliz «Select Committee»nin 1930'da, İngiliz Kraliyet Komisyonunun ise yakında düzenledikleri raporlarda: «İncelediğimiz bütün istatistikler, ölüm cezasının kaldırılmasının suçların artmasına yol açmadığını göstermiştir» denmektedir.

siyla suçlar ne azalmakta, ne artmaktadır. Giyotin varlığını korumaktadır, suç da. İkisi arasında kanundan başka görünür bir bağ yoktur.

İstatistiklerin gözlerimiz önüne serdiği rakamlardan çıkarabileceğimiz bütün sonuç şudur : Yüzyıllar boyunca, cinayetten başka suçlar ölümle cezalandırılmıştır ve uzun süre tekrarlanan idam cezası sözü edilen suçların hiçbirini ortadan kaldıramamıştır. Yüzyıllar boyu artık bu suçlar idamla cezalandırılmamaktadır. Bununla birlikte bu suçlar artmamış, hatta bazıları azalmıştır bile. Bunun gibi, cinayeti yüzyıllar boyu ölümle cezalandırmışlardır. Ama, Kaabil'in türü hâlâ sürmektedir. İdam cezasını kaldıran veya artık ona başvurmayan otuz üç ülkede cinayetler artmamıştır. Bu sonuçlardan kim, ölüm cezasının gerçekten yıldırıcı olduğu düşüncesini çıkarabilir?

Tutucular, ne bu gerçekleri, ne de bu rakamları yadsıyabilirler. Tek ve son yanıtları oldukça düşündürücüdür. Bu cevap, ibret olduğunu ileri sürdüğü infazları titizlikle gizleyen bir toplumun çelişkili tutumunu anlatmaktadır. «Gerçekten hiç bir şey ölüm cezalarının ibret olabileceğini kanıtlamaz» demektedir tutucular «Hatta binlerce canı bu ceza karşısında yılmamıştır. Ama ölüm cezasının yıldırıcı kişileri de tanıyamayız, bu bakımdan hiç bir şey cezanın ibret verici olmadığını da kanıtlayamaz.» Böylece mahkûmun son saatini çaldıran ve topluma en büyük yetkiyi veren cezaların en büyüğü, kanıtlanmasına olanak olmayan bir olasılıktan başka şeye dayanmamaktadır. Bu ceza, herşeyi, vücut gibi suçluluğu da, son bir katılık içinde değişmezleştirir. Oysa bu ceza bizde, bir şans, bir ola-

sılık hesabı adına uygulanmaktadır. Bu olasılık hesabı akla yakın olabilir, ama ölüm cezasına hükmetmek için kesinlik gerekmez mi? Oysa mahkûm, kendi işlediği suçtan çok, işlenmiş olacağı halde işlenmeyen, işleneceği halde işlenmeyecek olan bütün suçlar yüzünden ikiye biçilmektedir. Burada en büyük belirsizlik, en sağlam kesinliğe hükmetmektedir.

Böylesine tehlikeli bir çelişkiye şaşırmakta ben yalnız değilim. Devletin kendisi de bunu kınamaktadır ve bu vicdan rahatsızlığı davranışının çelişkinsini açıklamaktadır. Devlet, infazlar çevresindeki her türlü reklamı engellemiştir, zira gerçekler karşısında infazların suçluları yıldırıldığını hiç bir zaman söyleyebilecek durumda değildir. Beccaria'nın «Halka sık sık iktidarın kanıtlarını göstermek gerekirse, cezalar ve infazlar sık sık tekrarlanmalıdır, ama bunun için suçların da sık sık meydana gelmesi gerekir, bu da ölüm cezasının hiç bir zaman doğurması gereken etkiyi doğurmadığını gösterecektir, bundan da bu cezanın hem yararsız, hem de gerekli olduğu çıkar» derken içine düştüğü kısır döngüden kurtulamamaktadır devlet. Devlet, hem yararsız hem de gerekli bir cezayı ne yapabilir? Olsa olsa onu gizler. Devlet bu cezayı kaygıyla, hiç değilse bir gün birinin cezanın hesabını yaparak, cinayetten vazgececeği ve böylece, ne haklılığı, ne de deneyli kanıtı olan bir cezayı kimse bilmeden doğrulayacağını kör umuru içinde bir köşede tutmaktadır. Giyotin'in ibret verici olduğunu savunmaya devam edebilmek için devlet, bilinmeyen ve sürüp gideceği konusunda en ufak bir kesinliğe sahip olmadığı bir tek cinayeti önlemek için gerçek cinayetleri sürdürüp durmaktadır. Bu aslında sebep olduğu cinayeti

bildiği halde, önlediği cinayetten hiç bir zaman haberdar olamayacak garip bir yasadır.

Eğer ölüm cezasının gerçekte, insanları zillete, öldürme çılgınlığına kadar alçaltan başka bir gücü olduğu kanıtlanırsa artık onun ibret verici niteliğinden nasıl söz edilebilir?

Bu törenlerin, kamuoyunda uyandırdığı ibreti, doğurduğu sadizm gösterilerini, bazı suçlularda sebep olduğu korkunç böbürlenmeyi izlemek olasıdır. İdam sehpası çevresinde bir tek soylu duygu yoktur; varolan, iğrenme, aşağı görme veya zevklerin en alçaklarıdır. Bütün bunlar bilinen şeylerdir. Zaten edep de giyotin'in, Hotel De Ville* meydanından parmaklıklar arkasına, oradan da, hapishanelere göçmesini gerektirmiştir. İşi gereği bu infaz törenlerine katılmak durumunda olan kişilerin duyguları hakkında fazla bir şey bilinmemektedir. Öyleyse «Keskin bir kişisel utanç duygusuyla dolduğunu» söyleyen şu İngiliz hapisane müdürü ile «dehşet, utanç ve aşağılanmadan» söz eden din adamını dinleyelim. Özellikle, görevi gereği ismarlama adam öldüren kişinin, yani celladın duygularını kafamızda canlandırmaya çalışalım. Giyotin'den «bisiklet», mahkûmdan «müşteri» veya «koli» diye söz eden memurlar hakkında ne düşünmeli? Onlar için otuz infaza katıldıktan sonra «Adaleti yerine getirmekle görevli olanların argoları hayasızlık ve bayağılıkta hiç de suçlularınkinden aşağı değildi»** diyen Bela Just'un düşüncelerine katılmamak olası mı? İşte cellat yardımcılarında birinin taşradaki iş yol-

(*) Paris'in Belediye Meydanı.

(**) Bela Just: La Potence et la Croix (Darağacı ve Haç). Pasquelle.

culukları hakkında söyledikleri : «Yolculuklarımız tam bir eğlence oluyordu. Taksi ve iyi lokantalar emrimizdeydi.»* Aynı kişi celladın bıçağı indirmedeki ustalığından söz ederken «Müşteriyi saçlarından çekmek lüksünü de sağlayabiliyorduk» diyor. Burada beliren ahlak bozukluğunun çok daha derin başka yanları da vardır. Mahkûmun elbiseleri prensip olarak cellada aittir. Baba Diebler (Meşhur cellatlardan biri Ç.N.) bu elbiselerin hepsini bir kulübeye asıyor ve *zaman zaman gidip onları seyrediyordu*. Daha fecisi de var. İşte bakın bizim infaz yardımcısı ne diyor: «Yeni infazcı, giyotin delisi bir kaçıktı. Bazen şapkası başında, paltosu üstünde, bir infaza çağrılmak üzere iskemlesine oturup, günlerce bakanlığın çağrısını beklerdi»**

Evet Joseph de Maistre'in*** varlığı için, tanrının özel bir emrinin gerektiğini ve onsuz «düzenin anarşiye döndüğünü, tahtların çöktüğünü, toplumun ortadan kaybolduğunu» ileri sürdüğü adam işte budur. Ama toplumumuz tarafından düşünülmüş güzel ve tantanalı görüntünün hiç değilse infaza doğrudan doğruya katılanlar üzerinde, insan değerlerini ve mantığını zedeleyip değerden düşürecek bir etkisi oluyor. Denecek ki, burada söz konusu olan, bu alçalmada kendi eğilimlerini bilen, olağan dışı yaratıklardır. Ama, yüzlerce kişinin karşılıksız olarak cellatlık etmek istedikleri bilinince bu görüş o kadar kolaylıkla savunulamayacaktır. Şu son yılların tarihini yaşamış bizim kuşak insanları yukarıdaki ger-

(*) Roger Grenier: Les Monstres (Canavarlar). Gallimard

(**) Roger Grenier: Les Monstres (Canavarlar). Gallimard

(***) 20. yüzyılda teokratik monarşi görüşünü savunan tutucu bir düşünür.

çek karşısında şaşırmayacaklardır. Onlar en yumuşak, en tanıdık yüzlerin ardında işkence ve cinayet güdülerinin yattığını bilmektedirler. Bilinmeyen bir kaatili yıldırım savında olan ceza, daha belirli birçok canavarı kendi içgüdüsüne kavuşturmuş bulunmaktadır. Madem ki, en acımasız cezalarımızı bile olası hesaplarla haklı göstermek noktasındayız, hiç kuşku duymayalım, hizmeti geri çevirilmiş yüzlerce kişiden hiç değilse biri, giyotinin kendisinde uyandırdığı kanlı güdülerini başka yoldan doyuracaktır.

Eğer idam cezası sürdürülmek isteniliyorsa hiç değilse bizi bu cezanın ibret olduğu yalanından uzak tutsunlar. Her türlü reklamı yadsıyan, namuslu insanlar üzerinde, namuslu kaldıkları sürece hiç bir yıldırıcı etkisi olmayan, artık bu durumunu kaybedenleri büyüleyen, gerçekleşmesine katkısı olanları alçaltıp, ahlakça çöktüren bu cezayı gerçek adıyla analım. İdam şüphesiz dehşet verici bir ceza, maddi ve manevî bir işkencedir ama örnek olma bakımından ahlak bozmadan başka hiç bir etkiye sahip değildir. İdam cezalandırmaktadır ama, öldürme duyusu uyandırmaktan başka hiç bir önleyici rolü yoktur. O, kendisini aylar veya yıllarca, ruhunda, canlı canlı ikiye bölündüğü umutsuz ve şiddetli anda vücudunda duyan kimsenin dışındakiler için varolmasaydı ne olacak idiye gene odur. Onu hiç değilse adıyla analım; böyle bir davranış bu cezaya yoksun olduğu bütün soylu niteliklere karşılık hiç değilse gerçeğin üstünlüğünü sağlayacaktır. Bu ceza bir intikamdır.

Haber vermeden, müeyyidelendiren ceza gerçekten intikamdır. Bu, toplumun kendi temel yasasına

karşı gelene verdiği, hemen hemen aritmetik yanıt-
tır. Bu yanıt insan kadar eskidir ve kısas adını ta-
şır. Bana kötülük eden kötülük bulmalıdır; gözümü
çıkaran tek gözlü hale getirilmelidir, öldüren öldü-
rülmalıdır. Burada söz konusu olan bir ilke de-
ğil, son derece şiddetli bir duygudur. Kisas doğanın
ve duyunun bir emridir, yasanın düzeni değildir.
Yasa, tanımı dolayısıyla doğa ile aynı kurallara uya-
maz. Eğer cinayet, insan öldürmek, insan yapısının
bir parçasıysa, yasa bu doğayı taklit etmek veya
kopya etmek için değil, onu düzeltmek için yapılmıştır.
Oysa kısas, salt doğal bir itinin onaylanıp,
yasal bir güce eriştirilmesidir. Hepimiz, çoğu zaman
utanarak bu itiyi duymuşuzdur ve gücünü biliriz; o
bize ilkel ormanların derinliklerinden gelmektedir.
Bu konuda, bir yandan uluslararası demokrasiden
dem vururken, öte yandan da hırsızın elini kesme
işini kasaba yaptıran Suudi Arabistan Kralı karşı-
sında haklı bir tiksinti duyan biz Fransızlar da, ima-
nın tesellisine dahi sahip olmayan bir nevi ortaçağ-
da yaşamaktayız. Hâlâ adaleti, kaba bir aritmetik
kuralı ile tanımlamaktayız*. Hiç değilse, bu aritme-
tiğin doğru olduğunu, intikamla sınırlanmış ilkel ada-

(*) Birkaç yıl önce, çatışma sırasında üç Fransız jandar-
masını öldürmüş oldukları için idama mahkûm edilen altı Tu-
nuslunun affı için başvurmuştum. Bu cinayetin meydana geliş
koşulları, sorumluluğun kimlere yüklenebileceği ve derecesi kö-
nusunda kesinlikle bir karara varmayı pek güçleştiriyordu. Cum-
hurbaşkanlığından gelen bir mektup, af dilekçemin yetkili ma-
kamlarca ilgiyle karşılandığını bildiriyordu. Ne yazık ki ben bu
mektubu aldığımda, infazlar 15 gün önce yapılmış bulunuyordu.
Üç mahkûm idam edilmiş, diğer üçü de ölüm cezasından kur-
tulmuştu. Bunların bir kısmının affının nedenleri kesin değildi.
Ama hiç şüphesiz, üç kurban olduğuna göre, üç de idam olması
düşünülmüştü.

letin olsun ölüm cezasıyla korunup kurtarıldığını söy-
leyebilir miyiz? Buna verilecek cevap 'hayır'dır.

Kisasın aslında uygulanamaz olduğunu, kun-
dakının evinin yakılmasının aşırılığını, hırsızın ban-
kadaki hesabından çaldığı kadar paranın alınmasının
yetersizliğini bir tarafa bırakalım. Kurbanın ölümü-
nün, kaatilin ölümüyle karşılanmasının doğru ve ge-
rekli olduğunu düşünelim. Ama idam cezası yalnızca
ölüm değil ki.

Toplama kampının, hapisaneden farklı olma-
sı kadar, idam cezası da hayattan yoksun kılınmak-
tan farklıdır. *Kuşkusuz o işlenen cinayeti aritmetik
olarak ödeten başka bir cinayettir.* Ama o ölüme,
ölümden de beter manevi acılar doğuran bir örgüt, ve
gelecek ölünün de bildiği kurallar ile önceden ta-
sarlama eklemektedir. Demek ki, *öldürme ile idam
arasında tam bir eşdeğerlilik yoktur.* Birçok yasa
önceden tasarlanan suç, salt öfkeyle işlenen suçtan
çok daha ağır hükümlere bağlamıştır. *Peki ama
idam cezası, hiç bir suçlunun en müthiş cinayetinin
bile kâbına erişemediği önceden tasarlanan suçların
en başında geleni değilse nedir?* Bu iki ölüm arasın-
da bir eşdeğerlilik olması için idam cezasının, kur-
banımı müthiş bir ölümle ortadan kaldıracığını ön-
ceden bildirmiş ve o andan sonra onu aylarca işken-
ce altında tutmuş bulunan bir caniyi cezalandırması
gerekirdi. Böylesine müthiş bir caniyeye kişiler ara-
sında raslanmamaktadır.

Burada da bizim hukukçularımız, acı vermeden
öldürmekten söz ederlerken, ne söylediklerinin far-
kında değillerdir ve büyük bir imgelem eksikliği

göstermektedirler. Aylar veya yıllar* boyu mahkûma yüklenen, bütün varlığını kaplayıcı, alçaltıcı korku, ölümden daha müthiş bir cezadır ve kaatil kurbanına böyle bir korku vermemiştir. Kurban kendisini ölüme götüren kahredici şiddetin içinde dahi, çoğu zaman başına gelenin farkına varmadan can verir.

Kurbanın korku anlarıyla birden üzerine çullanmış olan çılgınlıktan kurtulma şansı sayılıdır. Oysa ölüm mahkûmunda dehşet en ince ayrıntısına kadar kendini duyurur. Birbirini izleyen umut ile hayvansal umutsuzluğun boğucu sıkıntısı işkence olmaktadır. Avukat ile papaz insancıl gayelerle, gardiyanlar ise, mahkûm sakın dursun diye, onu affedileceğine inandırmak için elbirliği etmişlerdir. Mahkûm gündüz umutlanır, gece umutsuzluğa düşer.** Haftalar geçtikçe umut da umutsuzluk da büyür ve ikisi de dayanılmaz bir hal alır. Bütün tanıklara göre derinin rengi değişir, korku idam mahkûmlarının derisi üzerinde asit etkisi yapar, «Öleceğini bilmek hiç bir şey değil.» diyor Fresnes hapisanesinde yatan bir idam mahkûmu «Asıl müthiş olan yaşayıp yaşamayacağını bilmemektir» Cartou-

(*) Kurtuluşa ölüme mahkûm edilmiş olan Roemen, idam edilmeden önce yedi yüz gün zincire bağlanmış olarak kaldı ki bu da dehşet verici bir şeydir. Adi suçlular genel olarak, ölümlerinden önce bir ay ile altı ay arasında değişen bir süre beklemektedir. Bunların yaşama şanslarının sonuna kadar kullanılabilmesi için sürenin daha da kısaltılması mümkün görülmektedir. Ayrıca Fransa'da af isteğinin, kanun ve örfün müsaade ettiği her halde, affa gidebilmek arzusunun delili olan bir ciddiyetle incelendiğini belirtmek isterim.

(**) Pazar sabahları infaz olmadığından, idam mahkûmları bölmesinde cumartesi geceleri nispeten sakın geçer. (Yaz. Notu.)

che* ölüm cezası için «Öf, topu topu sıkıntılı bir on beş dakikadır» diyordu. Oysa söz konusu olan dakikalar değil aylardır. Mahkûm daha çok önceden öleceğini bilir, onu yalnız, kendisi için tanrısal emirlerle benzeyen, bir af kararı kurtaracaktır. Ama o ne olursa olsun, müdahale edemez, kendini savunamaz, kimseyi af için ikna edemez. Herşey onun dışında olur. *Mahkûm artık bir insan değil, cellatlar tarafından kullanılan bir eşyadır.*

Mahkûm tam bir yoksunluk içinde, hareketsiz maddenin koşullarında, kendi baş düşmanı olan bilinciyle yaşar. İşleri bu adamı öldürmek olan memurlar ondan paket diye söz ederken ne dediklerini biliyorlar. Sizi saklayan, oradan oraya sürükleyen, atan ele karşı birşey yapamamak, bir paket, bir eşya yahut daha doğrusu bağlanmış bir hayvan gibi olmak değil de, nedir? Hiç değilse hayvan yemek yemeği reddedebilir. Mahkûm ise bunu yapamaz. Onu özel bir beslenme rejiminden yararlandırırlar. (Fresnes hapisanesinde ilave olarak, süt, şarap, şeker, reçel ve tereyağ verilen 4 numaralı rejim) Onun beslenmesine nezaret ederler. Gerekirse bu iş için kendisini zorlarlar. Öldürülecek olan hayvan tam formunda olmalıdır. Eşya veya hayvanın yalnız «karpis» adı verilen aşağılık özgürlüklere hakkı vardır. «İdam mahkûmları çok alıngan ve duyarlı oluyorlar» diyordu Fresnes'deki bir jandarma şefi, duyarlı veya değil, karar okunduğu andan başlayarak mahkûm şaşmaz bir makinaya kapılmıştır. O belirli bir süre bütün hareketlerine hükmedip, en sonunda ken-

(*) Louis Domingue Cartouche, hayatı romanlara, şarkılara, filmlere konu olan gözü pek Fransız hırsız, bir kaç yıl Paris'i haraca kestikten sonra, 1721 de Greves meydanında idam edildi. (Çev. Notu)

disini ölüm aygıtına yatıracak olanların eline verecek makinanın dişlileri arasında yuvarlanır gider. Koli artık yaşayan varlığa hükmeden raslan'tının kurallarına değil, kafasının kesileceği günü önceden öngörmesini sağlayan mekanik kurallara bağlıdır.

O gün, onun eşyalık durumunu sona erdirir. İnfazdan önceki üç çeyrek saatte, ölümün kesinliği herşeyi ezer, bağlanmış boyun eğmiş hayvan, artık tehdit edildiği ölümü bile pek önemsiz bırakan bir cehennemi tanır. Herşeye rağmen eski Yunanlılar baldıran otlarıyla daha insancıldılar. Mahkûmlarına kendi ölüm saatlerini geciktirme veya çabuklaştırma konusunda görece özgürlük tanıyorlardı. Onlara, intiharla (özkıyım) infaz arasında seçim olanağı veriyorlardı. *Biz daha fazla güvenlik kaygısıyla adaleti kendimiz yerine getiriyoruz.* Ama gerçekten adaletin söz konusu olması için, mahkûmun kararını aylarca önce bildirip, kurbanının evine girerek, onu sıkıca bağladıktan sonra, bir saat içinde öleceğini, nihayet ölüm aygıtını kurmayı tamamladığını söylemesi gerekirdi. Hangi canı kurbanını şimdiye dek böylesine umutsuz ve güçsüz bir duruma düşürmüştür?

Bu belki de, mahkûmlarda infazları sırasında, hemen hemen kural haline gelen garip boyun eğişi de açıklayabilir. Kaybedecek hiç birşeyleri olmayan bu adamlar, pekala herşeylerini bir anda ortaya koyarak tesadüfi bir kurşunla ölmeyi veya bütün duyuları karartan öfke dolu bir kavga içinde kafalarının kesilmesini yeğleyebilirlerdi. Bir bakıma bu özgürce ölmek olurdu. Oysa birkaç durum dışında kural, mahkûmun, edilgen, donuk bir bitkinlik içinde ölümüne yürümesidir. Kuşkusuz gazetecilerimiz, mahkûmun ölümü cesaretle karşıladığını söylerken bu durumu belirtmek istiyorlar. Bu sözlerden mahkû-

mun gürültü yapmadığı, içinde bulunduğu koli durumundan çıkmadığı ve herkesin kendisine minnettar kaldığı anlaşılmalıdır. Böylesine ahlak bozucu bir olayda, ilgili, övgüye değer bir haya göstererek, çöküşün çok uzun sürmesini önlemektedir. Ama övgüler ve yüreklilik kanıtları ölüm cezasını çevreleyen yutturmacanın birer parçasıdır. Zira mahkûm, çoğu zaman korktuğu ölçüde sessizdir. O bizim basınımızın övgülerine ancak, korkusunun veya kendini tamamen bırakma duygusunun, herşeyi kısırlaştıracak kadar büyük olması halinde hak kazanmaktadır. Yanlış anlaşılmasın, bazı politik veya politik olmayan mahkûmlar gerçekten kahramanca ölmektedirler ki, onlardan gereken hayranlık ve saygıyla bahsetmek gerekir. Ama mahkûmların çoğunluğu, korkunun sessizliğinden başka sessizlik, dehşetin umursamazlığından başka umursamazlık tanımazlar ve bana göre, bu dehşete düşmüş sessizlik daha da büyük bir saygıya hak kazanmıştır. Papaz Bela Just idam mahkûmuna asılmadan birkaç saniye önce ailesine bir şeyler yazmasını önerdiğinde «Hiç gücüm ve cesaretim kalmadı, hatta bunun için bile» cevabını alırsa, nasıl olurda bu zaaf itirafını dinleyince, insanın en sefil ve en kutsal yanı karşısında saygıyla eğilmez? Konuşmayan, ama kafalarının kesildiği yerde bıraktıkları kan birikintisinden ne duydukları gayet iyi anlaşılınların korkakça öldüklerini söylemeye cesaret edecek kimse var mıdır? Hele onları bu hale düşürenleri nasıl tanımlamak gerekecektir acaba? *Eninde sonunda her kaatil, öldürdüğü zaman, en korkunç ölümle karşılaşmak tehlikesiyle de burun buruna gelmiş demektir. Ama onları öldürenler hiç bir tehlikeye atılmazlar, olsa olsa terfi ederler*

Hayır, insanın orada duyduğu her türlü ahlâkın ötesindedir. Ne erdemin, ne cesaretin, ne zekanın hat-ta ne de masumluğun oynayacak bir rolü olabilir bu işte. Toplum birden artık hiç bir şeyin de-ğer ölçüsüne vurulamayacağı ilkel bir dehşete sü-rüklenmiştir. Her türlü özsaygı gibi her türlü hak-kaniyet de kaybolmuştur. «Masumiyet kişiyi işken-ceye karşı şerbetli kılmıyor..... Cesaretle ölümü karşılayan gerçek haydutlar gördüm, oysa ki birçok masum ölüme her yanı titreyerek gidiyordu*», di-yor Bela Just. Aynı kimse bitkinliğin en fazla ay-dınlarda görüldüğünü söylerken bu kategoriye da-hil insanların diğerlerinden daha az cesur olduğu yargısına varmıyor, yalnızca onların imgelemleri-nin öbürlerinden daha güçlü olduğunu görüyordu. Önüne geçilmez ölümle karşılaştıklarında insanlar, inançları ne olursa olsun tepeden tırnağa yıkılmakta-dırlar**. Bağlanmış mahkûmun, ölümünü isteyen halk koalisyonu karşısındaki güçsüzlük, yalnızlık duygusu, tek başına tahmin edilmez bir cezadır. Bu bakımdan da infazın aleni yapılmasında yarar var-dır. O zaman, her insanda bulunan oyuncu yan, deh-şete düşmüş hayvanın yardımına gelecek ve onun kendi gözünde bile durumu kurtarmasına yardım edecektir. *Ama gece ve gizlilik yardımsızdır.* Bu fe-lakette, cesaret, ruh gücü, iman bile tamamen ras-lantıya bağlı kalır. *Genel olarak, insan daha ölümün-den çok önce ölüm cezasını bekleme yüzünden yıkıl-*

(*) Bela Just Op cit.

(**) Kendisi de katolik olan büyük bir operatör, tecrübe-leri sonunda iyileşmez kansere yakalanmış hastalarını, bunlar iman sahibi olsalar bile durumdan haberdar etmediğini söyledi. Ona göre darbe hastaların imanlarını zedelemek tehlikesini bile taşıyordu.

mıştır. Ona birincisi, ikincisinden çok daha feci olan iki ölüm uygulanır, oysaki o bir kere öldürmüştür. Bu cezanın yanında kısas çok daha uygar kalmak-tadır. Zira kısasta hiç bir zaman, birinin tek gö-zünü çıkarmanın iki gözünü birden kör etme söz ko-nusu değildir.

Bu temeldeki adaletsizlik, ölüm cezasına çarp-tırılanın yakınlarına da yansır. Kurbanın, acıları ge-nellikle dinmez olan ve çoğu zaman intikamlarının alınmasını isteyen yakınları vardır. Onların intika-mı alınır, ama o zaman da mahkûmun ailesi ken-dilerini her türlü adaletin dışında cezalandıran çok büyük bir acı duyarlar. Bir babanın veya annenin aylar süren uzun bekleyişi, görüşme yeri, mahkûm-la geçirilen kısa zamanı dolduran yapay konuşma-lar, nihayet infaz düşüncesi ve görüntüsü kurbanın yakınlarına çektirilmemiş olan işkencelerdir. Bu so-nuncular duyguları ne olursa olsun hiç intikamın ci-nayeti böylesine aşır, kendi acılarını da şiddetle pay-laşan kimseleri de acı içinde bırakmasını istemez-ler.

«Affedildim, muhterem peder, diye yazıyordu bir idam mahkûmu, henüz varlığını kaplayan mut-luluğu kavrayamıyordum. Ölüm cezamın affı 30 Ha-ziranda imzalanmış ve konuşma yerinden dönüşüm-de bana bildirildi. Hemen daha henüz Santé'yi terket-memiş bulunan anne ve babama haber gönderttim. Artık sevinçlerini düşünün*» Gerçekten bunu düşü-nebiliyor insan, af anına kadar tükenmeyen acıları ve bu zavallıların masumiyetini ve felaketini de büyük

(*) R. P. Devoyod Op. Cit. Birden çarpıtıldıkları cezayı bir türlü anlayamayan, anne ve babaların af dilekçelerini insa-nın içi burkulmadan okuması mümkün müdür?

bir adaletsizlikle cezalandıran, aksi haberi alanların son umutsuzluğunu duyabildiği ölçüde, canlandırıyor kafasında bu sevinci de.

Bu kısas yasası hiç bir zaman en ilkel şekilde bile, biri salt suçsuz, öbürü de salt suçlu iki kişi arasında oluşmaz. Kuşkusuz kurban suçsuzdur. Ama kurbanı temsil ettiği kabul edilen toplum da suçsuzluk savında bulunabilir mi? O katılıkla cezalandırdığı suçun sorumluluğunu, bir ölçüde olsun taşıyor mu? Bu düşünce çok defa geliştirilmiştir ve ben burada bir kez daha çeşitli kişilerin onsekizinci yüzyıldan beri ileri sürdüklerini yineleyecek değilim. Bu düşünceleri, her toplumun hakettiği suçlulara sahip olduğu şeklinde özetlemek olanaklıdır. Ama Fransa söz konusu olunca, yasa koyucularımızı daha alçakgönüllü davranmaya zorlayan koşulları belirtmemek olanaksızlaşıyor. 1952 de Figaro'nun düzenlediği ankete cevap veren bir albay, en ağır ceza olarak, müebbet kürek cezasının saptanması görüşünün, suç konservatuarları açmak olacağını söylüyordu. Bu yüksek rütbeli subay bizim zaten suç konservatuarlarına sahip olduğumuzu bilmiyordu, bu bakımdan kendisi hesabına seviniyorum. Üstelik bu suç konservatuarlarımızın merkez cezaevlerimizden farkı da, birincilerden günün veya gecenin herhangi bir saatinde elini kolunu sallayarak çıkmanın mümkün olmasıdır. Bunlar Cumhuriyetimizin medarı iftihar, bakımsız pis evleriyle, meyhaneleridir. İşte bu noktada ılımlı davranmanın olanağı yoktur.

İstatistikler haddinden fazla dolu evlerin (Oda başına 3 - 5 kişinin yaşadığı yerler) yalnız Paris kentinde 64.000'e ulaştığını söylemekte. Kuşkusuz çocuk kaatilleri, iğrenç ve her türlü acıma duygusunu

uyandırabilmekten uzak kişilerdir. Gene pek olasıdır ki okurlarımızın hiç biri (olasıdır diyorum) aynı yoksul koşullar içinde kalsa da çocuk öldürecek kadar alçalmayacaktır. Demek ki, bazı canavarların suçluluğunu küçümsemek değildir kaygımız. Ama aynı canavarlar, belki daha uygun konutlarda otursalardı, bu kadar ileri gitmeyeceklerdi. Hiç değilse bunların tek suçlular olmadıkları ve cezalandırılmaları yetkisinin, konut yapımı yerine alkol üretimi için pancar ekimini destekleyenlere verilmesini kabul etmenin kolay olmadığı söylenebilir*.

Ama asıl alkol, skandalı daha da göze çarpar hale getiriyor. Bilinmektedir ki, Fransız ulusu genellikle iğrenç nedenlerle, parlamenter çoğunluğu tarafından sistematik olarak zehirlenmektedir. Oysa, suçun oluşumunda alkolün sorumluluk payı başdördürüdüdür. Bir avukat (Madame Guillon) bu oranın % 60 olduğunu ileri sürmektedir. Doktor Lagriffe'e göre oran % 41.7 ile 72 arasında değişmektedir. 1951 yılında Fresnes hapisanesi inceleme merkezinde adi suçlular üzerinde yapılan bir anket, mahkûmlar arasında % 29 oranında kronik alkolik, % 25 oranında alkolik ana babadan gelen kimselerin bulunduğunu ortaya koymuştur. Çocuk kaatillerinin % 95'i alkoliktir. Bütün bunlar çok ilginç rakamlardır. Biz bunlara daha da olağanüstü bir rakamı ekleyebiliriz : 1953 yılında maliyeye 410 milyon frank kâr bildiren bir aperitif üretim şirketinin açıklaması. Bu rakamların karşılaştırılması, sözü geçen firmanın paydaşlarına ve alkol yanlısı milletvekillerine, sandıklarından çok daha fazla ço-

(*) Fransa yeryüzünde alkol tüketiminde birinci, bina yapımında onbeşinci gelmektedir.

cuk öldürmüş olduklarını bildirmemizi gerektiriyor. İdam cezasının karşısında olarak, bunların ölüme mahkûm edilmesini istemekten çok uzağım. Ama başlangıç olarak, ilk çocuk kaatilin ölüm cezasının infazında hazır bulunmaları için bu beylerin asker eşliğinde getirilmeleri ve çıkışta da yukarıda verdiğim rakamların bulunduğu bültenlerin kendilerine dağıtılmasının kesinlikle ve acele olarak yerine getirilmesi gereken bir husus olduğunu düşünmekteyim.

Devlete gelince, alkol ektiğine göre suç biçmesine şaşmaması gerekir*. *Zaten şaşmamaktadır da, yalnızca dünya kadar alkol döktüğü yerlerde kafaları kesmekle yetinmektedir.* O, şaşmaz bir şekilde adalet dağıtmakta ve alacaklı yerine yerleşmektedir; bütün bunlardan iç huzuru da zedelenmemekte. Tıpkı Figaro'nun anketine yanıt veren ve «Ölüm cezasının kaldırılmasının en şiddetli yandaşlarının ellerinde bir silah olduğu sırada, analarını, babalarını, çocuklarını veya en yakın arkadaşlarını öldürmek üzere olan bir kaatille karşılaştıklarında ne yapacaklarını çok iyi biliyorum. Öyleyse» diye haykıran alkol temsilcisi gibi. Bu «öyleyse» biraz alkol kokmaktadır. Tabii ki, ölüm cezasının kalkmasının en hararetli taraftarı elindeki silahı bu canilere karşı haklı olarak kullanacaktır ve bu durum, onun idamın kalkmasını savunma nedenlerini ortadan kaldıracak değildir. Ama aynı kişinin fazladan dü-

(*) Ölüm cezası taraftarları, geçen yüzyılın sonunda 1880 yılında ölüm cezası uygulamasının sınırlandırılması üzerine, suç oranının artmış görünmesi karşısında büyük gürültüler koparmışlardı. Ama önceden izin almadan alkollü içki satan dükkânların açılmasını sağlayan kanun da gene 1880 de çıkmıştı. Bundan sonra gelin de istatistikleri değerlendirin.

şüncelerini biraz daha derinleştirme olanağı varsa ve sözü geçen kaatiller de alkol kokuyorsa, o zaman adamcağız gidip, mesleği geleceğin canilerini zehirlemek olanlarla ilgilenecektir. Hatta, alkoliklerin işlediği suçların kurbanlarının yakınlarının parlamentoya giderek bu konuda bilgi istemiş olmaları da oldukça şaşırtıcıdır. Oysa tam tersi olmaktadır, kamunun güven ve desteğine sahip olan devlet, kaatilleri ve özellikle alkolikleri «yola getirmeye» devam etmektedir, tıpkı çoğu zaman muhabbet tellâlinin kendisine kaynak sağlayan çalışan yaratıkları yola getirdiği gibi. Ama o hiç değilse ahlak dersi vermemektedir. Devlet onu da yapıyor. Devletin hukuk sistemi geçici sarhoşluğun bazı hallerde hafifletici sebep olabileceğini kabul ediyorsa da müzmin (süregen) alkolizmden hiç söz etmiyor. Oysa geçici sarhoşluk, yalnızca ölümle cezalandırılmayan şiddet suçlarına yolaçmaktadır, oysa müzmin (süregen) alkolizm, ölüm cezasına götürebilecek olan, önceden tasarlanmış suçları da doğurmaktadır. Demek ki, devlet yalnızca kendi sorumluluğu da büyük ölçüde söz konusu olduğu hallerde cezalandırmak yetkisini kendine saklamış.

Bu demek midir ki, bütün ulus meyva suyu içene kadar kendi bağırını yumruklayıp kendini suçlayacak bir devlet tarafından tüm alkolikler sorumsuz ilân edilsin? Tabii ki değil. Hele kalıtımsal nedenler bütün suçluluğu söndüremeyeceğine göre, bir suçlunun gerçek sorumluluğu kesinlikle saptanamaz. Biliyoruz ki, atalarımızın hangilerinin alkolik olup hangilerinin olmadığını saptamamız mümkün değildir. Çağların en sonuna kadar gidersek, yeryüzünün bugünkü nüfusunun 10 çarpı 22 karesi kadar daha büyük bir sayı elde ederiz. Görülüyor ki, onların

bize geçirdikleri kötü veya marazi eğilimlerin sayıları hesaplanamaz. Biz dünyaya, sonsuz zorunlukların ağırlığıyla yüklü olarak geliyoruz. Bu durumda genel bir sorumsuzluğa hükmetmek gerekir. Mantık, ne ceza ne de ödül verilmemesini gerektirir ve bir anda toplu yaşama olanaksızlaşır. Toplumların ve dolayısıyla bireylerin varlıklarını koruma güdülerini kişisel sorumluluğun varsayımı olarak kabul edilmesini ister. Bu zorunluğu toplumun ölümü demek olacak, mutlak bir hoşgörünün hayaline kapılmadan kabul etmek gerekir. Ama aynı mantık bizi hiç bir zaman, tam bir sorumluluğun, sonuç olarak mutlak ceza veya ödülün olmaması gerektirdiği sonucuna götürür. Hiç kimse hatta Nobel ödülü sahipleri de nihai olarak mükâfatlandırılmazlar. Ama hiç kimse de, suçlu görülse bile mutlak olarak cezalandırılmamalıdır, hele suçsuz olmak olasılığı da varsa ... Ne adalet duygusuna, ne de cezanın ibretliği niteliğine gereği gibi cevap veren ölüm cezası, fazladan, her zaman izafi olan suçluluğu, düzeltilmesine imkan olmayan son bir cezayla dondurmak gibi çok aşırı bir ayrıcalığı gaspetmektedir.

Ölüm cezası pek kuşkulu bir ibret ve total bir adaletse de onun gerçekten saf dışı bırakıcı olduğunu savunucularıyla birlikte kabul etmek gerekir. Ölüm cezası mahkûmu nihai olarak artar. Yalnız bu nokta ölüm cezasının savunucularının, tamamen rastlantıya bağlı olan ve yukarıda da gördüğümüz gibi, durmadan karşı çıkılan kanıtları tekrar tekrar sıralamalarını önler. Ölüm cezasının nihai olduğunu, zira bunun böyle olması gerektiğini, bazı kimselelerin islah olmaz olduklarını, bunların her vatandaş ve toplumsal düzen için sürekli tehlike meydana ge-

tirdiklerini ve bu nedenle bunları kesinlikle ortadan kaldırmak gerektiğini söylemek daha dürüst bir davranış olur.

Hiç değilse kimse, vahşilik ve enerjilerini hiç bir şeyin kıramadığı bazı toplumsal vahşilerin bulunduğunu asla yadsıyamaz. Ölüm cezası kuşkusuz bunların ortaya çıkardığı sorunu çözmemiyor. Ama kabul etmemiz gerekir ki, sorunu ortadan kaldırıyor.

Bu adamların durumuna değineceğim. Ama ölüm cezası yalnız onlara mı uygulanıyor? Bize güvence verebilirlermi ki, idam edilenlerin hiç biri düzelemezdi? Yemin edebilirlermi ki, bunların hiç biri suçsuz değildi? Bu iki halde de, ölüm cezasının tamir edilmezliği ölçüsünde saf dışı bırakıcı olduğunu itiraf etmek gerekmez mi? Dün 15 Mart 1957'de on dört yaşında bir kızı öldürdüğü için idama mahkûm edilen Burton Abott'un cezası California'da infaz edildi. İşte sanırım, işleyenini islah edilmezler kategorisine sokan tipik iğrenç bir cürüm. Abott daima suçsuz olduğunu ileri sürmesine karşın mahkûm oldu. Cezanın 15 Mart saat 10 da infaz edilmesi kararlaştırılmıştı. O gün saat 9.10 da müdafie bir başvuru olanağı da sağlamak için ceza 1 saat ertelendi*. Saat 11 de müracaat reddedildi. Saat 11.15 de Abott gaz odasına girdi. Saat 11.18 de nefes aldığı havada ilk gaz belirmişti. Saat 11.20 de af komisyonu sekreteri, telefon ediyordu. Komisyon fikrini değiştirmişti. Önce denize gitmiş olan valiyi aramışlar, sonra da doğrudan hapishaneye te-

(*) Belirtmek gerekir ki Amerikan hapishanelerinde âdet, mahkûmu idamın arifesinde başka bir hücreye kapatılarak, kendisini bekleyen törenden haberdar etmektir.

lefon etmişlerdi. Abott'u gaz odasından çıkardılar Artık çok geçti. Eğer dün sadece California'da hava bozuk olsaydı, vali denize gitmeyecek ve iki dakika önce telefon etmiş olacaktı. Abott bugün yaşayacak ve belki de suçsuzluğunun kanıtlandığını görecek. Her ceza hatta en ağır bile ona bu şansı tanıyordu. Ama ölüm cezası Abott'a en ufak bir şans bile bırakmamıştı.

Bu olayın pek olağandışı olduğu düşünülebilir. Hayatımız da öyledir ve bu olay bize uçakla on-on iki saat uzaklıkta bir yerde cereyan etmektedir. Gazetelerimize bakılırsa, Abott'un başına gelen felaket büyük bir istisna, diğer çeşitli olaylardan ayrı bir yanığı değildir. (En yeni olaylardan bir örnek vermek gerekirse Deshayes meselesini anımsatmak isterim). 1860'a doğru olasılık hesaplarını, hukukî yanığı olanağına uygulayan hukukçu Olivier d'Olivecroix, ikiyüz elli yedi mahkûmdan birinin masum olduğu sonucuna varmıştı. Orantı zayıf görünüyor. Ama aslında küçük cezalar için zayıf görünen bu oran, idam cezaları için son derece büyüktür. Victor Hugo, giyotinin kendisi için Lesurques adını taşıdığını söylerken, her kafası kesilenin bir Lesurques olduğunu iddia etmiyordu, ama bir tek Lesurques giyotini ebediyen şerefsiz kılmıştır. Belçika'nın adli yanığı sonunda ölüm cezasını nihai olarak kaldırmamasını, İngiltere'nin Hayes olayından sonra idamların kaldırılması sorununu tartışmaya başlamasını anlamak kolaydır. Pek büyük olasılıkla, suçlu olan ama kurbanının cesedi bir türlü bulunmayan bir caninin af isteği üzerine «X'in yaşaması, yetkili makamlara, karısının varlığı ve geleceğiyle ilgili bütün delilleri, baştan aşağı yararlı bir şekilde incelemek olanağını sağlayacaktır ..... Tersine idam cezasının

infazı bu varsayımlı inceleme olanağını ortadan kaldıracak ve korkarımki, en ufak bir ipucuna dahi teorik bir değer, bir pişmanlık gücü katacaktır ki, böyle bir durumun yaratılmasını uygun ve yararlı bulmam* . Adalet ve gerçek tutkusu burada heyecan verici bir şekilde dile getirilmiştir ve bütün duruşmalarımızda, bütün karar mevkiinde olanların karşı karşıya bulunduğu tehlikeyi böylesine sağlam bir şekilde anlatan «pişmanlık gücünü» anımsatmakta yarar vardır.

Masum kişi öldükten sonra artık kimse ona saygınlığını geri vermekten başka bir şey yapamaz, o da hâlâ bunu isteyecek bir kimse kalmışsa. O zaman ona gerçekte hiçbir zaman yitirmemiş olduğu masumiyeti iade edilir. Ama kurbanı olduğu infaz, onun dayanılmaz acıları, dehşet verici ölümü artık kesinlikle cereyan etmiş, ortadan kaldırılamayacak şeylerdir. Bu durumda yalnızca geleceğin masumlarını düşünüp, onların bu işkence ve cezalara maruz kalmalarını dilemekten başka yapacak bir şey yoktur. Belçika'da bunu yaptılar. Bizde ise, vicdanlar rahat görünüyor.

Kuşkusuz bu tutum, adaletin de bilimle birlikte yürüdüğü ve pek büyük gelişmeler gösterdiği düşüncesine dayanmaktadır. Uzman bilgin, mahkemede konuyu ele alıp bilimsel açıdan fikrini söylediği zaman, sanki bir papaz konuşmuş gibidir ve bilimin dininde yetişmiş olan jüri hemen düşüncesini açıklar. Oysa pek yakın geçmişte meydana gelen olaylar, örneğin Besnard davası uzmanlar komedisinin ne olduğu konusunda bize açık bir fikir verebilir.

(*) Mahkûm karısını öldürmekle itham ediliyordu. Ama bu zavallının cesedi bulunamamıştı.

Suçluluk, isterse dereceli olsun bir deney kabına konduğu için daha iyi kanıtlanmaz, ikinci bir deney kabı tam tersi sonucu verecektir. Böylesine tehlikeli olaylarda kişisel denklemler bütün önemini korumaktadır. Gerçekten uzman bilginlerin sayısı psikolog yargıçlarınkine eşit ve gerçekten ciddi ve objektif jürilerinkinden biraz fazladır. Bugün de dün olduğu gibi yanlışlığı olasılığı hep vardır. Yarın başka bir ekspertiz herhangi bir Abott'un masum olduğunu söyleyebilir. Ama o zaman Abott bilimsel olarak ölmüş bulunacaktır; suçluluğu da suçsuzluk gibi kanıtlama iddiasında bulunan bilim ise öldürdüğünü geri getirmek olanağına sahip değildir.

Mahkûmlar açısından da, her zaman yalnızca yola getirilemez olanların idam edildiğinden emin olunabilir mi acaba? Benim gibi, hayatının belirli bir döneminde zorunluluk dolayısıyla ceza davalarını izlemiş olanlar bilirler ki, karar istediği kadar ağır hatta ölümcül olsun, raslantılar daima büyük rol oynar. Sanığın yüzü, geçmişi (Evlilik dışı ilişkiler hakimler tarafından her zaman ağırlaştırıcı neden olarak kabul edilir, hiç bir zaman da bu saygıdeğer beylerin hepsinin daima eşlerine sadık kaldıklarına bir türlü inanmamışımıdır.) davranışı (ancak alışkanlıklara ve kurallara uygun olduğu zaman yani çoğunlukla gözboyamacılık yaptığı takdirde sanığın yararına işler davranışı) hatta konuşması (deneyimliler ne fazla kekelemek, ne de pek fazla iyi konuşmak gerektiğini bilirler) duruşmada meydana gelen ve her zaman duygusal olarak yorumlanan olaylar (ne yazık ki gerçek her zaman en duygulanıdırıcı olan gerçek değildir) jürinin kararları üzerinde büyük rol oynayan etkidir. Ölüm cezası okunurken, emin olabilirsiniz ki, cezaların en kesinine ka-

rar verilebilmesi için birçok kararsızlıkların bir araya gelmesi gerekmiştir. Büyük kararın jürinin takdirine bırakıldığı, 1832 reformundan bu yana jüri-
lere belirsiz ve sınırsız hafifletici sebep kabul etme yetkisi tanıdığı bilinince, jüri üyelerinin o andaki ruhsal durumlarının kararlardaki etkisi kendiliğinden anlaşılır. Ölüm cezasının ne zaman verileceğini saptayan yasa değildir, ama gerçeği söylemek gerekirse yargılanana bunu takdir eden jüri üyeleridir. Hiç bir zaman birinin aynı iki jüri olamayacağına göre, öldürülenin pekâlâ bu cezaya çarptırılmaması da mümkündür. L'Ille de Vilaine'nin namuslu kişilerine islah olmaz görünen bir kimse. Var'ın namuslu vatandaşlarının kendisini bir hafifletici sebebe layık gördüklerini görebilir. Ne yazık ki, her iki vilayette de aynı bıçak düşmektedir ve bu bıçak ayrıntılara girmez.

Zamanın rastlantılarına coğrafi rastlantılar da katılarak, genel saçmalığı daha da arttırırlar. *Cezayir'de bir fabrikanın vestiyerine bomba koyduğu için, (bomba patlamadan önce bulunmuştu) idam edilen komünist Fransız işçisinin, ölüm cezasına çarptırılmasında eyleminin olduğu kadar, o sıradaki genel havanın da rolü vardı.* Cezayir'in o günkü durumunda, hem Araplara giyotinin aynı zamanda Fransızlar için de yapılmış olduğunu göstermek, hem de terörist eylemler karşısında son derece öfkelenmiş olan Fransızları memnun etmek istenmişti. Oysa idamı destekleyen bakan aynı anda, seçim bölgesinde komünistlerin oylarıyla kendisini desteklemelerini kabul etmişti. Eğer koşullar değişik olsaydı, idam edilmiş olan işçi olaydan pek ucuz bir şekilde kurtulacak, bir gün partisinin milletvekili olarak bakan beyle kadeh tokuşturmak durumunda

kalacaktı. Bu düşünceler pek acıdır ve her zaman yöneticilerimizin usunda canlı olarak kalmalıdır. Bilmelidirler ki, örfler de zamanla birlikte değişmektedir ve öldürülen kişinin eskisi kadar kara gözükmeyeceği günler gelmektedir. Ama o zaman iş işten geçmiş olmaktadır, artık pişman olup unutmaktan başka yapacak bir şey kalmamıştır. Zaten öyle yapılmakta ve bu gibi olaylar unutulmaktadır. Ama bu durumda toplum da yaralanmıştır. Eski Yunanlılara göre cezalandırılmayan suç, toplumu kokuşturur. Ancak, suçsuzluğun cezalandırılması veya suçun gereğinden ağır bir cezaya çarptırılması da toplumu daha az lekelemez. Biz Fransa'da bunu biliyoruz.

Denecek ki, insanların adaleti böyledir ve mükemmel olmamasına karşın, keyfilikten çok daha iyidir. Ama bu hüznün verici değerlendirme, ancak olağan cezalar için katlanılabilir bir düşüncedir. Ölüm cezası karşısında böyle düşünmek tam anlamıyla rezalettir. Klasik bir Fransız hukuk kitabı, ölüm cezasında derecelendirme olamayışını haklı göstermek için şöyle yazıyordu «İnsan adaletinin hiç bir zaman böyle bir orantıyı gerçekleştirmek iddiası yoktur. Zira insan adaleti kendi eksikliğini bilir.» Yani buradan, sözü edilen kusurun bizi kesin bir karar vermeye zorladığını ve saf adaleti gerçekleştirmekten emin olamayınca, toplumun en büyük adaletsizliğe koşmasının tehlikesini yüklenmesi gerektirdiğini mi çıkaracağız? Eğer adalet kendini kusurlu, eksik hissediyorsa, alçakgönüllü davranıp, kararları etrafında, muhtemel hataların giderilebilmesini sağlayacak yeterli bir marj bırakması daha

doğru olmaz mı?* Onun kendisi için hafifletici bir sebep olarak kabul edip ileri sürdüğü bu eksikliği, suçlu için de kabul etmesi gerekmez mi? Jüri sıkılmadan «Eğer sizi yanlışlıkla öldürürsem bunu ortak doğamızın zayıflıklarına vererek beni affedin. Ama ben sizi, doğamızı ve eksiklerimizi hesaba katmadan ölüme mahkûm ediyorum» diyebilir mi? Yanlışlıkta ve sapmada bütün insanlar arasında bir eşitlik birbirine bağlı bir sorumluluk vardır. Bu sorumluluğun mahkeme kurulu için geçerli olup, sanıktan esirgenmesi mi gerekir? Hayır; eğer adaletin bu dünyada bir anlamı varsa o da bu sorumluluğun kabul edilip tanınmasıdır, adalet kendi özünde, insanla ilgilenme ve ona acıma duygusundan yoksun bırakamaz. Şüphesiz burada acıma ortak acımızın duyusudur. Yoksa söz konusu olan, kurbanın çektiıklarını ve haklarını hesaba katmayan havai bir hoşgörü değildir. O, cezalandırmadan vazgeçmez, ancak en büyük cezayı askıda bırakır. O kesin, düzeltilmesine imkan olmayan önleme karşıdır, ondan iğrenir, çünkü böyle bir davranış bütün insanlığa karşı girişilmiş bir adaletsizlik olacaktır.

Açıkça söylemek gerekirse, bazı jüriler bu durumu gayet iyi bilmekte ve hiç bir koşulun hafifletmeyeceği suçlarda bile, hafifletici sebepler olduğunu kabul etmektedirler. Çünkü ölüm cezası onlara çok aşırı gelmekte, ve fazla cezalandırmaktansa, az cezalandırmayı yeğlemektedirler. Böylece, cezanın

---

(* Geçenlerde dört yaşındaki kızını annesine vermemek için öldüren Sillon'un affedilmesi memnuniyetle karşılanmıştı. Daha sonra mahkûmiyeti sırasında, adamın beyninde ur olduğu anlaşıldı. Bu da hareketinin çılgınlığını açıklamaya yeter sanırım.

aşırı sertliği suçu cezalandıracağı yerde kolaylaştırılmaktadır. Hemen hemen hiç bir dava yoktur ki, gazetelerde duruşmaların tutarsızlık içinde geçtiği, cezanın pek hafif veya fazla ağır olduğu yazılsın. Ama aslında jüri üyeleri bu durumu bilmiyor değil. Yalnızca ölüm cezasının büyüklüğü karşısında, tıpkı bizim de yapacağımız gibi, geleceklerini zehir etmekten, birer şaşkın olarak gözükmeyi yeğ tutuyorlar. Eksiklerini bildiklerinden, hiç değilse bu durumdan gerekli sonucu çıkarıyorlar. Ve gerçek adalet, mantığın onlara aykırı düştüğü ölçüde onlardan yanadır.

Ama öyle müthiş bazı caniler vardır ki, ne zaman, nerede olursa olsun onları bütün jüriler mahkûm eder. Suçları kesindir ve iddianın getirdiği deliller müdafaanın itiraflarıyla birleşir. Şüphesiz bu adamlardaki canavar ve anormal yan kendilerini hastalar bölümünde incelememizi gerektirecektir. Ama, psikiyatri uzmanları çoğu hallerde onların, sorumluluklarına karar verir. Daha geçenlerde Paris'te, ailesine çok bağlı, yumuşak ve duygusal bir genç, itirafından anlaşıldığına göre, eve geç dönmesi üzerine babasının azarlamasına sinirlenmiş. Baba yemek odasında masanın başına oturmuş, okuyormuş. Delikanlı bir balta kaparak, babasına arkadan üstüste öldürücü darbeler indirmiş. Sonra, mutfakta bulunan annesini de aynı şekilde öldürmüş. Genç adam bundan sonra soyunup, kanlı pantolonunu dolaba saklayarak, hiç bir şeyi belli etmeden, nişanlısının anne ve babasını ziyarete gitmiş, dönüşte de, polise anne ve babasını evde ölü olarak bulduğunu haber vermiş. Polis, kısa zamanda pantolonu buldu ve bir güçlükle karşılaşmaksızın ana baba kaatiline cinayetini itiraf ettirdi. Psikologlar, sinirlenerek cinayet işlemiş olan bu gencin sorumlu olduğuna karar verdiler. Bu-

nunla birlikte delikanlının daha sonra hapiste çeşitli fırsatlarda ortaya koyduğu garip aldırmazlık hiç de normal sayılamazdı (Nitekim hapisanede anne ve babasının cenazesine büyük bir kalabalığın katılmış olmasından büyük bir sevinç duymuş ve avukatına «Annemle babamı herkes çok severdi» demiştir). Ama görünüşe bakılırsa bu adamın akli yerindeydi.

Birçok canavar, derinliklerine inilmesi güç özellikler gösterir. Bu adamlar, yalnızca olayların gözönünde bulundurulmasıyla yokedilirler. Görünüşte, suçlarının niteliği ve büyüklüğü bunların bir gün pişman olup değişeceklerini, düzeleceklerini düşünebilmeyi imkansız kılar. Düşünülen yalnızca onların yeneden suç işlemeye başlamalarını engellemektir ve bunun için de, kendilerini saf dışı etmekten başka çözüm yolu yoktur. İşte bu noktada ama yalnızca bu noktada, ölüm cezası çevresindeki tartışma meşrudur. Burada da, içinde bulunduğumuz bilgisizlik gözönüne alınınca, tam aksi yönde bir iddiayla karşılaşırız. Hiç bir olay, hiç bir düşünce, insanların en kötüsüne bile daima bir şans tanınmasına engel olmama- lı, diyenle, bu şansın yararsızlığı düşüncesini taşıyanlardan birinin veya öbürünün tartışmadaki eşitliğini bozamaz. Ama belki de bu son sınırdaki, ölüm cezasına yandaş olanlarla karşı çıkanlar arasındaki derin tartışmayı, ölüm cezasının bugün için Avrupa'da ne derece yerinde olduğunu ele alarak aşmak olasıdır. Böylece, 1952'de ölüm cezası üzerindeki değerli incelemesinde «Bir kere daha vicdanımız ve mantığımızın karşı karşıya olduğu sorunun çözümünü, sanırız ki geçmişin kavramları, sorunları ve kanıtlarıyla, geleceğin umutları ve teorik vaatlerinde değil, ama günümüzün zorunlukları ve düşüncelerinde aramalı-

yız»* diyen İsviçreli profesör Jean Graven'in isteği-
ne kendisinden çok daha az yetkiyle yanıt vereceğim.
Gerçekten, idam cezasının yararları ve yıkımları üze-
rında yüzyılların ötesine giderek veya düşüncelerin
göğüne çıkarak sonsuza kadar tartışmak olanaklıdır.
Ama ne var ki, idam cezası bugün ve burada rolü-
nü oynamaktadır ve biz kendimizi burada modern
celladın önünde tanımlıyoruz.

Sadeleştirmek için diyebiliriz ki, uygarlığımız bir
açıdan bu cezayı haklı gösterecek kanıtları artık yi-
tirmiştir ve cezanın kendisinin hâlâ kaldırılmamasın-
dan dolayı acı çekmektedir. Başka bir deyişle ölüm
cezasının kaldırılması, hem mantık hem de gerçek-
çilik yönünden toplumumuzun bilinçli kişileri tara-
fından istenmelidir.

Önce mantık bakımından. Bir adamın en büyük
cezaya çarptırılmasına karar vermek bu kişinin ar-
tık düzelmesi için hiç bir şans kalmadığını söylemek
demektir. Yineleyelim ki, karşılıklı fikirler bu nok-
tada körü körüne çatışmakta ve kısır bir karşılıkta
kristalleşmektedir. Ama hiç birimiz bu noktada ka-
rar veremeyiz; çünkü hepimiz hem yargıç hem de
taraf durumunda bulunmaktayız. Bu durum da bizim
öldürme hakkımız konusundaki kararsızlığımızı ve
karşılıklı olarak birbirimizi inandırmadaki güçsüzlü-
ğümüzü doğurmaktadır. Mutlak suçsuzluk olmayın-
ca, hiç bir şekilde mutlak yargıçlık da olamaz. Oysa
hayatımızda hepimiz, kötülük yapmışızdır, hatta bu
kötülük kanunların darbesi altına düşmeyerek, bilin-
meyen gizli kalmış suçlar halini almaya kadar var-
mıştır. Kesin doğrular yoktur, yalnız adalet baki-
mindan az veya çok düşün ruhlar vardır. Hiç değil-

(*) Kriminoloji ve Teknik Polis Dergisi, Cenevre, 1952.

se yaşamak bunu bilmemizi ve dünyaya saldıığımız
kötülükleri bir ölçüde giderecek iyilikleri hissemize
katmamızı sağlar. Kötülükleri onarma hakkıyla bir-
likte gelişen bu yaşama hakkı, bütün insanların hat-
ta onların en kötüsünün bile doğal hakkıdır. Suçlu-
ların en adisi ile yargıçların en doğrusu, aynı dere-
cede sefil ve sorumlu olarak yanyana bulunurlar. Bu
hak olmaksızın manevi hayat kesinlikle imkansızdır.
Hiç birimiz, bir insandan, yaşayışını geçmiş bir
ömür, bir alınyazısı haline getirip, son yargılamayı
sağlayan ölümden önce umut kesemeyiz. Ama,
son yargıyı ölümden önce vermek, daha borçlu ha-
yattayken onun hesabını kapatmak hiç bir insanın
hakkı değildir. Bu noktada hiç değilse kesinlikle yar-
gıya varan, kesinlikle kendini mahkûm ediyor demek-
tir.

Masuy çetesinden olup, Gestapo'nun hizmetinde
çalışan ve çeşitli suçlarını kabul ettikten sonra ölüm
cezasına çarptırılan, ölümü sırasında pek büyük bir
cesaret gösteren, Bernard Fallot affedilmesinin müm-
kün olamayacağını söylemişti*. Bir hapisane arka-
daşına, «Elim pek çok kişinin kanıyla kıpkırmızı» di-
yordu. Kamuoyu ve yargıçlar onu en ıslah olmaz-
lar grubuna sokmuştu. Ben de, eğer insanı hayrete
düşüren bir tanığın yazdıklarını okumasaydım, aynı
düşünceye katılmaya hazırdım. İşte bakınız Fallot
aynı hapisane arkadaşına, cesur bir şekilde ölmek
istediğini açıkladıktan sonra neler diyor: «Biliyor
musun en büyük pişmanlığım nedir? Şurada elimin
altında duran İncil'e daha önce sahip olamamış ol-
mam. Yoksa emin ol ki burada olmazdım.» Söz ko-
nusu olan ahşıl gelmiş bazı tatlı görüntüler karşısın-

(*) Jean Bocagnane: Fresnes Cezaevi, Vahşiler Bölümü.

da gevşemek ve Victor Hugo'nun iyi yürekli kürek mahkûmlarını düşünmek değildir. Aydınlik çağ diye adlandırılan dönemin filozofları ölüm cezasının kaldırılmasını istiyorlardı. Çünkü onlara göre insan özünde iyiydi. Tabii ki insan aslında iyi değildir. (O ya daha iyi, ya da daha kötüdür, o kadar). Anlı şanlı tarihimizin yirmi yılından sonra bizler bu gerçeği çok iyi biliyoruz. Ama insan iyi olmadığı içindir ki kimse kendine kesin yargıç süsü veremez ve suçluların en kötüsünün bile öldürülmesi kararını okuyamaz, zira içimizden hiç kimse kesin suçsuzluk iddiasında bulunamaz. Ölüm cezası insanın tek dayanişması olan ölüm karşısındaki dayanışmasını yıkar ve insanların üzerindeki bir gerçek ya da meşruluk ile doğrulanamaz.

Gerçekte ölüm cezası yüzyıllar boyunca hep dinsel bir ceza olmuştur. Tanrının yeryüzündeki temsilcisi olan kral veya papazlar ya da kutsal bir varlık olarak kabul edilen toplum adına verilen bu ceza, insan dayanışmasına değil, suçlunun kendisine hayat verebilecek tek varlık olan ilahî topluluğa katılma hakkına son vermektedir. Kuşkusuz suçlunun dünyasal yaşamı elinden alınıyordu, ama yanlışlarını düzeltme şansı gene ona bırakılıyordu. Gerçek yargı henüz kendini göstermiş değildir, suçlu onunla ancak öbür dünyada karşılaşacaktır. Dinsel inançlar ve özellikle sonsuz hayata inanma ölüm cezasını haklı gösterecek tek kanıtlardır, çünkü onlar kendilerine özgü mantıkları içinde cezanın son ve düzeltilmez olmasını önlemektedir. Böylece geçmişte ceza en son karar olmadığı ölçüde haklı görülebilmiştir.

Örneğin katolik kilisesi her zaman ölüm cezasından yana olmuştur. Bu cezayı geçmiş dönemlerde kilisenin ta kendisi hem de pek hasis davranmadan

bir çok kez vermiştir. Bugün de kilise idamı haklı görmekte ve devlete bu cezaya başvurma hakkını tanımaktadır. Kilisenin bu konudaki tutumu, 1937'de İsviçre Ulusal Konseyinin ölüm cezası hakkındaki görüşmesi sırasında Fribourg delegesinin yaptığı konuşmada dile gelmiştir. M. Grand'a göre, infaz karşısında en büyük cani bile kendi varlığına eğilir. «Pişmanlık duyar ve ölüme hazırlığı kolaylaşmış olur. Kilise üyelerinden birini kurtarmış, kutsal görevini yerine getirmiştir. İşte bu yüzden kilise ölüm cezasını meşru müdafaa olarak değil, ama *çok güçlü bir kurtuluş aracı olarak kabul etmektedir**. Bunu bir kilise kurumu haline getirmemekle birlikte, ölüm cezasının, onun adına savaş gibi hemen hemen kutsal bir rolü olduğunu kabul edebiliriz.»

Şüphesiz aynı mantığın bir sonucu olarak, Fribourg celladının kılıcı üzerinde «Senyör İsa, hâkim sensin» ibaresini okumak mümkündür. Böylece, cellat kutsal bir görevi yerine getirmektedir. O önceden kimsenin yargılayamadığı ruhu, ilahî mahkeme önüne çıkarmak için, vücudu tahrip etmektedir. Belki de bu gibi formüllerin pek rezil karışıklıklara yol açacağı düşünülebilir. Ve kuşkusuz ki, İsa'nın çağrılarına kulak verenler için bu güzel kılıç İsa'nın kişiliğine yapılmış hakaretlere bir yenisini eklemektedir. Bu durumda, 1905'de Çarın cellatları tarafından asılmak üzereyken, İsa'nın resmiyle kendisini teselliye gelen papaza «Buradan uzaklaşınız ve kutsal şeylere saygısızlık etmeyiniz» diyen mahkûmun tutumu gayet iyi anlaşılmalıdır. Mümin gibi, inanmayan kişiler de, imanlarının kaynağı olarak, allak bullak edici bir adli yanılmanın kurbanı olmuş kimseyi gören

(*) İbarenin altını bizzat ben çizdim (Yazarın Notu).

kişilerin hiç değilse, yasal cinayet karşısında daha çekingen olmaları gerektiğini düşünürler. Ayrıca inanmış kişilere hatırlatmak gerekir ki, İmparator Julien, İsa dinini kabul etmeden önce, Hristiyanları, sürekli olarak ölüm cezası vermeyi reddettikleri ve bu cezaların infazına yardımcı olmayı kabul etmedikleri için, resmi görevlere getirmiyordu. Demek ki, Hristiyanlar beş yüzyıl boyunca, efendilerinin en keskin manevi emrinin öldürmemek olduğu düşüncesindeydiler. Ama, katolik inancı yalnızca İsa'nın öğretisiyle beslenmekle kalmaz. Aynı zamanda Ahdi Atik'ten Saint Paul'e ve havarilere kadar herkesten birşeyler almıştır. Özellikle ruhun ölümsüzlüğü ve vücutların evrensel yeniden canlanmaları doğma konularıdır. Bu andan itibaren, iman sahipleri için idam, son yargılamayı ölümden sonraya bırakan, geçici bir ceza, yalnızca dünya düzeniyle ilgili bir hüküm, suçlunun hesabını kapatmayıp, hatta tersine onun kurtuluşunu kolaylaştıran idarî bir tedbirdir. Tabii bütün inanç sahiplerinin böyle düşündüğünü söylemek istemiyorum ve hiç güçlük çekmeden katoliklerin çoğunluğunun Saint Paul ile Musa'dan çok İsa'ya yakın olduğu düşüncesine varıyorum. Yalnız, ruhun ölümsüzlüğüne inanmanın katoliklere sorunu çok başka türlü ortaya koyup, onu haklı gösterme olanağını sağladığını belirtmek niyetim.

Ama böyle bir kanıtlama, kurumlarında olduğu kadar, adetlerinde de dinsel yapıdan uzaklaşmış olan, yaşadığımız toplum çerçevesinde ne anlam taşır? İnanmayan, kuşkucu veya agnostik bir yargıç, karşısına getirilen ve mümin olmayan suçluya ölüm cezası verdiği zaman, bir daha gözden geçirilmesine olanak bulunmayan bir karar vermiş oluyor. Böylece yargıç inanmadığı ve onun gücüne sahip olmadığı

halde tanrının tahtına oturmuş bulunuyor*. Neticede, ataları ebedi hayata inanmış oldukları için öldürüyor. Ama aslında yargıcın temsil ettiğini ileri sürdüğü toplum yalnızca bir safdışı etme önlemi alıyor ve ölüm karşısında birleşmiş olan insan topluluğunu parçalayarak, özünü mutlak bir iktidar sahibi olarak gördüğüne göre kendini kesin değer olarak ortaya koyuyor. Şüphesiz ki, toplum, kendi adına, bir papazı sadece alışkanlık gereği olarak mahkûma göndermektedir. Papaz, korkunun mahkûmu imana getireceğine, gerçekten inanmakta haklıdır. Ama çoğu zaman çok başka bir düşünceyle verilmiş ve kabul edilmiş böyle bir cezayı kim kabul edebilir? Korkmadan önce inanmak başka bir şeydir, imanı korkudan sonra bulmak başka. Ateş ve ölümla imana gelmek daima kuşkuyla karşılanmış bir şeydir ve kilisenin kâfirleri terörle yenmekten vazgeçtiği düşünülebilir. Herhalde, ruhani olmayan toplum, ilgilenmediğini ileri sürdüğü imana gelmeden, herhangi bir yarar elde edecek değildir. Toplum idam kararı verirken kutsal bir cezayı bildirmekte, ama aynı zamanda o cezanın özrünü ve yararlılığını ortadan kaldırmaktadır. Kendi kendine sayıklamakta, sanki kendisi erdemin ta kendisiymiş gibi kötülerini kendi içinden atmaktadır. Bu, yola gelmeyen oğlunu «Gerçekten artık ne yapacağımı bilemiyorum.» diyerek öldüren babanın mantığına benzemektedir. Toplum böyle davranırken sanki doğanın kendisiymiş gibi seçip eleme yetkisine sahip çıkmakta ve sanki kurtarıcı bir tanrıymışçasına ölüme tarifsiz acılar katmaktadır.

(*) Jürinin karar formülünde «Allah ve vicdanım» önünde ibaresinin bulunduğu bilinmektedir. (Yazarın Notu).

Bir insanın kesinlikle kötü olduğunu ve kesinlikle toplumun içinden çekilip öldürülmesi gerektiğini söylemek, bunun kesinlikle iyi olduğunu söylemekle aynı anlama gelir ki, bugün aklı başında hiç bir insan buna inanmaz. Buna inanılmayacak ve kolaylıkla tam tersi düşünülecektir. Toplumumuz, yalnızca kendi varlığını sürdürmek, tarih içinde başarısını sağlamak istediği, kendine insanlığın son gayesi süsü verdiği için bu kadar suçlu duruma düşmüştür. Kuşkusuz artık toplum ruhanî değildir. Ama ondokuzuncu yüzyılın sonuna doğru, kendini bir tapınma gayesi haline getirerek dinin yerine bir benzerini koymuştur. Gelişme doktrinleri ve onların etrafında oluşan seçme düşünceler toplumun geleceğine nihai gaye süsü vermişlerdir. Bu öğretilere aşılana politik ütopyalar, çağların sonuna, her türlü girişimi önceden haklı gösteren bir altın çağı yerleştirmiştir. Toplum, kendi geleceğine hizmet eden herşeyi meşrulaştırmayı ve sonuç olarak ölüm cezasını mutlak bir şekilde kullanmayı alışkanlık haline getirmiştir. O andan başlayarak da, kendi geçici tasarımları ile doğmalarına karşı olan şeyi bir suç ve kutsal şeylere saygısızlık olarak görmeye başlamıştır. Başka bir deyişle *cellat, papazlıktan memurluğa geçmiştir*. Sonuç yanibaşımızdadır. Mantıken, ölüm cezası verme yetkisini kaybetmiş olan çağdaş toplumumuz artık gerçekçi davranarak, bu cezayı kaldırmalıdır.

Gerçekten, suç karşısında uygarlığımız nasıl davranmaktadır? Yanıt sadedir: Otuz yıldanberi *devletin suçları özel kişilerinkini fersah fersah geçmektedir*. Aslında kanın uzun sürede alkol gibi zehirleyici rol oynadığı genel veya yerel savaşlardan söz etmiyorum. Ama doğrudan doğruya devlet tarafından öldürülmüş kişilerin sayısı astronomik rakamlara

erişmekte ve özel kişiler tarafından öldürülenleri pek geride bırakmaktadır. *Gittikçe daha az adi mahkûmiyet, ve daha çok politik mahkûm karşısında kalmaktayız*. Kanıtı da, içimizden her birine ne kadar namuslu olursa olsun, bir gün ölüm cezasına çarptırılma olanağını ciddi olarak düşünmektedir. Oysa aynı şey yüzyılın başında herkese komik gelirdi. Böylece Alphonse Karr'ın «*Kaatil baylar başlasınlar!*» deyişi artık bütün anlamını yitirmiştir. *En fazla kan dökkenler kendilerini haklı görüp, mantık ve tarihi kendi yanlarında sananlardır şimdi*.

Artık toplumumuz, kendini kişiden çok devlete karşı korumak durumundadır. Pek olasıdır ki, oranlar otuz yıl sonra değişecektir. Ama şu anda meşru müdafaa, devlete karşı, hatta herşeyden çok ona karşı kullanılmalıdır. En gerçekçi adalet ve yararlılık düşüncesi, kanunun kişiyi sektarizm ile kibrin çılgınlığına kapılmış devlete karşı korumasını emretmektedir. «*Devlet herşeyden önce ölüm cezasını kaldırmalıdır*» çağrısı, bugün bizi birleştiren haykırış olmalıdır.

Kanlı yasalar, töreleri de kana bular denir. Ama zaman zaman bazı toplumlarda öyle yüzkarası bir durum doğabilir ki, her türlü düzensizliğe karşı töreler bir türlü yasalar kadar kan dökücü olamazlar. Avrupa'nın yarısı bu durumu yakından bilir. Biz Fransızlar daha önce de böyle durumlarla karşılaştık, gene de karşılaşmak durumundayız. İşgal yıllarının infazları, kurtuluştaki infazları doğurdu, bu sonuncuların kurbanlarının dostları ise hâlâ intikam âleviyle yanmaktadırlar. Başka yerlerde sırtında birçok suç bulunan devletler, suçluluklarını daha da büyük toplu kıyımlarla kapatmaya çalışmakta-

dırlar. İlahlaştırılmış bir ulus veya sınıf adına öldürülüyor insanlar. Aynı zamanda gene ilahlaştırılmış gelecek bir toplum için veriliyor ölüm cezaları. Herşeyi bildiğini sananlar, herşeyi yapabileceklerini düşünüyorlar. Kesin bir inanç isteyen geçici putlar, bıkıp usanmadan, mutlak cezalara hükmetmekte. Ve tanrıdan inmeyen dinler, toplu halde umutsuz mahkûmları öldürmekte.

Çağımızın Avrupa toplumu, bütün olanaklarıyla, kişileri devlet baskısına karşı korumaya karar vermezse, varlığını nasıl sürdürebilecektir bu durumda? Bir insanın öldürülmesini yasaklamak, toplum ve devletin değişmez kesin değerler olmadığını, hiç bir şeyin onlara kesin değişmez yasalar çıkarıp, onarılmaz durumlara yol açma yetkisini tanımadığını açıkça ilân etmek demek olacaktır. Eğer ölüm cezası olmasaydı, belki de Gabriel Peri ile Brasillach bugün aramızda olacaktı. O zaman onları yargılayabilir ve şimdi onlar bizi yargılamak susacağımız yerde, iftiharla kararımızı bildirebilirdik. Ölüm cezası olmasaydı Rajk'ın cesedi, Macaristan'ı zehirlemeyecek, daha az suçlu olacak bir Almanya Avrupa'da daha iyi karşılanacak, Rus devrimi utanç içinde can vermeyecek, Cezayirlilerin kanı vicdanımızda bir ağırlık olarak kalmayacaktı. Nihayet ölüm cezası olmasaydı, Avrupa'nın tükenmiş toprakları, yirmi yıldır biriken cesetlerle kokuşmayacaktı. Anakaramızda, uluslar arasında olduğu gibi kişiler arasında da bütün değerler kin ve korku ile allak bullak oldu. Düşünce savaşı, ip ve cellat satırıyla yapılmakta. Artık söz konusu olan kendi baskı hakkını kullanan tabii insan topluluğu değil, ama insanlardan kurbanlar isteyen ideolojidir. «Darağacının öğrettiği», diyordu Francart: «öldürmenin yararlı olduğunun düşünülme-

ye başlandığı andan başlayarak, insan hayatının kutsallığını yitirdiğidir.» Görünüşe bakılırsa bu gittikçe daha yararlı görülüyor, örnek çevreye yayılıyor, salgın her yanı sarıyor. Tabii onunla birlikte düzensizlik ve herşeye inançsızlık da gelişmekte. Bu duruma, artık gösterişli bir dur deme ve kurallarda olduğu kadar kurumlarda da insan hayatının devletin üstünde olduğunu ilân etme zamanı gelmiştir. Birey üzerinde sosyal güçlerin baskısını azaltacak her önlem bu sonucu sağladığı oranda, kan gölü içinde yüzen Avrupa'daki iltihaplanmanın azaltılmasına, daha iyi düşünmenin ve iyileşmeye doğru daha hızlı yol almanın gerçekleşmesine yarayacaktır. Avrupa'nın hastalığı, hiç birşeye inanmayıp, her şeyi bildiğini ileri sürmesidir. Ama Avrupa herşeyi bilmemektedir, içinde bulunduğumuz isyan ve umuda bakıp bir sonuca varmak gerekirse diyebiliriz ki, insanın en büyük yoksulluğunun esrarlı bir çizgide en uç büyüklüğüne vardığına inanmaktadır Avrupalı. Avrupalıların çoğu inancı yitirmiştir. Cezalandırma düzeninin kanıtı da bununla birlikte yok olmuştur. Ama, anakaramız insanların çoğunluğu, dinin yerini almak savındaki devletin putlaştırılması karşısında da susmaktadırlar. Bundan böyle, kararlılıkla kararsızlık arasında, artık ne baskıya boyun eğmek, ne de baskı yapmak isteyen, yolun tam yarısında olan bizler, aynı anda bilgisizliğimizi ve umudumuzu kabul edip, kesin yasayı ve onarılamazı reddetmeliyiz. Şu veya bu büyük suçlunun yaşam boyu kürek cezasına çarptırılmasına karar vermek için yeterlidir bilgimiz. Ama herhangi bir kimsenin kendi öz geleceğinden, yani hepimizin ortak düzelmeye çabamızdan kesin olarak uzaklaştırılacağını söyleyebilecek kadar derin bilgiye sahip değiliz. Bütün bu söylediklerimden dolayı, yarının bir-

leşmiş Avrupasının, hepimizin umutla beklediği Avrupa yasasının birinci maddesi ölüm cezasının kaldırılması olmalıdır.

Onsekizinci yüzyılın temiz insan sevgisinden, kanlı darağaçlarına giden yol düzdür ve günümüzün cellatları herkesin de bildiği gibi, insancıldır. Bu bakımdan, ölüm cezası gibi bir sorunda insancıl ideolojilerden çekinmek gerekir. Sonuca varmak üzere olduğum şu anda bir kez daha yinelemek isterim ki, ölüm cezasına karşı olmama yol açan neden, ne insanların doğal iyilikleri, ne gelecekteki altın çağa inançtır. Tam tersine idamın kaldırılması, bana düşünce sonucu varılmış bir kötümserliğin, mantığın ve gerçekçiliğin gerekleri olarak gözükmektedir. Söylediklerimde duygularımın hiç rolü olmadığı da sanılmıyın. Uzaktan veya yakından idam sehпасıyla ilgili metinler arasında haftalar geçirmiş bir kimsenin, bu geçit resminden, etkilenmeden ayrılması düşünülemez. Ama gene yinelemeli: Ben, modern eğilimin kaatil ile kurbanı aynı kavram karışıklığı içinde haklı göstermeye çalıştığı görüşe katılmak gerektiği ve dünyada hiç bir sorumluluktan sözedilemeyeceği kanısında değilim. Bu kavram karışıklığı alicenaplıktan çok korkaklığın ifadesidir ve sonuç olarak yeryüzündeki en kötü şeyleri bile haklı gösterir. Hoşgörüp takdis etmek isterken, esir kamplarını, korkak güçleri, örgütlenmiş cellatları, politik canavarların yüz-süzlüğünü de hoş görmüş, kardeşlerimize ihanet etmiş oluruz. Ama dünyanın bugünkü durumunda çağımızın adamı, kendisini, yıkmadan dizginleyecek, ezmeden yönetecek yasa ve kurumlar istemektedir. Tarihin engel tanımaz dinamizmi içine atılmış olan insanoğlu, denge fizik ve yasalarına gerek duyar. Onun devletin sınırsız yetkileriyle kendi öz kibrinin

içine düşmesine neden olduğu bir anarşi toplumuna değil, ama mantık toplumuna gereksinimi var.

Ölüm cezasının kaldırılmasının bu yolda ilerlememize yardımcı olacağı kanısındayım. Fransa bu yolu tutarak, demirperdenin her iki yanında, hâlâ bu cezayı kaldırmayan ülkelere aynı gelişmeyi izlemelerini önerebilir. Ama herşeyden önce örnek olması gerekir. Bu halde ölüm cezası, artık düzelmesine imkan olmadığı kanaatine varılan suçlular için ömür boyu kürek cezasına, diğerleri için de geçici süreli cezalara çevrilebilir. Bu cezanın birinciden daha ağır olduğunu söyleyeceklere de, o zaman neden ölüm cezasının ikinci sınıf suçlulara verilip müebbet hapis cezasının da Landru'lara verilmediğine şaşıtığımızı belirterek cevaphyabiliriz. Ayrıca kendilerine hatırlatabiliriz ki, ömür boyu kürek cezası, mahkûma kendi ölümünü seçmek şansını bırakmaktadır, oysa giyotinin hiç bir dönüş olanağı yoktur. Aksine ömür boyu kürek cezasını pek hafif bulanlara da, önce muhayyilelerinin pek kuvvetli olmadığını, sonra da özgürlükten yoksun kalmayı, toplumun özgürlükleri hor görmeyi öğrettiği ölçüde küçümsemenin mümkün olabileceğini hatırlatmalıyız*.

(*) Ayrıca Millet Meclisi temsilcisi Dupont'nun 31 Mayıs 1791 de Meclise sunduğu rapora da bakınız: «Mahkûm acı ve yakıcı bir ruh hali içindedir. En korktuğu şey dinlenmektir. Zira bu durum onu kendi iç dünyasıyla başbaşa bırakıyor. Bundan kurtulmak için durmadan ölüme meydan okuyup, kendini öldürmeye çalışır. Yalnızlık ve vicdanı; işte onun gerçek cezası. Bu durum ona ne tür bir ceza vereceğimizi bize göstermiyor mu? Hastalığın çaresini bunun kendi özünde aramak değil midir en doğru yol? Son cümleyi ben çizdim. Bu cümle az tanınmış milletvekilini modern psikolojinin gerçek öncülerinden biri haline getirmiştir. (A. Camus)

Kaatil öldürülmesin, ama insanların gözünde daima tiksinti uyandırsın. İncil'den söz etmeden, Tevrat'tan çıkarılması gereken sonuç budur. Yoksa Musa'nın gaddar emirleri değil. Eğer parlamentomuz hâlâ alkol hakkındaki oylarından vazgeçebilecek güçte değilse, hiç değilse on yıl için ölüm cezasını kaldıran bir deneye girmek için bir engel yoktur. Ve eğer gerçekten, kamuoyu ile onun temsilcileri, cezalandıramadıklarını ortadan kaldırmayı öngören bu tembellik yasasından vazgeçemiyorlarsa, hiç değilse gerçeğin yeniden doğacağı günü beklerken, toplumumuza lekeleyen bu «Törensiz mezbahadan»* vazgeçelim. Ölüm cezası ne kadar nadir olarak uygulanırsa uygulansın, bugünkü şekliyle, iğrenç bir kasaplık, insanın kişiliğine ve vücuduna karşı girişilmiş bir tecavüzdür. Bu kafa kesme, canlı olarak vücuttan ayrılan bu baş, bu fıskıran kanlar, toplulukların aşağılatıcı gösterilerle etkilenebileceğinin düşünüldüğü barbar çağlardan kalmadır. Bugün bu iğrenç ölüm, gizlice icra edilmekte olduğuna göre, cezanın anlamı nedir artık? Gerçek şu ki, atom çağında taş devrindeki gibi öldürmekteyiz. Ve bu kaba cerrahinin düşüncesiyle bile midesi bulanmayacak bir tek normal insan yoktur. Eğer Fransız devleti bu alanda başarı kazanıp, Avrupa'ya ihtiyacı olan çözümlerden birini getirmekte güçsüzse, hiç değilse, başlangıç olarak, infazın şeklini değiştirsin. Bu kadar öldürmeye yarayan bilim, hiç değilse yoluna yöntemine uygun öldürmeye de yarar herhalde. Mahkûmu uyku halinden ölüme götüreceği olan ve bir gün süreyle kullanması için emrinde bulundurulacak bir anestezi madde, idamlığın kötü niyeti veya ilacı kullanmaya cesaret

(*) Tarde'nin sözü.

edememesi halinde, kendisine başka bir yolla verilebilir. Yeter ki bugün iğrenç ve müstehcen bir teşhirden başka bir şey olmayan şu infaz sistemi kaldırıl-sın.

Bu tavizleri, zaman zaman geleceğimizden sorumlu olanların akıl ve uygarlığın gereklerinden etkilenmeleri ihtimalinden umut kesildiği ölçüde başvurulabilecek yollar olarak sıralıyorum. Sanıldığından çok daha kalabalık olan bir takım insanlar için ölüm cezasının gerçek yüzünü bilip de uygulanmasını önleyememek fizik olarak katlanılmaz bir durumdur. Onlar da bir açıdan bu cezayı, haksız yere çekmektedirler. Hiç değilse, onları ağırlığı altında ezen pis görüntüler kısmen hafifletilsin. Toplum bundan hiç bir şey kaybetmeyecektir. Ama tabii bu da, sonuç olarak yetersiz kalacak. Ölüm cezası kanun dışı bırakılmadıkça ne kişilerin vicdanları ne de toplumun töreleri huzura kavuşabilir.

Albert Camus

DARAĞACI ÜZERİNE
Arthur Koestler

Ö N S Ö Z

İspanyol iç savaşı sırasında, 1937 yılında, casusluk suçlamasıyla ölüm cezası yemiş olarak hapishane arkadaşlarımla idamlarına tanık olup, kendimkine hazırlandığım bir üç ay geçirdim. Bu üç ay dolayısıyla ölüm cezasına tıpkı, infazdan onbeş dakika sonra boynundaki ip kopup da, bu süre içinde ölmemiş olan, «Yarı yarıya asılmış Smith»in besleyeceği cinsten özel bir ilgi besledim. Böylece bu sakin ülkede, ne zaman bir erkek veya kadının boynu yağlı ilmikte kırılrsa, anılarım kapanmamış bir yara gibi yeniden irinlenmeye başlar. Ölüm cezası sürdükçe gerçekte hiç bir zaman iç huzura kavuşamayacağım.

İşte beni harekete iten eğilim budur. Durumumun, kitabın içindeki kanıtlara ayrı bir renk kattığını kabul ederim. Ama bu olayları değiştirmez ve bu kitap da çoğu zaman olaylardan söz etmektedir. Aslında son derece soğuk ve duygusuz bir şekilde yazmak niyetindeydim, ama bunu yapamadım, acıma ve iğrenme duygusu bu isteğimden daha kuvvetli çıktı. Uzun sözün kısası belki de böylesi daha iyidir, zira ölüm cezası yalnızca bir rakam, istatistik veya ortalama sorunu değil, aynı zamanda, ahlâk ve duygu problemidir de. Savunmanın namuslu olması için, aktarılan metinlerin değiştirilmemesi ve kısaltılıp ke-

silmemesi gerekir. Ancak bu insanın bir kalbi olmasını ve acı çekmesini engelleyemez.

Araştırmaları bu kitabı yazmam konusunda bana büyük ölçüde yardımcı olan bazı dostlarım, jürilerle yargıçlara değin alınganlıklar, yargılamadaki dürüstlük kavramı, af yetkisi ayrıcalığı ve ulu ön yargılara karşı yazacaklarımın, bir hakaret ve saldırı olarak kabul edilebileceği konusunda beni uyardılar. Bu uyarılara aldırmadım. Düşündüm ki korkaklığın bedeli yoktur ve ölüm cezasının kaldırılması davasının en zayıf yanlarından biri de, açık sözlülük yoksunluğudur. Daha başkaları da bana, geçmişteki ve günümüzdeki idam cezalarının, fizyolojik yönlerini sessiz geçmemi salık verdiler. Böyle bir davranış İspanya Kraliçesinin bacağı, mahkûmun da boynu olmadığını söylemek olacaktı. Ortalama olarak ayda bir kişi asıyoz. Eğer bir ulus adına böyle bir şey yapılıyorsa, ulus da neyin söz konusu olduğunu bilmek zorundadır.

Otuz yıl önce, idam hücrelerini tanımamın nedeni de insanlığın kurtuluşu yolundaki umutlarımın dünyaya devrimi ile gerçekleşeceğine inanmış olmamdı. Bu kitabın, daha alçakgönüllü olan gayesi ise, her yıl on iki zavallı bahtsızın korku ve acılarıyla eşsiz bir deneyi geçirmelerini önlemektir. Bunun dışında günümüzde daha önemli bir sorun çıkmıştır ortaya: İdam sehпасı yalnızca bir ölüm makinası değil, aynı zamanda yalnız insana özgü olan kendi ahlâki yıkımını isteme eğiliminin de en eski ve en müstehcen simgesidir.

Arthur Koestler

Londra 3 Ekim 1955

I

GEÇMİŞİN MİRASI

*Duruşma başlıyor, avukatlar geliyor.
Yargıçlar yerlerini almış (ne korkunç
bir manzara).*

JOHN GAY: Üç Kuruşluk Opera

SANDIKTAKİ ŞEYTAN

Büyük Britanya, arabaların soldan gittiği, ölümlerin pus ve yarda ile alındığı ve insanların son nefeslerini vermeleri için boyunlarından asıldıkları Avrupa'nın garip ülkesidir. Başkalarının kendi alışkanlıklarına şaşırabilecekleri, İngilizlerin çoğunluğunun aklından bile geçmez. Her ulus kendisine özgü geleneklerini kendiliğinden meydana gelmiş doğal şeyler olarak görür. İşte adam asmak da, tıpkı şiling ve peni ile para hesabı yapmak gibi bir İngiliz geleneğidir. Kuşaklar boyunca çocuklar, kukla sahnesinde cellat görüldüğü zaman, korku ve zevk çılgınlıkları atmıştır. Bulunmaz ustalığa sahip dört büyük cellat «Ulusal Biyografi Sözlüğü»nde yer almışlardır. Bunlardan Jack Ketch, Calcraft ile William

Boilman* hayatlarında bugün sinema yıldızlarının eriştiği üne erişmişlerdi. Sanki bu işin sonunda ipin ucunda debelenen yaratık bir insan değilmiş de kar-
naval kuklasıymışçasına, garip, kaba bir güldürü
gibi görünüyor bütün bunlar. Bugünkü celladımız
Pierrepont «Zavallı İblise Yardım Ediniz» adını ta-
şıyan bir kabare işletmektedir, eski asistanı da «İp
ve Mürekkep» adında başka bir kulüp işletmekteydi
ve halen görevde olan Lord Chief Justice**, Kraliyet
Akademisinin bir toplantısında, üç kişiyi ölüme
mahkûm ettikten sonra, kapısının önünde sandalcı-
lar birliği üyelerinin «Hepimiz birden sallanacağız»
şarkısını zevkle dinleyip bunları selamlayan yargı-
cın hikâyesini anlatarak etrafı neşeye boğmuştur.
Bu ayrıntı Observer'de yayınlanan Lord Goddard'ın
kişiliğiyle ilgili bir yazıda belirtiliyordu. Aynı yazı-
da, ayrıca şunlar da söylenmekteydi:

«Çocukluğu hakkında, ne derece düzmece olur-
sa olsun, Lord Goddard'ın kişiliği çevresinde be-
lirmiş söylence konusunda çok iyi fikir verebilecek
şu hikâye anlatılır: Goddard, Malborough koleji-
ne gittiğinde, her yeni gelen öğrencinin yatakhane-
de şarkı söylemesi geleneğine boyun eğmiş. Şarkı söy-
lemesi istenince, geleceğin Chief Of Justice'i cırlak
bir sesle «Buradan darağacına götürüleceksiniz ve
boynunuzdan asılacaksınız. Orada can vereceksiniz.

(*) Boilman: Macaulay'e göre, gelenek gereği hainin vü-
cudundan çıkarılan barsakların canlı canlı kaynatılması yüzün-
den cellada takılan lakap (Türkçesi kaynaklı) (Ç.N.)

(**) Lord Chief Justice, İngiltere'nin en büyük yargıdır.
Aynı zamanda Lord Chancellor ve İçişleri Bakanı ile birlikte Ada-
let Bakanlığı görevini de paylaşmaktadır. Bu terimin hiç bir dil-
de tam karşılığı yoktur. Nitekim fransızca tercümede de deyim
olduğu gibi bırakılmıştır. (Ç.N.)

Tanrı ruhunuza acısın» diye ölüm cezası formülünü
eksiksiz söylemiş.»

Herşey, sanki asılmada ölümle ilgili bir nezaket
varmış ve sadece, mizah duygusundan yoksun ölüm
cezası, karşıtlarının tadına varmaktan yoksun olduk-
ları eski bir aile şakasıymış gibi cereyan etmektedir.

2 Kasım 1950'de Bay Albert Pierrepont, ölüm
cezası hakkında konuşmak için Kraliyet Konseyinin
önüne çağrılmıştı. Kendisine cellatlık mesleği süre-
sine kaç kişi öldürmüştü olduğu sorulduğunda, «Bir-
kaç yüz kadar» cevabını vermişti.

S — Hiç güç anlar geçirdiğiniz oldu mu?

Y — Bütün meslek hayatımda yalnız bir kez.

S — Ne olmuştu?

Y — Mahkûm çok kabaydı. Onunla bir türlü uyuşama-
dık. İngiliz değildi, bir casustu, korkunç gürültü ediyor-
du.

S — Sizinle mücadele etti mi?

Y — Yalnız benimle değil, herkesle etti.

Londra Kontluğu, savcı yardımcılığı yapan M.
H. N. Gedge de, bu çok gürültü eden tatsız kişinin
neden olduğu olay hakkında bilgi vermesi için çağ-
rıldığında, Bay Pierrepont'in açıklamalarını doğ-
rulamıştır.

«Evet o bir yabancıydı. Ben kişisel olarak, bu du-
rumlarda İngilizlerin yabancılardan daha iyi davrandığı-
nı gördüm... Kafasını eğip celladın üzerine saldırdı ve bü-
tün gücüyle dövüşmeye başladı. Kollarının etrafına bir
kayıt geçirmek istedik, ama bir şanssızlık daha oldu, ka-
yıt yeniymiş... Böylece mahkûm kollarını kurtarmayı be-
cerdi.»

Herşey açık. Asılma İngilizler için mükemmel
bir şey, hatta söylenenlere inanmak gerekirse, İn-
gilizler bunu seviyorlar bile. İnsanın canını sıkıp

güçlük çıkarırlar yalnızca yabancılar. Onlar bu işin eğlenceli, tantanalı ve törensel yönünü, ne de idam cezasının dayandığı saygıdeğer geleneği yeterince değerlendirebiliyorlar. Bu konuda, Lord Chief Justice'in, yargıçlar ölüm cezası verirken, başlarına siyah bir işaret koymaları geleneğinin devamından yana olup olmadığı sorusuna cevabını da belirtmek gerek :

«Sanırım ki, devam etmelidir. Bu geleneksel bir davranıştır ve yüzyıllar öncesine kadar uzanan bir geleneğin değişmesi için bir neden göremiyorum. Meğer ki, bunun için makul bir sebep olsun... Yargıcın ölüm cezası sırasında başına siyah bir bez örtmesinin nedeni basittir; kanımca, eskiden başına siyah bir şey giymek matem işaretiydi. İşte bu yüzden bugün de aynı şekilde davranılmaktadır.»

Usulün geleneksel yönü konusunda Bay Pierrepont da düşüncesini kesinlikle açıklamıştır :

S — Sanırım ki, başkaları size mesleğinizden söz ederler.

Y — Evet ama ben cevap vermem. Bu gizli kalması gereken bir şeydir... Benim için kutsaldır.

Sanırım ki, sosyal mevki ve saygıdeğerlik bakımından birbirinden toplumun bu iki hizmetkârı kadar uzak iki kişiyi düşünmek imkânsızdır. Bu durum düşüncelerinin benzerliğini daha da çarpıcı kılmaktadır. Nitekim, Lord Goddard'a kadınlar için ölüm cezasının kaldırılması konusundaki teklif hakkında ne düşündüğü sorulduğunda, «Bu davranışın nedenini bir türlü anlıyamıyorum» yanıtını vermişti. Bay Pierrepont'a da kadınları asmakta, can sıkıcı bir taraf bulup bulmadığı sorulduğunda, hiç böyle bir şey düşünmediğini söylemişti.

S — Görevinizi yerine getirmenin son derece güç olduğunu mu düşünüyorsunuz? Yoksa alıştınız mı?

Y — Artık alıştım.

S — Hiç heyecanlandığınız oldu mu?

Y — Hayır.

Lord Goddard'a kaç kişiyi idama mahkûm ettiği veya heyecanlanıp, heyecanlanmadığı sorulmamıştır ama acaba daha az ölüm cezası verilmesi mi, yoksa aksine ölüm mahkûmlarının daha mı az affedilmeleri gerektiği sorulduğunda, gereğinden fazla af yoluna gidildiği cevabını vermiştir. Deliliği kanıtlanmış bir insanın idama mahkûm edilmesini normal bulup bulmadığı sorulduğunda da bunun son derece normal olduğunu söylemiştir.

Benim Lord Chief Justice Rayner Goddard'a karşı hiç bir kişisel düşmanlığım yoktur, ancak kendisi Kraliyetin en yüksek yargıcı olarak otoritenin simgesidir ve sık sık burada sözünü edeceğim düşünceleri ölüm cezası tartışmasında büyük önem taşımaktadır. Lord Goddard'ın kullandığı kanıtlar rastlantısal değildir, bunlar ölüm cezasından yana olanların ortak kanıtlarıdır. Gelecek sayfalarda göreceğimiz gibi, kanıtları ve bu kanıtların dayandığı felsefeleri iki yüzyıldan beri değişmemiştir. İşte bu yüzden ki, onları iyice anlamak ancak geçmişin ışığında mümkündür.

İdam sehпасı ve cellat, Fransa dışında bütün Batı Demokrasilerinde, geçmişte kalmış bir anıdır. Ölüm cezası, Kuzey Amerika'nın birçok devletinde, hemen hemen bütün Latin Amerika'da, Asya'nın birçok ülkesinde ve Avustralya'da, toplam olarak otuz altı ülkede, demek ki, uygar dünyanın büyük bir kısmında yasaklanmıştır.

İngilizler, herkesin bildiği gibi, aralarında sıcakkanlı Latin Amerikalılar ile yıllarca Nazilerin alıklaştırmacı baskısına boyun eğmiş Alınanların da bulunduğu ölüm cezasını kaldırmış ülkelerin kişilerinden daha disiplinli ve yasalara saygılıydılar. Bununla birlikte, ölüm cezasını savunanlar, bizim ulusumuzun diğer kişilerinden farklı olarak ve onların tersine, toplumun koruyucusu ve intikamcısı olan celladın hizmetinden vazgeçilemeyeceğini ileri sürmektedirler. Onlar diğer ulusların örneklerinin, hiç bir şey ifade etmediğini, zira ülkemizde koşulların daha «değişik» olduğunu söylerler. Mümkündür ki, yabancılar uzun süre hapsedilmek korkusuyla suç işlemekten vazgeçerler de, İngilizler için mutlaka darağacı korkusu gereklidir. Bu çelişkili düşünce ölüm cezasından yana olanların zihinlerinde öylesine kök salmıştır ki, onun ne denli çelişkili olduğunu dahi göremezler. Bunların çoğu asılmanın var olmasından bile nefret eder ve adam asmanın iğrenç, kötülük getirici bir âdet olduğunu kabullenir. Ama sanırlar ki, bu gerekli, kaçınılmaz bir kötülüktür. Ölüm cezasının başka hiç bir şeyle yeri doldurulmayacak bir ibret olduğu inancının aslında batıl inançtan başka şey olmadığını 1930 Parlamento Komisyonu ile 1948 Kraliyet Komisyonu ispatlamıştır. Bütün batıl inanışlar gibi bu da, sandığa kapatılan şeytanın durumuna benzer: Siz istediğiniz kadar sandığın kapağını olayların ve rakamların darbeleriyle kapatın. Şeytan yeniden sandığın dışına fırlayacaktır. Çünkü kapağı iten güç, geleneksel inançların, bilinçsiz ve mantıksız gücüdür. Bu yüzden, bugünkü davranışımız üzerinde böylesine güçlü bir etkisi olan etkileri bulup çıkarmak için, geçmişe dönülmedikçe her türlü tartışma yararsızdır. Bizim yapacağımız

da budur. Bu İngiliz tarihinin garip bir şekilde ihmal edilip, kötü tanınan bölümünde yapılan bir gezi olacaktır.

«KANLI YASA»

Bu geziyi iki devrede yürüteceğiz: Önce 1800 yılları civarında suçla mücadele metodunu anlatacağız, sonra da bu duruma nasıl gelindiğini görmek için daha öncelere gideceğiz.

Ondokuzuncu yüzyılın başında, ülkemizin ceza mevzuatı kanlı yasalar adıyla anılırdı. Bu yasalar iki yüz yirmi veya iki yüz otuz suçu ölümle cezalandırmak gibi bir özelliğe sahipti ki, dünyada başka hiç bir yasa aynı niteliği taşııyordu. Kanlı yasanın ölüm cezasına çarptırdığı suçlar arasında yankesicilik, çingenelerle işbirliği yapmak, göl balıklarına zarar vermek, tehdit mektubu göndermek, bir ormanda silâhlı veya yüzünü maskeyle gizlemiş şekilde dolaşmak gibi fiiller de vardı. Hukuk otoriteleri dahi, ölümle cezalandırılan suçların tam sayısını hatırlamıyorlardı.

Unutmayınız ki, orta çağın karanlıklarından değil, Kraliçe Victoria'nın saltanat sürdüğü, dünyanın bütün uygar ülkelerinin mülkiyete karşı işlenen suçlarda ölüm cezasını kaldırdıkları ondokuzuncu yüzyıldan söz ediyoruz. Bu dönemde, ondokuzuncu yüzyılın en büyük İngiliz hukukçusu Sir James Stephens, ceza kanunlarından söz ederken bunların «En beceriksiz, en umursamaz, bir uygar ülkenin şerefini alçaltmış yasaların en gaddarları» olduğunu söylemişti.

Bu durum, hele İngiltere'nin birçok bakımdan dünyanın geri kalan kısmına göre ilerde olduğu dü-

şünülünce, daha da şaşırtıcı bir hal alıyor. Yabancı ziyaretçiler, İngiliz mahkemelerinin dürüstlüğü karşısında son derece etkileniyor, ancak verilen cezalar karşısında düştükleri dehşet de olumlu etkiden aşağı kalmıyordu. Darağacı ile işkence sehпасı, köylerde ve kırlarda öylesine olağan şeyler halini almıştı ki, gezginler için basılan ilk rehberde bunlardan sık sık söz edilmekte ve bazıları merkez noktalar olarak işaretlenmekteydi.

Yalnız Londra ile Doğu Grinstead arasında üç darağacı ile, cesetlerin çürüyene kadar zincirlerle bağlı kaldıkları birkaç ölüm sehпасı kurulmuştu. Bazen, suçlu canlı olarak buraya bağlanıyor ve ölümü birkaç gün sürüyordu. Bazen de, iskelet, etler döküldükten uzun süre sonra da, asılı kalıyordu. Ölüm sehпасının son kullanılışı 1832'de Leicester yakınındaki Saffron Lane'de olmuştur. Ciltçi James Cook otuz üç ayak yüksekliğe, saçları traş edilip başına katran sürülmüş olarak asılmış ve cesedi onbeş gün sonra kaldırılmıştır. Bu süre içinde pazar gezmesine çıkmış olanlar sehpanın etrafını bir gezi ve eğlence yeri haline getirmişlerdi.

«Asılma günleri» bütün onsekizinci yüzyıl ve ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısı süresince bugünkü bayram günlerimizin birer benzeri olmuşlardır. Birincilerin sonunculardan tek farkı çok daha sık olmalarıydı. Mallarını belirli bir zamanda teslim etmek zorunda olan zanaatkârlar dahi, «Teslim tarihinden önce bir asılma günü olursa o gün çalışmayacaklarını» belirtmeyi unutmuyorlardı.

Asılmanın simgesi Tyburn ağacıydı. İnfazlar sırasında meydana gelen olaylar ise, ulusal utancın da ötesinde duygulara yol açacak nitelikteydi. Bunlar tam bir kollektif çılgınlık ateşine yol açıyordu.

Bugün aynı duygu ve gösterinin yankılarını herhangi bir hapishanenin kapısına infaz kararları asıldığında görmek mümkündür.

Bununla birlikte, ondokuzuncu yüzyıl ilerlemekteydi. Bazı ülkeler ölüm cezasını kaldırmış, diğer bir kısmı ise bunu kaldırmamakla birlikte, uygulamaz olmuşlardı. Oysa İngiltere'de açıkça yapılan infazlar, her ne kadar hapishane kapıları önlerine alınmışsa da, gene de, resmen düzenlenmiş büyük ayinlerini andırmaktaydı. Bu idamlar sırasında beklenmedik şiddet ve heyecan gösterileri meydana gelmekteydi. Meydanda bulunanlar aralarında döğüşürlerdi. Nitekim, 1807'de Holloway ile Haggerty'nin asılmalarını izlemeye gelmiş olan 40.000 kişilik bir kalabalık birden öylesine bir çılgınlığa kapıldı ki, gösteri bittiğinde meydanda yüze yakın ölü yatıyordu.

Bu ahlâk düşüklüğüne yakalanmış olanlar, yalnız aşağı tabakadan kimseler değildi. Seçkin seyirciler için, bugün futbol maçlarında olduğu gibi, tribünler hazırlanıyor, alana bakan evlerin pencere-leri akıl almaz fiyatlara kiralanıyor, siyah tilkiden kürkler giymiş aristokrat kadınlar, mahkûmu ziyaret edebilmek için kuyruk oluyorlardı. Şık gençler ile bu işin gerçek amatörleri, güzel bir asılma olayı görebilmek için ülkeyi baştan başa geziyorlardı. Ve bütün bunlar, romantizmin en hassas döneminde, kadınların en ufak heyecandan bayılıp, sakallı adamların birbirlerinin kollarında sıcak gözyaşları döktükleri bir çağda geçmekteydi.

Kurbanlar tek başlarına ya da on iki, on altı, yirmi kişilik gruplar halinde asılıyorlardı. Çoğu zaman mahkûmlar sarhoş olurlardı, cellatlar da onlardan aşağı kalmazdı. Ama ister sarhoş olsun, ister

ayık, toplumun çılgınlığı karşısında cellat çoğu zaman soğukkanlılığını kaybeder ve işini berbat ederdi. İki veya üç kere yeni baştan asılan kişiler çoktu. Bazan kurbanın topuğundan kan alınmak suretiyle kendine gelmesi sağlanır, ondan sonra yeniden asılırdı. Diğer bazı hallerde, cellat ile yardımcıları, mahkûmun ağırlığına kendilerininkini de katmak amacıyla darağacında sallanan adamın ayaklarına asılırlar. Vücudun yırtıldığı, kafanın koptuğu olurdu. Birçok kereler, mahkûm ipin ucunda sallanırken af fermanının geldiği görülmüştür. O zaman ip kesilirdi, «Yarı yarıya asılmış» adı verilen Smith isimli birinin başına da böyle bir olay gelmişti. Adam bir çeyrek saattir ipten sallanmaktaydı... Yakındaki evlerden birine götürüldüğünde kan alma ve diğer tedavilerle derhal kendine geldi.

Bu dehşet sahneleri bütün ondokuzuncu yüzyıl boyunca sürüp gitti. Herşey öylesine barbarca, eksik yapılıyor ve tesadüfe bırakılıyordu ki, yalnızca idamdan onbeş dakika sonra mahkûmların hayatta kalması değil, büyük bir kesinlikle belirtildiğine göre, bazılarının teşhir masasında kendilerine geldikleri bile görülüyordu. Daha başkaları da ipten indirildikten sonra sıcak banyolar, kan almalar ve belkemiği masajlarıyla dostları tarafından yeniden hayata iade ediliyorlardı.

Ölüm cezasını tartışmaya başladığımız andan itibaren bu iğrenç teknik ayrıntılara girmemek imkânsızlaşır: Neden söz edildiğinin iyice bilinmesi gerekir. Zira söz konusu olan yalnız uzak geçmişe ilgilendiren sorunlar değildir. Resmi ikiyüzlülük, infazların açık olmasından yararlanarak, modern asma tekniğinin son derece geliştirildiğini ve herşeyin her zaman «süratle, hiç bir olaya yol açmaksızın olup

bittiğini» ileri sürer, hapisane müdürleri de gerçeğe aykırı olarak, bu yönde konuşmaya zorlanırlar. Ancak, Nurenberg savaş suçlularının asılmalarında korkunç olaylar olmuştur ve Mrs. Thompson'un 1923 yılında asılması da, gazetelerin geçen yüzyılın sözünü ettikleri korkunç insan kasaplıkları kadar isyan ettirici şekilde geçmiştir. Bu kadını idam eden cellat, kısa bir süre sonra intihar etmeye kalkışmıştı, hapishanenin papazı ise, «kadıncağızı icabında kuvvet kullanarak kurtarmak arzusu hemen hemen dayanılmaz bir hale gelmişti» diyordu. Buna rağmen, hükümet sözcüsü bize herşeyin mükemmel geçtiğini söylemektedir; hükümet sözcüleri son derece saygı değer kişilerdir.

Hele infazı takip eden sahneler, infazın kendisinden de alçaltıcıdır, tabii bundan daha alçaltıcı bir şey olması mümkünse. Anneler çocuklarını darağacına yaklaştırarak, ölünün eline dokunmalarını sağlamaya çalışırlardı. Asılan adamın elinde şifa verici bir hassa olduğuna inanılırdı. İdam sehпасından, diş ağrılarına karşı deva olması için, parçalar koparılırdı. Daha sonra da, operatörlerin uşakları ceset için kavgaya tutuşurlardı. Çünkü o devirde teşhir için ceset bulmanın en alışılmış yolu buydu.

Yaş veya cinsiyet konusunda ise hiç bir ayırım yapılmazdı. Kocalarını öldürmekten suçlu olan kadınlar parçalanarak değil de, canlı canlı yakılarak öldürülüyorlardı. Yedi yaşından küçük çocuklar idam cezalarına çarptırılmazlardı. Çocuklar ancak on dört yaşından sonra bu cezaya ehil sayılıyorlardı. Bununla birlikte yedi ile on dört yaş arasındaki çocuklar da, «kötülükleri konusunda çok açık deliller olduğu» takdirde asılıyorlardı. Kötülük, cezaî rüşd yerine geçmekteydi. İşte birkaç örnek:

1748'de 10 yaşında bir çocuk olan William York cinayet suçundan idama mahkûm oldu. Chief Justice, bu yaşta bir çocuğu asmanın doğru olup olmayacağı konusunda tereddüde düştüğünden, infazı durdurdu ve çocuğu affetti. Bütün yargıçlar ise, yapılması gereken şeyin çocuğun asılması olduğunu, «Bir çocuğun, nasıl olsa idam cezasına çarptırılmadan böylesine dehşet verici bir suçu işleyebileceğinin düşünülebilmesinin büyük tehlikesini...» belirttiler... Sonuç olarak, on yaşında bir çocuğu idama mahkûm etmek pek gaddarca görünmesine rağmen, bunu yapmak gerekti. Çünkü, bu suça bağlanacak olan ibret dersi diğer çocukların benzer suçlar işlemesini önleyecekti.

1800 yılında başka bir çocuk Chelmsford posta idaresinin hesaplarını tahrif etmek suçundan idama mahkûm oldu. Mahkûmiyet kararını veren yargıç, Lord Auckland'a idam cezasını hafifletmeyi reddedisinin nedenlerini şöyle açıklıyordu:

«Bu hırsızlığın bütün koşulları, suçlunun yaşının çok üstünde bir yaratıcılık ve ustalık gösterdiğini ortaya koymaktaydı. İşte bu yüzden ki, müdafininin af talebini reddederek, cezasını hafifletmedim; çünkü suçu ne yaptığını gayet iyi biliyordu. Bununla birlikte, bu, aziz dostum, dadınızın bebek önlüğü dediği önlüğü taşıyan on bir yaşında küçük bir çocuktur. Ancak, bu kadar küçük bir çocuğun asılmasından dehşete düştüklerini belirten dinleyicileri sakinleştirmek için, cezanın gerekliliğini, bir çocuğun ne yaptığını gayet iyi bilecek bir durumda olduğu halde, yaşı dolayısıyla dokunulmazlığa sahip olduğunun düşünülmesinin meydana getireceği çok büyük tehlikeyi de belirttikten sonra, kendisine sunulan her olayda, af edip etmeme yetkisinin Kraliyete ait olduğunu, o yüce makama başvurulabileceğini de söyledim.»

Olay 1800'de geçmiştir. Bu sözleri Lord Goddard'ın on altı yaşındaki Craig ve on dokuz yaşındaki Bentley için jüri önünde söyledikleriyle karşılaştıralım: Bentley, kafaca eksik olduğu resmen kabul edilmiş ve eğitim olarak da gangster filmleri ile resimli romanların sağladıkları ile yetinmek zorunda kalmış bir çocuktur.

«Bu olayı yargılayabilmek için, filmler, resimli romanlar veya edebiyatla ilgili ne varsa bir yana bırakalım. Bunlar günümüzde, genç mahkûmlar sanık sandalyesine oturduğu zaman sık sık başvurulan, oysa davayla hiç ilişkisi olmayan şeylerdir. Bu iki genç adam veya iki çocuk -nasıl isterseniz öyle adlandırınız- yasa önünde sorumlu olacak yaşa gelmişlerdir. Her ikisi de on dört yaşından fazladır ve bugün on altı yaşında bir çocuğun, tabanca alıp, ceplerine fişek doldurarak yasaya aykırı bir girişime atılıp silâhını kullanırken, işlediği suçun ayırımında olmadığını söylemek ciddiyetle bağdaşmaz...»

Lord Chief Justice, 1948 yılında ölüm cezasına yol açan suçlardaki cezai sorumluluğu 18 yaşından 21 yaşına çıkarmak isteyen tasarıya başarı ile karşı koyarken de geleneğe bağlı kalıyordu. Britanya kanunlarına göre, 21 yaşından küçükler, sözleşme imzalamak veya vasiyetname düzenlemek için reşit sayılmazlar, ama asılmak için reşit kabul edilirler.

Çocuklar hakkında ölüm cezasına hükmedilmesi 1833'e kadar sürdü. O yıl dokuz yaşında bir çocuk, kırılmış vitrinden iki peni değerinde renkli mürekkep çaldığı için ölüm cezasına çarptırıldı. Yalnızca halkın büyük protestoları çocuğun cezasının hafifletilmesini sağladı. Samuel Rogers «Masabaşı Konuşmaları» adlı eserinde «Değişik renk elbiseler giymiş, Tyburn'a asılmaya götürülen bir grup küçük kıza rastladığımı» yazar. Greville de, ölüm cezasına çarptırıldıkları

rında büyük bir şaşkınlık içinde ağlamaya başlayan çocukların duruşmasını anlatır ve gayet lakonik bir şekilde «Hiç bu kadar çok ağlayan çocuk görmedim» der.

1801 yılında on altı yaşındaki Andrew Brenning, kapı kırarak bir eve girip kaşık çaldığı için halkın önünde asılmıştır. 1808'de yedi yaşında küçük bir kız bir evi ateşe verdiği için Chelmsford'da, on üç yaşında başka bir kız da Maidston'da asılmışlardır. Üç yıl sonra yasanın yumuşatılmasına karşı çıkan «Lord Chancellor», Lord Eldon «Majestelerinin danışmanı buldukları yirmi beş yıl içinde, hatırladığına göre, af talebinin reddedilmesi için bir neden olmadığı bütün hallerde, af yoluna gidildiğini» söylemek küstahlığında bulunmuştur.

En ufak «bir kuşku ışığının» var olduğu halde, affın «hiç bir zaman esirgenmediği» yolundaki sözler Bentley, Evans Rowland v.d. asıldıktan sonra, 1848'de ölüm cezası hakkındaki tartışmalar sırasında da ileri sürülmüştü.

Tekrar edelim, ortaçağın karanlıklarından değil, bütün Avrupa'da ceza yasalarının süratle insancılaştığı, aydınlık çağdan söz ediyoruz. Beccaria Montesquieu ve Voltaire'in öğretilerinin etkisi altında, ölüm cezası ilk defa Avusturya'da Joseph II tarafından 1781 yılından itibaren kaldırıldı. Kardeşi, Toscana Büyük Dükü de, Joseph II'nin yolunu izleyerek, 1786'da cezaların başlıca amacı olarak, suçlunun yeniden topluma kazandırılmasını öngören bir ceza yasasını yayınladı. Büyük Katerina 1767'de yayınladığı emirnamelerinde ölüm cezalarını kaldırıyor ve «Ulusları yöneten, aşırı bir sertlik değil, ılımlıdır» diyordu. (Emirnamelerin öngördüğü yeni ceza yasası hiç bir zaman yayınlanmamış olmasına

rağmen, Katerina'nın emirnameleri, Rus ceza sisteminde bir devrim yapıyor ve diğer yandan da, çağın düşüncelerinin tipik bir gösterisi oluyordu.)

Aynı dönemde, yani 1775 ile 1778 arasında yalnız Londra ile Middlesex arasında yüz kırk dokuz kişi asılıyordu. Bu dönem ile ilgili bütün ülke yüzeyine yayılmış istatistikler yoktur, ama rahatlıkla tüm İngiltere için bu miktarı önemli oranda çarpamak gerektiği düşünülebilir. Londra ve Middlesex'te yalnız biri kaatil olup, diğerleri mülkiyete karşı suçlar işlemiş bulunan doksan yedi kişinin idam edildiği 1875 yılı için ayrıntılı istatistiklere sahibiz. Ortalama olarak, diyebiliriz ki, İngiltere'de diğer ülkelerdekenden daha az cinayet işlenmekteydi.

İngiltere'nin bu pek kendine özgü sertliği, özellikle, kanlı yasanın asılmayı, mendil çalmadan en ağır suçlara kadar bütün kusurların umarı olarak görmesine bağlanabilir. Bununla birlikte sözü edilen kıyaslama onsekizinci yüzyıla ilgilidir. Ondokuzuncu yüzyılın ilk üçte biri boyunca, yani Napoleon savaşları ile Kraliçe Victoria'nın saltanatının başlangıcı arasındaki sürede, karşıtlık daha da belirgindir. Avrupa'nın, hiç bir zaman yabancı istilalarının acısını çekmemiş olan, eski demokrasisi, diğerlerinden Sir James Stephens'in dediği gibi «En beceriksiz, en umursamaz, şimdiye kadar bir ülkeyi en fazla utanca düşürmüş olan ceza yasası» ile ayrılmaktaydı.

Bu kadar şaşırtıcı bir durum nasıl varolabilmiştir? Bu soruya genel çizgileriyle cevap verilebilir, ama cevap, gelişme ile bugünkü durumumuz arasındaki ilişki gözönünde bulundurulunca, daha da önem kazanıyor.

1800'lerdeki bu durum, geçmişin karanlık mirasından değil, ama günün gerçeklerine bilerek ve isteyerek sırt çevirme arzusundan doğuyordu. İngiliz ceza yasasının dünyanın genel gelişmesinin ters yönünde oluşmasında üç etken rol oynar görünüyordu :

- a) İngiltere'nin endüstriyel gelişmenin başında olması.
- b) İngilizlerin otoriteye karşı duydukları nefretten dolayı etkili bir polis sisteminin kurulamaması.
- c) Bilgeler gibi, geçmişe saygıyı yerleştirmek yetkisine sahip olan ve böylece her türlü yeni fikre kapalı ortam yaratmış bir sınıfın doğumuna kadar uzanan İngiliz Hukuk sisteminin özelliği.

Ortaçağ âdetleri yalnızca, cinayet, ırza geçme, kundakçılık gibi özel ağırlığı olan suçlar için ölüm cezasını öngörmekteydi. Tudor ve Stuartların saltanatı sırasında yasa daha sert bir hale getirilmişti, ama onsekizinci yüzyılın başında henüz elli suça ölüm cezası öngörülmekteydi. Kanlı yasalar; sanayi devrimine koşut olarak gelişti. Bu devrim ulusu değiştirdi, İngiltere'yi dünyanın birinci sırasına getirdi ve bugün hâlâ sonuçlarını hissettiğimiz bir sürü sosyal güçlükler doğurdu. Şehirler, idaresiz, yerel otoriteden ve güvenlik servislerinden yoksun olarak, korkunç yoksul mantarlar gibi büyümekteydi. Eski düzen dağılmaktaydı ve hiç kimsenin doğmakta olan kaosla mücadeleye yetecek bilgisi, deneyimi de yoktu. Özellikle kimse, köy hayatından koparılıp,

şehrin berhanelerinde yaşamaya mahkûm edilmiş, hırpani insanlar haline gelmiş bulunan şehir proleteriyasına nasıl davranılacağını bilmiyordu. En uç noktasına varmış bir yoksulluk kaçınılmaz olarak fuhuş, çocukların çalışması, sarhoşluk ve suçlulukla birlikte birden gelişirken, ek bir suça kışkırtma etkeni gibi, o devre kadar görülmemiş bir de zenginlik birikimi ortaya çıkıyordu. Bütün yabancı ziyaretçiler, Londra'nın dükkânlarında ve evlerinde gördükleri zenginliğe benzer bir zenginliği ve aynı zamanda bu kadar çok yankesici hırsız ve haydudu bir arada hiç görmedikleri konusunda birleşiyorlardı.

Bu gelişme yüzyıl boyunca sürdü ve Robert Peel modern polisi kurunca sona erdi. Eğer bu iş yüzyıl önce yapılmış olsaydı, toplumumuz pek büyük bir utançtan ve ondan hiç de aşağı kalmayan bir dehşetten kurtulacaktı. Pek garip ve çelişkili bir şekilde, İngilizleri bu şekilde hareket etmeye iten, özgürlük aşklarıydı. Onlar, düzenli bir polis kuvvetinin bir kez kurulduktan sonra, kendi kişisel ve politik özgürlüklerine karşı kullanılacağından korkmaktaydılar. Diğer bir deyişle, polisle cellat arasında bir seçim yapmak gerektiğinde, İngilizler cellatta karar kıldılar. Zira cellat alışılmış bir kimseydi, oysa polis yabancılar tarafından icad edilmiş yeni bir tipti ve hiç denenmemesi daha iyiydi. Böyle garip tuhafliklardan söz ediyorsam, bu yararsız bir merakı gidermek için değil, ama hepimizi ilgilendiren sorunlarla ilgili olduğundandır. İdam cezasının kaldırılmasına karşı olanların en son kanıtları, —felâketin kaynağında da bu yatmaktadır—, adam asmalar kalktığı takdirde, hiç bir şeyden korkmayacak olan canilere karşı polisin silahlanması gerekeceğidir. Daha sonra göreceğiz ki, ölüm cezasının kaldırılmış

olduğu birçok ülkede polis, idam kaldırılmadan önce de, sonra da silahlıydı ve sonuç olarak bu alanda bizim ülkemizde de değişiklik gerekmecektir. Ama bizi burada bir kere daha ilgilendiren şey, farkında olmadan geleneğin üzerimizdeki etkisidir: Bugüne kadar, bir polis memuruna silah vermek düşüncesi, idam cezasının devam etmesinden daha çok isyana teşvik ediyor İngilizleri.

Onsekizinci yüzyılda, panik duygusu içinde çıkarılan bu acele yasaların durumunu iki olay en iyi şekilde canlandırmaktadır: 1722'de Hampshire'li mal sahipleri, tanınmamak için yüzlerine maske taktıkları hırsız çetesinden son derece tedirgin olmuşlardı. Parlamento bunun üzerine «Majestelerinin tebaasının mallarına zarar veren veya başkalarına karşı şiddet kullanan silâhlı veya yüzü maskeli kişilerin» ölüm cezasına çarptırılmalarını öngören bir yasa çıkarttı. Hırsız çetesi Hampshire'den elini eteğini çekip kayboldu, ama yasa kaldı. Özel bir durumla başa çıkmak ve üç yıl yürürlükte kalmak üzere çıkarılmış bu kanun, 1823'e kadar, tam yüz bir yıl hükmünü icra etti. Üstelik bütün bu süre boyunca kanunun uygulama alanı da genişledi. Gerçekten yasa öylesine belirsiz biçimde kaleme alınmıştı ki, yargıç bir çok değişik halde onu uygulayabiliyordu. Böylece yargıç her defasında daha sonra üzerine yeni mahkûmiyetlerin oturtulabileceği emsal kararlar elde edebiliyordu. İşte böyle, üç yüz elli hal için ölüm cezasının öngörüldüğü duruma gelindi.

Aynı şekilde bir çoğalmayı da «Konut ve dükkanlarda yapılan küçük hırsızlıklarla ilgili yasa»da bulabiliriz. Önceleri bu yasa yalnız silahlı soygunculuğa karşı kullanılırken, sonunda on iki peniyi geçen bütün hırsızlıklar için uygulanmaya başladı,

hatta yasanın öngördüğü kapı kırma ögesi bile dik-kate alınmaz oldu.

Darağacı ile idam sehпасının gölgesini, bütün köy, orman ve kentlerimizin üzerine yayan deliliğin kaynaklarını anlatmağa çalıştım. Ama çılgınlık ile panik kısa bir zaman sürmüştür. Beccaria, Voltaire ve Montesquieu'nün düşüncelerinin İngiltere dışı her yerde elverişli bir ortam bulduğu çağda, artık çılgınlık geçmişti. Bu aynı zamanda Jeremy Bentham, Miller, Eden ile Howard, Romilly Selborn ve bunlar gibi diğer aydın kişilerin, ülkeyi kaplayan utanç dalgasının bilincine, varıp, bütün güç ve yetenekleriyle ölüm cezasına karşı İngiltere'de de savaşımı sürdürdükleri dönemdi. Öyleyse, çılgınlığa karşı çıkan her gücü engelleyen, her türlü reforma yolu tıkayan ve ondokuzuncu yüzyılın ortasına kadar hükümünü yürüten bu güç neydi? Cevap yalındır: Bu güç İngiliz yargıçlarıdır.

BELGELER

İngiliz hukuk sistemi yazılı yasalar üzerine değil, «Common Law»ın uygulanmasına dayanır, yani örfün diğer bir deyişle âdetlerin yürürlükte olduğu bir sistemdir. Bu örf ve âdetin geçerliliği ve uygulama alanı «Her kuşkulu halde karar vermek ve kararlarının ülke yasalarına uygunluğu konusunda baştan yemin etmek zorunda bulunan yasanın koruyucusu, yaşayan bilgeler olan» (Encyclopedia Britannica Common Law maddesi) yargıçların kararına bağlıdır. Yargıçların bu kararları daha sonra emsal oluşturmak üzere kaydedilirdi.

Politik ve kişisel özgürlüğün kalesi olarak kabul edilen örf ve âdetin yararları çoktur ve bunlar İngi-

liz tarihinin önemli bir parçasını meydana getirmektedirler. Örf ve adetin en büyük yararlarından biri, İngilizlerin Roma veya Kilise Hukukunu uygulamayı reddetmeleri sonucunda ülkemizde işkencenin hiç bir zaman bir itiraf ettirme aracı olarak kullanılmamasıdır. Mahkûmun vücudunu parçalamak, infazın ağırlaştırılmış, bir şekliydi, yoksa bir soru aracı değil. Bu yüzden, İngiliz usul hukukunun, sanığa dürüst bir yargılanma garantisi sağladığı bütün ülkelerde kabul edilmişti.

Ama, böyle iyi yanlar pek pahalıya ödeniyordu. İktidara ve polise karşı duyulan nefret, karşılık olarak cellada güç kazandırmaktaydı. Yazılı hukuka duyulan nefret de, İngiliz yasalarını, sırf emsal kararlarının kendilerini gütmeleri dolayısıyla yüzleri hep geçmişe dönük olan, peruklu bilgelerin keyfine tâbi kılıyordu. Bunlar yalnızca yasaı uygulamakla kalmıyorlar, aynı zamanda onu yapıyorlardı da.

1813'de, dükkânlardaki tezgâhlardan öteberi çalma halinde ölüm cezasının kaldırılmasını öngören, «Romilly yasası» tasarısı Lordlar Kamarasında üçüncü defa okunuşundan sonra reddedilirken, zamanın «Lord Chief Justice»i Lord Wynford, yargıçların bu konudaki tutumlarını görülmemiş bir açıklıkla ortaya sermekteydi: «İngiltere'nin yasalarının değiştiğini görmek istemiyoruz». Hafifletilmek istenen yasa Cromwell zamanında çıkarılmıştı. «Tarihimizin en şanlı döneminde çıkarılmıştır ve deneylerde işi rastlantıya bırakmamak gerek» diyordu Sayın Lord. O, aynı zamanda yasanın değiştirilmesi için oy kullanabileceğini, ama bunun için yargıçların insancılığının artık «darbimesel» haline geldiği bir dönemde bu yasa yüzünden acı çekmiş bir tek kimse nin bulunduğunun kanıtlanmasını istiyordu. Ve bu

konuşma yedi yaşındaki çocukların herkesin gözü önünde asıldıkları bir dönemde yapıyordu.

Ama belirtmek gerek ki, «İngiliz yasalarının değişmesini istemiyoruz» kanıtı yalnızca cezaların hafifletilmesi halinde ileri sürülüyor, cezaların ağırlaştırılmalarında bunun hiç sözü edilmez oluyordu.

Her zaman insancıl hislerle dolu yargıçların da bulunduğunu, bunların jüri üyeleri, hatta bakanlıkla birlikte, bazı zavallıları sertliği pek göze batar olan yasaların hışmından kurtarmaya çalıştıklarını söylemek gereksizdir. Ama topluluk olarak yargıçlar, Lordlar Kamarasında da, Avam Kamarasında da, emsale olan saygıları yüzünden etkilerini hep en yüksek derecede sertlik yönünde kullanmışlar ve her türlü insancıl reforma karşı çıkmışlardır.

KAMUOYUNUN AYAKLANMASI

Bu utanç verici ve saçma yasanın kalkması için son savaş Romilly'nin ilk reform projesini sunduğu 1808 ile, Kraliçe Victoria'nın tahta çıkış tarihi olan 1837 arasında cereyan etti. Bu hukuksal otuz yıl savaşının başında, ölüm cezası verilmesini gerektiren yasa hükümleri iki yüz yirmiydi, sonunda ise sadece on beş.

İlk aşamasında reform hareketi Samuel Romilly tarafından büyük başarı elde edilemeden yürütüldü. Romilly'nin karşısında idamın ibret niteliği taşıdığını, ölüm cezasının kaldırılmasının suç oranını arttıracığını, bu yüzden de halkın tepkisiyle karşılaşacağını ileri süren bakanlar, din adamları ile bazı soylu fosillerin desteğine sahiptirler.

Gerçekte Romilly, dükkânlardan on iki peni'yi geçen eşya çalmaları ölümle cezalandıran yasanın

dahi kalktığını göremeden öldü. Bununla birlikte, yankesiciler, izinsiz bir yerden bir yere giden asker ve denizciler ile «çamaşırhanelerden, kumaş çalma» suçlarının failleri için ölüm cezasını öngören üç yasaı kaldırtmayı başardı. Romilly yenildi ve karısının ölümünden birkaç gün sonra 1818'de canına kıydı. O, zamanının en büyük İngilizlerinden biriydi ve ismi haksız olarak unutuldu. Rakibi Lord Ellenborough ise kendisinden ancak bir ay daha fazla yaşayabildi. Onun ölümü de Romilly'ninki kadar anlamlıdır. 1817'de Cruickshank ve Charles Lamb'ın yoldaşlarından olan William Hone dine hakaretten yargılanmıştı. «Ellenborough duruşmaları jürinin sanığı mahkûm etmesini sağlayacak biçimde yönetiyordu. Onların aklanma kararı, genellikle Lord'un ölümünü çabuklaştıran bir neden olarak kabul edilmektedir.» (*Encyclopedia Britannica*)

Romilly'nin ölümünde, reform hareketinin gelecekteki zaferi güvenceye alınmıştı. Çamaşırhanelerde kumaş çalınmasını ölümle cezalandıran yasanın kaldırılması, hiç bir direnişle karşılaşmaksızın geçmişti. Yüz elli çamaşırhane ve pamuk basmahanesi sahibi, Avam Kamarasına son derece ilginç iki dilekçe göndererek, sahip buldukları yerlerde kendi zararlarına yapılan hırsızlıkların ölümle cezalandırılmamasını, ölüm cezasını çok ağır bulan jüri üyelerinin sanıkları aklama yolunu tuttuklarını belirtmişlerdi. Bu dilekçeler 1811 tarihini taşır. Gerçekten bunları bir dilekçe dalgası izledi. Yeni gelenler arasında, Londra korporasyonunun kent ve kasabanın bankerleriyle, Londra jüri üyelerinin dilekçeleri de vardı. Bütün bu dilekçeler aynı yöndeki istekleri açıklamakta, yasanın uygulanmasını olanaksız kılan, böylelikle cezanın bütün

örneklik niteliğini kaldıran aşırı sertliğini protesto etmekteydiler. Dilekçelerde kamunun çıkarları açısından, daha yumuşak cezaların yasa tarafından öngörülmesi isteniyordu.

Biraz sonra Avam Kamarasının sıraları, benzer dilekçelerin ağırlığı altında gıcırdamaya başladı. 1819'da bunların sayısı on dokuz bini aşıyordu. Birden parlamento harekete geçmek zorunluğunu duydu ve Romilly ile Ellenborough'un ölümünden bir yıl sonra 1819'da «Select Committee» seçildi. Bu kararın açıklanan gerekçesi «kamuoyunun cezaların ağırlığını şimdiye kadar görülmemiş bir şekilde kınayan kararıydı.»

Komite'nin raporu ilk defa olarak, İngiltere'de suçlar ve cezalarla ilgili istatistikleri, aynı zamanda önceki üç yüzyıl içinde ceza kanununa getirilen değişiklikleri bir araya toplamış, son derece dikkate değer bir belgedir.

Çok ilginçtir ki, komite üyeleri yargıçları dinlemeyi reddetmişlerdi. Çağırdıkları tanıklar ise toplumun en değişik katlarından kimselerdi: Bakkallar, dükkân sahipleri, tüccarlar, fabrikatörler, sigara acenteleri, papaz ve hapishane gardiyanları. Yargıçları dinlemeyi de «Bunların daha sonra uygulamak zorunda kalacakları ve bu nedenle, tarafsız bir fikir ileri sürebilmek için özgür olmadıkları» gibi gayet ince bir nedene dayanarak reddetmişti. Ayrıca buna, «Yargıçların suçluların takibini, takip tamamlanıp bunlar mahkeme önüne çıkana kadar ancak uzaktan bilme durumunda olmaları dolayısıyla, gerek durumları, gerek görevleri gereği konudan epey uzak oldukları» eklenmişti. Yüzyıl sonra 1930'da kurulan komite de yargıçları dinlemekten kaçındı.

1819 komitesinin önerileri ılımlıydı: Mülkiyete karşı işlenen bazı suçlarda ölüm cezasının verilme ve devam edilmesi, bazı artık uygulanmaz olmuş yasaların kaldırılması ve diğer bir bölümünün de değiştirilmesi. Ancak, bu öneriler bile, bilgeler tarafından geri çevrildi. Lord Eldon belli başlı değişiklik önerilerine karşı koydu ve isteğini kabul ettirdi. 1820 de komitenin raporu yayınlandıktan sonra, Romilly'nin dükkânlarda yapılan hırsızlıklarda ölüm cezasının kaldırılmasını öngören tasarısı altıncı defa parlamentoya sunuldu ve altıncı defa, yargıçları temsil eden Lordların muhalefet edeceklerini bildirmeleri üzerine geri alındı. On iki yıl sonra, Ellenborough'un yerine gelen, Chief of Justice Lord Tenterden koyun ve at hırsızlıklarında ölüm cezasının kaldırılmasını öngören öneriyi ülkemizde «hiç bir şeyin ölüm cezasının yerini tutamayacağı» gerekçeyle kahramanca karşı koydu.

Direnme Peel'in içişleri bakanlığına gelmesiyle zayıflamaya yüz tuttu. Peel 1829'da ilk modern polis kuvvetlerini kurdu. On yıl sonra, ölümle cezalandırılan suçların sayısı on beşe inmişti. 1861'de ise ölüm cezasına yol açan suçlar dört taneydi: Cınamet, vatana ihanet, doklarda kundakçılık ve korsanlık. İşte bugün de bulunduğumuz nokta budur.

ELLENBOROUGH'TAN GODDARD'A

1948 yılında Lordlar Kamarasında Ellenborough ile Eldon'un halefleri Lord Of Chancellor Joyitt ile Lord Chief Justice Goddard bazı ilginç konuşmalar yaptılar.

Lord Goddard ele aldığımız konu hakkında şunları söylüyordu :

«Genellikle yargıçların tutucu, — evet tutucu, kullanılan sözcük budur — ve aynı zamanda en üst düzeyde sertlikten yana olduğunu ileri sürmekte. Bu doğru değildir. Bana öyle geliyor ki, bu düşünce benden öncekilerin en dikkate değerlerinden biri olan Lord Ellenborough'un, o sırada çeşitli suçlara uygulanmakta olan ölüm cezasını kaldırmayı öngören tasarıya şiddetle karşı koymasına bağlanmaktadır. Öyle sanıyorum ki, kendisi büyük ölçüde, çağının kamuoyunun düşüncelerini yansıtmaktaydı ve gene sanıyorum ki, görüşlerine gereken önem verilmemektedir. Sonuç olarak eğer yanılmışsa da, bu konuda hiç de yalnız değildir Zamanın parlamento görüşme tutanaklarına bir göz atarsanız, hemen hemen bütün din adamı Lordların kendisiyle aynı düşüncede olduğunu görürsünüz.»

Lord Goddard 1948'de, cinayet suçlarında ölüm cezasını savunurken, kamuoyunun bu cezanın kaldırılmamasından yana olduğu düşüncesine dayandırmıyordu savunmasını ve «Dikkate değer selefiyle» ilgili bölümde, Lord Ellenborough'un da hırsızlık suçlarının idam cezasına çarptırılmasını savunurken kendisinden daha az haklı bulunmadığını, kamuoyunun böyle önlemlerden yana olduğunu söyleyerek kanıtlamaya çalışıyordu. Oysa daha önce gördüğümüz gibi, tarihi gerçek tam ters yöndedir. Lord Ellenborough yalnız, çağının kamuoyunu temsil etmemekle kalmıyor, aynı zamanda o kamuoyu Ellenborough'un bozgununu hazırlıyordu. Kamuoyu, jüriler açısından sanıkların suçlu ilan edilmesini reddederek, kanlı yasayı kadük (işlemez) hale getiriyordu. Kamuoyu, görüşünü ayrıca, kumaş fabrikatörlerinden, jüri üyelerinden, bankerlerden ve Londra korporasyonundan gelen dilekçeler de açıklıyordu. Nihayet kamuoyunun düşünceleri, değişiklik üzerine değişiklik tasarılarına olumlu oy veren Avam Kamarasında yansıyor. Ne var ki, bütün bu değişiklik tas-

laklarına 1948 yılında da olduğu gibi, Lordlar Kamarası karşı koyuyordu.

ASMAK YETERLİ DEĞİLDİR

Yargıçların meslek grubu olarak, ölüm cezasının en vahşilerine karşı da tutumları gayet mantıklıydı. Sir Edward Coke (1552 - 1634) belki de İngiliz tarihinin en büyük hukukçusuydu. Darbimesel haline gelmiş, hiç bir kral emirnamesinin kanunu değiştiremeyeceği yolundaki sözü, örf ve adeti krala, kiliseye ve amiralliğe karşı korumasıyla, İngiliz hukukuna bağımsızlığını ve dürüstlüğünü kazandırmak yolunda herkesten daha fazla katkıda bulunmuş bir kişiydi. Ama Sir Coke aynı zamanda öyle davrandı ki, ismi İncil'den âyetler okuyarak varlığını sürdürmeye çalıştığı «Dindar katliama» da sürekli bağlı kaldı tarihte.

Sir Coke bu infaz çeşitlerinin «kralın hayranlık uyandıran şefaath ve ılımlılığının bir ifadesi» olduğunu söylüyordu, çünkü İngiltere'deki infaz sistemi, vatan hainlerinin canlı canlı parçalanması dışında her türlü işkenceyi yasaklıyordu.

Bu barbarlık, biraz daha hafiflemiş bir şekilde, on dokuzuncu yüzyıla kadar sürdü. Sözü geçen uygulamaya son veren de Romilly'dir. Ama o «Vatana ihanet halinde, uygulanan cezanın değiştirilmesiyle» ilgili yasa tasarısını ilk defa parlamentoya sunduğunda, Tacin hukukçuları tarafından, Anayasasının kalesini yıkmaya çalışmakla suçlanmış ve bu vesileyle Coke'un mahkûmun canlı canlı parçalanması üzerine övgüsü de bir kere daha yinelenmiştir. Teklif böylece reddedilmiştir. Başsavcı, görüşmeler sırasında, eğer o anda yürürlükte olan ce-

zayı ilk defa getirecek bir yasa söz konusu olsaydı, onun doğrultusunda oy kullanmayacak olduğunu, ancak, şimdilik yerleşmiş bir cezanın yumuşatılmasına da yandaş olmadığını, çünkü bunun yüzyıllık bir geleneğin sonucu bulunduğunu söylemiştir. Bunun üzerine Romilly anlarına şu satırları ekliyordu «Böylece... öneri reddedildi ve bakan mahkûmun barsaklarının ve kalbinin canlı vücudundan sökülmesini emreden İngiliz yasasının bütünlüğünü korumak zaferini elde etti.»

Bir yıl sonra Romilly tasarısını bir kere daha meclise getirdi. O anda Lord Ellenborough ile Lord Eldon genel akımın kendilerinden yana olmadığını anladılar. Ama gene de, suçlunun vücudunun parçalara ayrılmasını öngören bir hükmün kalmasını da sağladılar. Ancak artık bu operasyon ceset üzerinde yapılacaktı. Romilly kendisine akla yakın bir ödün olarak görünen bu öneriyi kabul etti. Bu koşullar altında teklif oylanıp kabul edildi.

İhanetle suçlanan kadınların vücutlarının parçalanması, seyircileri fazlasıyla dehşete düşürücü bulunduğu için bunun yerine yakma cezası konmuştu. Bu infaz şekli de 1790 yılında Lord Loughborough'un, cezanın ibret olma niteliği üzerinde ısrarla durarak yaptığı dirençli karşı çıkışa karşın kaldırılmıştır.

«Bu cezanın pek dehşet verici bir şekilde sona ermesi seyirciler üzerinde asılmaktan daha büyük bir etki yaratmaktadır. Ama idam edilen üzerindeki etkileri asılma ile aynıdır ve ona daha büyük bir acı vermez; canı alevler vücuduna değmeden önce boğazlanarak öldürülmüştür.»

Tabii ki bu doğru değildir. Nitekim, celladın elinin yanması yüzünden görevinin birinci bölümünü,

yani boğma fiilini tamamlayamadığı bir çok infazdan sözedilmiştir. Bu ölümcül ayrıntıları burada yazıyorsam zevk için değildir, ne var ki böylesine vahşi bir infaz şeklinin «gerçekten mahkûma büyük acılar verdiğini» söylemek bugün de duyulan *leitmotivlerden* biridir ve hapisane müdürleri olayların gösterdiği gerçeklere karşın asılmanın «çabuk olduğunu ve hadisesiz sona erdiğini» söylemektedirler. Coke'dan sonra en büyük hukuk otoritesi olan Blackstone da, mahkûmu canlı canlı parçalama cezasını savunurken aynı kanıtlara başvuruyordu: «Bütün şuurunu kaybetmeden önce vücudu parçalanan kişiler pek fazla değildir ve söylendiğine göre, bunlar ya kaza, ya da ihmal sonunda meydana gelen nadir olaylardır.»

Tekerleğe bağlayarak, işkence yapıp teşhir etmek cezası 1816'da kaldırıldı. Bir yıl önce Lord Ellenborough bu cezanın kaldırılmasına, bunun yerini tutacak aynı derecede etkili başka ceza olmadığı, ayrıca sözü geçen uygulamanın 1296'dan bu yana süregeldiği ve «kaçakçılık ile yalan yere yemine karşı en mükemmel mücadele şekli» olduğu gerekçesiyle karşı çıkıyordu. Avustralya'ya sürgün cezasına gelince, burada da yargıçların tutumu son derece ilginçti. Ne zaman ömür boyu sürgün ölüm cezası yerine ileri sürülse, onlar bu cezayı çok yumuşak buluyorlardı. Nitekim Ellenborough 1810'da, ömür boyu sürgünün mahkûmlarca «seyahat zevki ve iklimin sıcaklığı dolayısıyla yazlık bir kür olarak kabul edildiğini» iddia etmekteydi. 1832'de Lord Wynford da, sürgünün «artık kimseyi korkutmadığını, bunun suçları önleyecek bir cezadan çok teşvik olarak kabul edilmesi gerektiğini» söylüyordu. Ancak, sürgün cezasının kaldırılması lehinde bir ha-

reket gelişmeye başladığında eski Chief Justice Kont Gray Lord'lara «İlgili yargıçların biri dışında hepsinin, sürgünün kaldırılmasının pek ihtiyatlı davranış olmayacağı konusunda fikir birliği ettiklerini» bildirmeyi yararlı görmüştü. Aynı birbirleriyle çelişkili kanıtlar, 1948'de ölüm cezası ömür boyu hapis cezasına çevrilmek istendiği zaman da ileri sürülmüştür, kâh ömür boyu hapis fazla zalim bulunuyor, kâh çok hafif görülüyordu, ve bazen ikisi bir arada öne sürülmekteydi.

Bilgeler katında pek geçerli olan bedensel cezaların en sonuncusu kırbaçlamaydı. 1938 yılında «Bedensel Cezalar Üzerinde Araştırma Komitesi» veya Atkins Komitesi bu konuyu incelemekle görevlendirilmişti; çalışma sonunda yayınlanan raporda şöyle deniyordu:

«Bedensel cezaların ibret olma niteliği bakımından, bunların reşit suçlulara uygulanmasından yana olanların ileri sürdüğü gibi, ayrıcalıklı bir değeri olduğuna inanmadık.»

Aynı rapor, ceza mahkemesi yargıçlarının yalnızca cezaların sürmesinden yana olmakla kalmayıp, aynı zamanda, bunların uygulama alanlarının genişletilmesini de istediklerini belirtmekteydi.

Kamuoyunu yatıştırmak için emredilmiş bütün araştırmalarda olduğu gibi, bu defa da rapor hasıraltı edildi ve on yıl süreyle hiç ses çıkmadı. 1948 yılında, bedensel cezaların kaldırılmasını öngören tasarı Avam Kamarasında herhangi bir değişikliğe uğramadan kabul edildi. Fakat aynı tasarı Lordlar Kamarasına geldiği zaman, Lord Chief Justice yalnızca «dokuz kuyruklu kedi»nin* kaldırılmasını, nor-

(*) Dokuz kuyruklu kedi, ucunda düğüm veya kurşun bulunan birkaç kollu kırbaç. (Ç.N.)

mal kırbaç cezasının kalmasını teklif etti. Lordlar isteğe boyun eğdiler. Lord Chief Justice «işinin ehli bir başgardıyan tarafından, yerine getirilen kırbaç cezasının psikolojik yararlarından» sözederken, onlar da kendisini saygıyla dinliyorlardı. Gerçekten kırbaç, mahkûmdaki bütün iyileşme umutlarını söndürmek ve ona aşağılatıcı bir ceza uygulamak için en iyi metottur. Eğer herşey yolunda giderse, kırbaç cezası, hapisanede yeni kırbaç darbeleri doğuracak bir ayaklanmaya da yol açabilir.

Lord Chief Justice'in bedensel cezalarla ilgili konulardaki, psikolojik sezgi ve kavrayışı aşağıdaki olayla daha iyi değerlendirilebilir: 4 Aralık 1952'de on yedi ve on dört yaşında iki kardeş, şiddet kullanarak hırsızlık yapmaktan sanık olarak, Lord'un önüne getirilir. Her ikisinin de daha önce de adaletle başı derde girmiş ve üçer kere mahkûm olup cezaları ertelenmiştir. Lord Goddard, büyüğü hapisaneye gönderir, küçüğü de bir ıslah evine teslim eder. Olayı da şu şekilde yorumlar: «Birkaç kırbaç darbesi bunlar için son derece yararlı olurdu. Bunların yeniden başlamamaları için birinin kendilerini bir iyi ıslatmasına ihtiyaçları var. Ama tahmin ederim ki, her ikisi de şımarık çocuklar gibi yetiştirilmiştir ve her akşam, allah bilir yatakta üstlerinin örtülmesine alışacak bir ihtimam içinde büyümüşlerdir.»

Bu yorum basında geniş şekilde yer aldı. İnsancıl bir dernek, olay üzerinde araştırmaya girişti; çocukların babalarının muhafız alayının eski başçavuşlarından biri ve bedensel cezalara içtenlikle yandaş olduğu anlaşıldı. Adam birçok kez oğlu Donald'ı dayakla yola getirmeye çalışmış ve çocuk ilk defa mahkûm olup cezası ertelenince, yerleştirildiği

pansiyona kadar giderek, gardiyanlara çocuğunu dövmelerini salık vermişti.

YARGIÇLAR VE SANIĞIN HAKLARI

Ölüm cezasına çarptırılacak bir suçla suçlanan sanıkların avukat tarafından savunulmalarına 1836'dan sonra izin verilmiştir. O yıl, mahkûmların bir avukatın yardımından yararlanmalarını öngören yasa tasarısı, iki kere geri çevrildikten sonra kabul olundu.

İdamlık suçlarla suçlanan kişilerin duruşma sırasında kendi lehlerine ifade verebilmeleri ise, 1898'den itibaren kabul edildi. Bu yasanın çıkabilmesi için 15 yıl geçmesi gerekti. Lordların çoğu bu yasa karşı çıktılar ve Lord Chief Justice Collins bunun «gerçekten zararlı» olduğunu, zira yargıca sanığa böyle doğrudan soru sorma yetkisinin tanınmasının «Sanığın yargıcın tarafsızlığına olan güvenini baltalayacağı» iddia etmiştir. Bu kanıt, sanıkların savunma haklarına karşı ileri sürülenin tam tersidir, gerçekten o zaman da yargıcın tarafsız bir kişi değil «sanığın en iyi dostu» olduğunu ileri sürmüşlerdi.

Yargıçlar, kurulmasını yetmiş yıl geciktirmeyi becerdikleri, ceza istinaf mahkemesi kurulmasına karşı koyarken de aynı kararlılık içindeydiler. Bu süre boyunca sorun yirmi sekiz defadan az olmamak üzere parlamento önüne geldi. Bu istinaf mahkemesinden önce, haksız yere ölüm cezasına çarptırılmış bir kimsenin başvurabileceği hiçbir merci yoktu. Adamın son umudu artık tahtın «şefaata» kalıyordu. 1886 Kraliyet Komisyonu sorunu ele almış, fakat dinlediği dört yargıç da böyle bir önlemi

«davacıları tedirgin etmekten» başka bir şeye yaramayacağı, «istinaf mahkemesinin tabii bir kuruluş olmadığı» ve «kanılarınca, İngiltere'de kişilerin ancak son derece açık delillerle suçlandığı» görüşünü ileri sürerek, mahkemenin kuruluşuna karşı çıkmakta birleşmişlerdi.

Kırk yıl sonra, 1907'de yapılan görüşmeler sırasında Lord Chief Justice Lord Alverstone, bir ke-re daha tehlikeli bir yenilik olarak gördüğü değişikliğe «Getirilecek değişikliğin, jürilerin sorumluluğunu zedeleyeceği kanısında olduğu ve ilk defa ceza yasasına böyle bir yeniliğin getirilmesinin masum kişiler için büyük tehlikeler doğuracağını» söyleyerek karşı koymuştu. Lord Chancellor Lord Halsbury de kendisini şu sözlerle desteklemişti:

«Hatırlamalısınız ki, burada karşınızda bulunan kimseler, ne söylediklerini gayet iyi bilen büyük deneyime sahip uzmanlardır, bazı sorumsuz kimselerin, ceza davaları konusunda, Majestelerinin yargıçlarının sahip olmadığı bir ışığa sahip olduklarını ileri sürdükleri için, ceza kanunu gibi pek tehlikeli bir alanda değişiklik yapılmasının gereğini anlayamıyorum.»

Uzmanlar, istinaf mahkemesinin yılda en aşağı beşbin olayı incelemesi gerekeceği ve vergi yükümlülerine «astronomik rakamlara malolacağı» kehanetini ortaya atıyorlardı. İstinaf mahkemesine şimdiye kadar gelen dava sayısı en çok yüz on (1910) olmuş ve astronomik rakamlar da yılda ancak on üç bin İngiliz lirasına yükselmiştir.

EN FAZLA SERTLİK DOKTRİNİ

Lord Goddard soruşturma komisyonu üyeleri karşısında, cezanın ertelenmesinden daha az kişinin

yararlandırılması gerektiğini ve jürinin kabul ettiği her af isteğine İçişleri Bakanlığının uymasının «Son derece tehlikeli» olacağını söylerken özel bir gaddarlıkla hareket etmiyordu. O, aslında ölüm cezası kadar eski bir ikilemele karşı karşıya bulunuyor ve bu cezaya yandaş olanların aynı çıkmazla karşılaştıklarında verdikleri yanıtı veriyordu. Sözü geçen ikileme şudur: Toplumsal gelişme, verilen cezaların kamuoyuna aşırı sert görüneceği şeklinde, yasadan ileri olduğu zaman jüriler, suçluluk kararını vermekte tereddüde düşmektedirler. Cezanın ertelenmesi ve af, istisnai merhamet gösterileri olacağı yerde, ana kural haline gelmektedir. Öyle ki, yargıların küçük bir kısmı uygulanmakta ve gücünden büyük ölçüde kaybetmektedir. Bu açmazdan kurtulmanın iki yolu vardır: Ya yasa, sertliği azaltılarak, çağın duygularına uygun hale getirilecek ve «ceza suçla orantılı olacaktır», ya da, tedhişle birlikte tehdit de artacak ve yasanın uygulanmasında daha büyük bir kesinlik ve titizlikle hareket edilecektir.

Birinci çözüm yolu 1764 yılından itibaren, İtalyan hümanist ve reformcusu Cesare Beccaria tarafından savunulmuş ve aydınlık çağ boyunca, Avrupa'nın hukuk reformuna yön veren görüş olmuştur. Beccaria, cezanın tek gayesinin toplumu korumak olduğunu, bu korumanın da, insanları ölçsüz korkular içine atarak mümkün olamayacağını, cezanın gaddarlaştığı ölçüde «insanların düşüncelerinin de katılarak, aynı sınırlar gibi kendilerini çevreleyen eşyanın düzeyine ve tabiatına uyduklarını» söylemiştir. «Terör, enerjinin kaybolması olan kendi öz kuralına uyar. Çok aşırı cezaların yürürlükte olduğu bir dönemde insanlar darağacından, daha in-

sancıl bir toplumda hapisneden korktuklarından daha fazla korkmazlar. Bundan başka yasal barbarlık, ortak barbarlık haline dönüşür; yasa koyucunun elini harekete getiren vahşet, ana baba kaatili ile caniyi de harekete getiren vahşet olur.»

Beccaria, insanların hemcinslerine, insanlık dışı yasalar tarafından öngörülmüş aşırı cezaları vermekten kaçınmaları yüzünden, aşırı şiddetin dokunulmazlığa yolaçtığını anlamıştı. Öyle ki, aşırı cezalar suçları önlemekte ılımlı cezalardan çok daha yetersiz kalmaktadır, çünkü bu sonunculara hiç bir duraksama olmadan derhal hükmedilmektedir. Aşırı sert bir yasa yalnız ahlaki bakımdan kınanacak bir şey olmakla kalmamakta, aynı zamanda, kendi ana gayesinin de tersine işlemektedir. Oysa ki, cezalandırıldığı suçlarla akla yakın orantı içindeki bir yasa, hızla ve sükûnetle uygulandığı zaman hem daha insancıl, hem de daha etkili olmaktadır.

Bu prensibi «en etkili asgarî ceza» ilkesi olarak adlandırabiliriz. Beccaria'nın bütün Avrupa, Rusya, İtalya ve Fransa ile İsveç üzerindeki etkisinden daha önce söz etmişim. Belki de Erasmus'dan bu yana hiç bir politik veya dinsel akıma bağlanmadan Avrupa üzerinde böylesine etkili olan başka kimse görülmemiştir.

Büyük liberalizm ve demokrasi geleneğinin güçlü kıldığı İngiltere'nin yeni öğretiyi kabul edecek ilk ülke olacağı düşünülebilir. Oysa iki yüzyıldan fazla bir süre İngiltere genel akıma karşı kürek çekti ve hâlâ da öyle gitmekte. Bu durumun bazı nedenlerini anlattım: Sanayi devrimi ve otorite ile polisten nefret. Ama asıl neden yasa konusunda «dördüncü güce» tanınan tekeldir. Dünyanın başka hiç bir yerinde böylesine bir tekel mevcut değildir. Oralarda

yasalar yapıldı ve yargıçlar iyi veya kötü onları uygularlardı. Yoksa yargıçların yasa koyma yetkileri yoktu. Kara Avrupası ceza yasaları, çağın sosyal akımlarını yansıtmaktaydı. Yalnız İngiltere, ortaçağın ilmi simyacıları gibi kendi dünyaları dışında meydana gelecek herşeye sırtlarını çevirip, gizli sırlarla meydana gelmiş gizemli dünyada yaşayan sözde uzman bir avuç kimsenin oluşturduğu bir sınıf tarafından yönetilmeyi kabul etmişti.

Bunların Parlamentoyu «Mülkiyetin bütün izlerinin, böylece cesaretlendirilmiş hırsızlar tarafından ortadan kaldırılacağını» söyleyerek, tehdit edip, hertürlü yasa değişikliğine karşı çıkmaları raslantı değildir. Onlar, yasanın herhangi bir noktasında, herhangi bir ayrıntısında en ufak bir değişikliği kabul ettikleri takdirde, kanunların bütün bir sonsuzluk için konmuş metinler olmayıp, değişebilir şeyler olduklarının anlaşılacağı sezgisine varmışlardı. Böylece bütün katı ve yapmacık dünyaları yıkılacaktı. Sosyal gelişmenin koşulları, ceza yasaları konusunda birbiri ardından sürüp giden bunalımlara yol açacaktı ki, bunlar da iyi yoldan çözümlenebilirdi; ya şiddeti azaltmak gerekecekti, ya da idam cezalarına yenilerini ekleyerek, terörü arttırmak yolu tutulacaktı. Onlar, bu ikinci yolu seçtiler ve yukarıda gördüğümüz sonuçlar elde edildi.

Fransız Devriminin terörü, tarihin en trajik, ama en önemli bölümlerinden birinin büyüklüğü olarak yatar ulusların belleğinde. Kanlı yasanın terörü ise karşılıksız ve gayesizdi, ulusun yapısına aykırı olan bu cezalar, ona bağınaz Jacobinler tarafından değil, perukalı fosillerce zorla kabul ettirilmişti. Onlar insanı canlı canlı parçalamayı haklı gös-

termek için İncil'den metinler okuyorlar ve sonra kendi kararlarını aralarında tekrarlayarak, her türlü gerçeğe yabancı hale geliyorlardı. Dava vekilleri, avukatlar, hapishane rahipleri ve gardiyanlar, mahkûmları şahsen tanıdıkları için, onların da insan olduklarını bilirlerdi. Ama bütün bilgiler suça karşı tek kale olarak gördükleri darağacına, körükörüne bir bağlılık içindeydiler. Oysa yalnızca mahkemelerde rastladıkları ve ceza verdikleri suçlular dahi, tam tersine darağacının kendilerini suçtan uzaklaştırmadığını ispatlıyorlardı. Yargıçlar, yeğledikleri tedavinin geçerliliğini kanıtlamak için kurtaramadıkları hastaların ismini sayan doktorlara benziyorlardı. Ama herşeye karşın, onlar bu cezanın ibretlik niteliğinin sihre inananmayı sürdürüyorlardı. Zaten böyle düşünmekten vazgeçselerdi, boş yere mahkûm ettikleri kişiler yüzünden, vicdanları da kendilerini mahkûm ederdi.

Herşey böylece insanlık dışı bir şekilde oluyordu, çünkü yargıçlar birer uzman olarak görünmelerine karşın, insan tabiatından ve caniyi suça iten nedenlerden pek anlamıyorlardı. Kendi mesleki bozukluklarının kurbanı olarak, soyaçekimin bütün güçlerini, sosyal çevrenin zorlamalarını bilmiyor, her türlü psikolojik ve sosyolojik açıklamayı düşmanca karşılıyor, suçluyu ahlâk bozukluğu içinde çürüten, düzelmesine olanak bulunmayan, bu yüzden de yok edilmesi gereken bir canavar olarak görüyorlardı. Psikiyatrik açıdan, kanlı yasanın yarattığı dehşet, çocuk idamları, aleni infazların yol açtığı açık saçık çılgınlıklar, histerik anksiyete adıyla anılır. Ama daha sonra göreceğimiz gibi, psikiyatrlar yalnız sanığın kafasından geçenleri değil, özellikle belki yargıcın kafasından geçen ne olduğunu ga-

yet iyi anladıkları için, bilgiler tarafından ezeli birer düşman olarak görülmekteydiler.

Lord Campbell «*Chief Justice'lerin hayatı*» adlı eserinde, kalp para kullanmaktan ölüme mahkûm olmuş bir kişiyi, bir yargıcın sanki daha iyi bir dünyaya gönderiyormuş gibi yüreklendirdiğini anlatır.

«İnanıyorum ki kurtarıcımızın sayesinde gideceğiniz yerde, burada ulusal paraya duyulan saygının önlediği bir affa mazhar olacaksınız.»

Bu sözcükler, on dokuzuncu yüzyılın başındaki bilgeleri büyük bir kesinlikle anlatmaktadır: Burundan gelen sümüklerle dolu bir ses, gülünç dantelli örtücüklerle kaplı, kıvırcık bir peruka ve bunları taşıyana sağlık bozukluklarını dahi unutturacak bir üstünlük duygusu. Bütün bunları bir araya getiriniz, kanunun dehşet verici kralının tam bir görüntüsünü elde etmiş olursunuz.

JANDARMALAR VE HIRSIZLAR

Tarafsız bir tarihçiler mahkemesinde, kralın yargıçları ülkelerini böylesine aşağılatıcı bir davranışa ve utanca düşürdükleri için mahkûm olacaktırlar. Ancak belirtmek gerekir ki, «dördüncü güç» sahip olduğu olağanüstü iktidara rağmen, ulusun en bilgisiz ve en tutucu güçlerinin yardımı olmaksızın bu kadar kötülük edemezdi. Bu güçlerin sinesinde özellikle Piskopos Paley gibi kan dökücü bazı kilise prensleri dikkati çekiyordu. Bunlar, suçluların düzelmez olduğunu savunmaktaydılar. Nitekim 1810'da Ruhban Lordlar, Ellenborough ile Eldon'u desteklemişler, 1948'de Lordlar Kamarasında ölüm cezası görüşülürken, Truro Piskoposu idamın kaldırılması yerine, uygulama alanının genişletilmesini

istemmiştir. Bu tip parlak din adamları, her zaman yüzyıllık yasa efendilerine en büyük saygıyı göstermişlerdir.

Daha sonra, polis kuvvetleri de ölüm cezasının kalkmasına karşı çıkanların saflarına katılarak onları güçlendirmişlerdir. Polis, suçlulara karşı savaşta en ön sırayı işgal eder. Sürekli olarak, tehlikelere göğüs germek durumundadır ve bunu hiç de işiyle orantılı olmayan bir ücret karşılığında yapar. O, tehlikeler ve güç katlanılır kışkırtmalar karşısında soğukkanlılığını korumak zorundadır. Bu koşullar altında polis, yasanın yumuşatılmasını kendi mesleğinin yerine getirilmesini güçleştiren bir etken olarak görmektedir. Bundan dolayı, meslek topluluğu olarak, polisin düşüncesinin ne olduğu öğrenilmek istenirse, görülür ki, o ölüm cezasının etkinliğine kör bir inançla bağlanmakta ve bu cezanın baskı ve ibret olma yönünden son derece büyük bir değer taşıdığı görüşünü savunmaktadır. Polis buna birahane sahibinin, biranın sağlığa iyi geldiğine, şarapçının bir küçük bardağın hiç bir zaman zarar vermeyeceğine inandığı gibi inanır ve tıpkı onlar gibi, düşüncesi olaylara ve kanıtlara aykırı da olsa, gene ondan vazgeçmez.

Yüzyıl önce 1856 Temmuzunda «zamanın ölüm cezasının infaz usulü üzerine» araştırma yapan bir komite kurulmuştu. Komitenin en önemli araştırma konusu, infazların aleni yapılp yapılmamasıyla ilgiliydi. Çağrılan tanıklar arasında, emekli bir polis müfettişi olan John Haynes de dinlenmişti. Haynes'in komisyon önündeki konuşması taşıdığı çelişkiler bakımından baştan sona buraya aktarılması gereken önemdedir. Sözü geçen düşünce tarzını tanımak bakımından bu çelişkiler son derece öğreticidir.

S — Günümüzde ölüm cezasının uygulanması usulünün uyandırdığı tepki konusundaki düşüncelerinizin ne olduğunu komisyona anlatabilir misiniz?

Y — Sanıyorum ki, ölüm cezasının günümüzdeki uygulama şeklinin halk üzerindeki etkisi genellikle son derece olumlu olmaktadır.

S — İdamın infazının hazır bulunanlar üzerinde ne gibi olumlu etkileri olduğunu lütfen anlatabilir misiniz?

Y — Sanıyorum ki, bu gösteri onları suç işlemekten alıkoymuyor.

S — Acaba bu ne şekilde oluyor?

Y — Bir idamın infazına katılan kimse, ne kadar duygusuz olursa olsun, daha sonra olayları yeniden düşünmekten ve bunun sonuçlarından etkilenmekten kendini alamaz. Hiç kimse köpek gibi asılmak istemez... Benim genel kanım bu gösterinin son derece olumlu sonuçları olduğudur.

S — Demek ki siz, halkın infazlarda hazır bulunmasından yanasınız?

Y — Evet sanıyorum. Eminim... ki genel olarak halk infazlar açık olmazsa tatmin olmaz.

S — «Tatmin» kelimesinden ne anladığınızı açıklar mısınız bize? Neden tatmin olmayı kastediyorsunuz?

Y — Birçok kimse idam kararlarının açıkça infaz edilmemesi halinde işlerin normal şekilde cereyan etmeyeceğini düşünür.

S — Yani bu yolla mahkûmun, infazdan kaçıp kurtulmasına izin verilebilir demek mi istiyorsunuz?

Y — Evet. Hem halkı memnun edip, hem de mahkûmları gözden uzak bir yerde idam etmenin olanağı yok sanırım.

S — Kabul edelim ki, hem infazın bu şekilde yapılmasını hem de halkın infazın gerçekliği konusundaki şüphelerini tamamen giderecek bir yol bulduk. Bu takdirde infazın gizli yapılması sizce daha mı iyidir?

Y — Ben kişisel olarak infazın gizli yapılmasının çok daha iyi olacağını kanımdayım. Ama halkın bundan doyma ulaşamayacağından da kesinlikle eminim.. Ve halktan söz ederken, orta katman ile geniş toplulukları kast ediyorum.

S — Siz kişisel olarak infazların gizli yapılmasından yana olduğunuzu söylediniz. Sizi bu şekilde konuşmaya iten nedenler hangileridir?

Y — Düşünceme göre, bugünkü usul, halkın aslında tatmin edilmemesi gereken marazî bir merakını gidermek sonucunu doğurmaktadır.

S — Bu gibi infazları takip eden sahneleri gözönünde bulundurunca, sonuç olarak bu gösterilerin ahlak bakımından iyiden çok, kötü etkileri olduğunu mu düşünüyorsunuz?

Y — Sanıyorum ki, asıl sorun bu değildir. Bu gibi gösterilere marazî bir merakı olanların bu teşhirden acı duymaması yüzünden bu düşünceye varılacağı şüphesizdir. Genelikle, infazlarda hazır bulunan kişiler, başka kusurları ne olursa olsun kaatil olabilecek tipte insanlar değildir. Müsaade ederseniz, tecrübeme dayanarak söyleyebilirim ki, ahlâki açıdan olduğu kadar, dini bakımından da aslında bu gösteriler insanların suç işlemesini önlemeyi sağlamak bakımından fazla bir işe yaramamaktadır.

S — Fazla işe yaramayan nedir?

Y — Birinin asılmış olduğunu bilmek veya birinin cezasını çektiğini duymak.

S — Demek ki siz ölüm cezasının ibret olarak pek zayıf bir rolü olduğunu düşünüyorsunuz.

Y — Tam aksine. Ölüm cezasının insanların suç işlemesini önlemek bakımından büyük bir etkisi olduğu kanısındayım. Ve eğer bu ceza kalkarsa, hiç şüphe yok ki, bu ülkede kimse hayatını emniyette hissetmeyecektir.

S — Mahkûmlarla yaptığınız konuşmalarda, bir infaz görüntüsünün bunlarda herhangi bir etki uyandırabileceğini gösteren belirtilere rasladınız mı?

Y — Hayır.

S — Lütfen bize meslek tecrübenizi anlatabilir misiniz?

Y — Hemen hemen yirmi beş yıl süreyle poliste çalıştım. İlk sıralarda başladım ve daha sonra hiyerarşide normal olarak yükseldim. Şimdi emekliyim.

İşte size büyük bir bağlılıkla çeyrek yüzyıl boyunca poliste görev yapmış kişinin son derece ilginç

konuşması. Konuşma özellikle çelişkileri açısından çok ilginçtir. Haynes boş bulununca kendi namuslu adam görünüşünü açıklıyor: Gösteri isyan ettiricidir. Ama başkan onu sıkıştırmaya çalışınca, hemen kendine gelip, bilinçle polisin kollektif doktrini veya miti olan ve ezbere öğrendiği formüle dönüyor: «Eğer ölüm cezası kaldırılırsa bu ülkede kimse kendi hayatını güven altında hissedemez». Ve madem ki, halk, infazlar aleni yapılmadığı takdirde tatmin olmayacaktır, biz aleni infazlara, aslında bu durum bizi içimizden rahatsız da etse devam etmeliyiz, *âmin*. Müfettiş John Haynes polisin geçmişteki ve günümüzdeki felsefesini böylece özetlemiş oluyor.

Bu nedenlerden dolayıdır ki, 1856 komitesinin oybirliğiyle infazların aleni olmamasını istediği tarihten sonra daha on iki yıl süreyle eski sistem devam etti. Ve yüzyıl sonra da polis grup olarak, tıpkı Haynes'in zamanında olduğu gibi, idamın suçu önleyici tek yol olduğunu düşünmektedir. Yalnız bir noktada, polisler çağlarının düşüncesiyle uzlaşmaya girmeyi kabul etmişlerdir; o da, «bazı kimse için... ölüm cezasının bile ibret olması niteliğini kaybetmiş bulunmasıdır.» Fakat hemen eklemektirler: Eğer ölüm cezası kaldırılırsa, daha büyük ölçüde profesyonel cani «üzerinde silah taşıyacak ve sonuç olarak silahsız bulunan polis, onlara aynı şekilde karşılık verme durumunda kalacaktır». Kraliyet Komisyonu ise, «yabancı ülkelerde ölüm cezasının kaldırılmış olmasının getirdiği deneylerin ışığında, Komisyon önünde tanıklık eden kişilerin ileri sürdüklerini haklı gösterecek bir kanıtta rastlamadıklarını belirtmiştir». Burada sözü edilen tanıklar polislerdir. Komite yirmi yıl sonra, çalışmalarının vardığı sonucu daha büyük ayrıntılarıyla açıklamış-

tır: «Başka ülkelerde ölüm cezası kaldırıldıktan sonra, silahlı suçluların sayısında herhangi bir artma olduğu veya yasak silah taşıma yüzünden mahkûmiyetlerin arttığına dair hiç bir kanıt rastlamadık. Belirli ülkelerde, bazı suçluları izinsiz silah taşımaya iten sosyal koşullarla ölüm cezasının hiç bir ilgisi yoktur. Nitekim ölüm cezasının kaldırılmış olduğu Belçika'da, bu cezanın hâlâ yürürlükte olduğu Fransa'dakindeñ daha az silahlı cani vardır. Amerika Birleşik Devletleri ölüm cezasını ülkesinin büyük bir kısmında hâlâ uygulamaktadır... Nüfusumuza oranla onlarda infazlar bizdekinden çok daha fazladır. Bununla birlikte, yasak veya her türlü ateşli silahın taşınması Amerika Birleşik Devletlerinde son derece yaygındır.»

Büyük Britanya ölüm cezasını uygulamaya devam etmektedir. Buna karşın, yasak silah taşıma suçu, özellikle savaş sonrasının asi gençliğinde, Amerikan filmleri, resimli romanlar ve gangsterlerin hayatını anlatan her türlü edebiyatın etkisiyle artmıştır. Ne var ki, bu tür film, bu tür yayınla beslenen, davranışlarını bunların gösterdiği yolda çizen kimseler Craig ve Donald Brown gibi palavracı, öyünme meraklısı, zihnen dengesiz kişilerdir ki, ölüm cezası bunları suçtan alıkoymaz. Hatta tam tersine, onlar için garip bir çekicilik bile taşır sineinde. Bu, tipler, dişilerine, ne denli sert erkekler olduklarını göstermek için, ceplerine ateşli bir silah yerleştirirler ve bir gün panik veya çılgınlık anında bunu kullanırlar. Hiç bir şey, polislerin sözünü ettiği profesyonel canilerin zihniyetinden şu zavalıların davranışı kadar uzakta değildir. Profesyonel üzerinde bulunan silahın, ister kullansın ister kullanmasın, aleyhindeki delillerin en korkuncu olduğunu

bilir. Ve o gene bilir ki, adi bir soygundan dolayı yargılandığında, üç ay kodesle kurtulur, fakat aynı durumda üstünde silah taşıdığı takdirde, merkez cezaevlerinden birinde en az beş yıl yatacaktır. Demek ki, ölüm cezası, bu uygulamayı kaldırmış olan ülkelerin deneylerinin de ortaya koyduğu gibi, silahlı suçlar işleyen profesyonelleri önlemek için gerekli değildir. Tersine, savaş sonrasının suçlu tipi olan dengesiz ve palavracı gençler için ise bu ceza tam bir tahrik aracıdır.

Bununla birlikte yüksek yargıçlar tarafından da desteklenen polisler, görüşlerinde diretmektedirler ve onların Parlamento ile İçişleri Bakanlığı üzerindeki etkileri herhangi bir sendikanınkinden çok daha büyüktür. Kamuoyunun hatta Parlamentonun muhalefetine rağmen, yarı deli gençlerin son olarak idam edilmelerinin yarattığı skandal bir çokları için küçük düşürücü ve acı bir ders olmuştur. Fakat bu aynı zamanda onların gözlerinin açılmasına ve orta halli normal İngiliz polis memurunun kişi olarak cesur ve insancıl olmasına karşılık, kurum olarak, polisin düşünce bakımından dişe diş göze göz zihniyetiyle hareket eden çok farklı bir organizma olduğunu öğreten bir ders de oldu.

İşte nihayet bu bölümden bizi ilgilendiren en son noktaya geldik. Siyasi partilerin ceza yasalarının uygulanmasındaki etkileri. Şu son yıllarda bizler, iktidardayken ölüm cezasının kararlı bir taraftarıyken, muhalefete geçince aynı şekilde hararetli karşıtı olan bir çok İçişleri Bakanı örneği gördük. Sir Samuel Hoar, İçişleri Bakanı olmadan önce idamın kaldırılması için mücadele ediyordu, ama koltuğuna oturur oturmaz, bu görüşe karşı çıktı. Daha görevini yeni terketmişti ki, yeniden ölüm cezasının

şiddetli bir karşıtı haline geldi ve bu konuda heyecan uyandıran bir kitap yazdı. Diğer bir örnek de sosyalist Chuter Ede'dir. Bakan olmadan önce ölüm cezasına karşı mücadele ediyordu, daha görev başlamıştı ki... vs. En son olay Muhafazakâr Albay Lloyd George'un davranışdır. 1948'de Bakan olmadan önce ölüm cezasının kaldırılması yolunda oy kullandı; 1955'de bu cezanın kaldırılmasına hükümet adına karşı çıktı. Eğer Tanrı müsaade ederse, bir gün yeniden cezanın kalkması yolunda oy kullanmak olanağına kavuşur.

Bunu böylece belirttikten sonra bilmeliyiz ki, İçişleri Bakanı ölüm cezası hakkında yalnızca hükümetin fikrini bildirmekle kalmaz. Aynı zamanda bir adamın asılıp asılmayacağına karar vermek de herşeye kaadir Yüce Tanrıdan sonra bu makama aittir. Böylesine ağır bir sorumluluğun onu her türlü etkiden masun kılması gerektiği düşünülebilir. Oysa pek yeni örnekler durumun hiç de böyle olmadığını göstermiştir.

Ne kadar kısa olursa olsun, geçmişe böylece bir göz atmış olmamızın sorunu çevreleyen sislerden bir kısmını dağıtmış olduğunu ve okuyucunun ölüm cezası sorununu her türlü peşin hükümden arınmış, gün ışığına çıkmış olarak ele alabilmesine yaradığını umud etmek isterim.

II BİR DOMUZUN ASILMASI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

veya

Cezai Sorumluluk Nedir?

Mangin'in insan ve hayvan adlı yapıtında «Bir domuzun idam cezasının infazı» adlı bir gravür vardır. İnsan elbiseleri giydirilmiş olan dişi domuz, ayakları sıkıca bağlanmış, idam sehpasında ipi boynuna geçiren cellat tarafından tutulmaktadır. Domuzun tam karşısında, kararı okuyan mahkeme kâtibi bulunmaktadır. İdam sehpasının ayak ucunda, Tyburn ağacı etrafında toplanma alışkanlığını edinmişlere benzeyen bir kalabalık durmaktadır. Anneler, daha iyi görsünler diye, çocuklarını havaya kaldırmışlar, bir yanda da asık suratlı, kıyafetinden eşraftan olduğu anlaşılan bir adam parmağıyla çığlıklar atmakta olan domuzu göstermektedir; şüphesiz domuzun «hakettiğini bulduğunu» söylüyor.

Adam öldürmekten suçlu olan hayvanlar, ortaçağa, hatta istisnai bazı durumlarda on dokuzuncu yüzyıl başına kadar yasaya göre yargılanmış, bir avukat tarafından savunulmuş, bazen beraat etmiş, çoğu zaman da asılmaya, yakılmaya veya canlı canlı gömülmeye mahkûm edilmişlerdir. Gravürdeki di-

şi domuz bir çocuk öldürmüştü ve 1386'da Falaise'de asıldı. Bir adamı öldüren bir at, 1389'da Dijon'da asılmıştır. Bir batında doğurduğu yedi yavruyu beslemekte olan başka bir domuz da Savingy'de 1457'de bir çocuğu öldürdüğü için, idama mahkûm edilmiş, ama domuz yavruları «suç ortaklıklarının delili olmadığı gerekçesiyle» beraat ettirilmişlerdir.

Hayvanlar için, taammüd olsun veya olmasın adam öldürmenin dışında, ölümle cezalandırılan başka bir suç da insanlarla cinsel ilişkilere girmektir. Bu durumda her iki suç ortağı, insan da, hayvan da Lex Carolina gereğince, canlı canlı yakırlardır. Bu konuda bilinen son olay, 1750 yılında Vanvres da bir dişi eşekle fiili livata yaptığı için yakılan Jacques Ferondur. *Bununla birlikte dişi eşek, bölgenin papazı ve bir takım eşrafının tanıklıklarından sonra «kurbanın şiddete maruz kaldığı ve suça serbest iradesiyle katılmadığı gerekçesiyle» beraat ettirildi.*

Hayvanlara uygulanan ölüm cezası onsekizinci yüzyıl içinde artık kullanılmaz hale geldi. Hatırlanabildiğine göre son olay; İsviçre'nin Delemont kentinde 1906'da bir soyguna katıldığı için mahkûm olup idam edilen köpektir.

Nasıl oluyor da, bir hayvanın asılmasını, insanın asılmasından daha isyan ettirici ve tiksindirici buluyoruz? Soru incelenmeye değer.

Önce «tikindirici» kelimesini alalım. Çoğumuz vejeteryen (et yemeyen) olmadığımızı göre, acı çektirilmeden öldürülen bir dana veya avlanan bir av hayvanı düşüncesi karşısında hiç bir tikslenme duymayız. Bir hayvanı idam etmek bize iğrenç geliyor, çünkü bu bize hiç bir haklı kanıt göstermeden «yapay» bir biçimde hayvanın hayatına son ver-

mek olarak gözükyüyor. Üstelik, infazın yanındaki kaba tören durumu daha da beter kılıyor. Ama aslında bir erkek veya kadının asılması sırasında da hiç iç açıcı olmayan yapay bir tören vardır. Katil ve askerin öldürmek için nedenleri vardır, bu da hareketlerine bir içtenlik niteliği kazandırır. İnfaz alanında ise hareketin iğrençliğini bağışlatan bu içtenlik yoktur. Ortada yalnızca boynu kırmanın ölümcül töreni vardır. Bununla birlikte kabul edelim, estetik motiflerden doğan iğrenme ikinci derecede kalmaktadır. Asıl soru şu oluyor: Neden, entellektüel sebeplerle, bir hayvanın idam edilmesini insanın idamından daha isyan ettirici buluyoruz?

Bu sorunu, toplumun korunması bakımından inceleyelim. Biliyoruz ki, bir domuzun asılması, diğer domuzların savsaklama sonucu kendi çevrelerine bırakılmış çocuklara saldırmalarını önleyemez. Domuzu bir yere iyice kapatmak toplum için daha etkili bir korunma aracıdır. Ancak, deneyler bize, suçları önlemek bakımından insanları da, asmak yerine bir yere kapatmanın daha etkili olduğunu gösterdiğine göre, bu yanıt da fazla doyurucu değildir. Bu koşullar altında, idam cezasının suçtan vazgeçiriciliğine olan inanç ortadan kaybolmakta ve bir insanın asılması da, bir atın idamı kadar yararsız bir gaddarlık olarak görülmektedir. Öyleyse neden bir atın boğazlanması karşısında daha büyük bir tikslenme duyuyoruz? Çünkü o savunmasız bir yaratıktır da ondan mı? Sımsıkı bağlanmış, darağacına kadar götürülen bir kadın da daha az savunmasız değildir.

Öyleyse başka yanlara bakmak gerekir. Şunu deneyelim: «Bu zavallı yaratık ne yaptığını bilmiyordu. Hareketlerinden sorumlu tutulamaz. Bu durumda yargılanması kaba bir komedi oluyor.» So-

nunda doğru yolda gibi görünürüz galiba. Ama acaba gerçekten öyle miyiz? Eğer, köpeğinizin gözlerinde, pırzola yürüttükten veya terliklerinizi yırttıktan sonra, size bakarken suçlu bakışlar yakalar-sanız, jürinin M'Naghten kuralları gereğince, *köpeğiniz yaptığı işin niteliğini biliyor ve bunu yapmasının kötü olduğunun farkında bulunuyordu*, diyerek, sorumlu tutmaktan başka bir yol izleyemeyeceğini biliyordunuz.

Kuşkusuz bir domuz, bir köpekten daha az akıllıdır ve ona oranla her türlü ahlaki düşünceden yoksun bulunmak, cezaî sorumluluğu ortadan kaldırmaz ve «Suçlu ama deli» savunması için yeterli delil sağlamaz. Staffen zekâca anormaldi, ama bu onun yargıç Bay Cassels'in jüriye, geri zekâlı ve ahlâk duygusundan yoksun bir kişi karşısındaymiş gibi davranmayıp, sadece «M'Naghten kurallarını» uygulamakla yetinmelerini bildirmesi üzerine, ölüme mahkûm olmasını önleyemedi. Bu koşullar altında, ceza mahkemesi için, domuzun pek alçakgönüllü zekâ olanaklarıyla ne yaptığını ve yaptığının yasak olduğunu bildiğini ispatlamak pek güç değildir. Ve bunun kanıtı da, domuzun bakıcısı görüldüğü zaman, alışılmış şekilde ona doğru koşup yiyeceğini bekleyeceği yerde, kaçmasıyla verilmiş olmaktadır. Hatta, her zaman meşruiyetin sağlam alanında kalarak, daha uzaklara da gidebiliriz. Ehlileştirilip, terbiye edilmeye yatkın her hayvan, mahkemelerimiz tarafından, hayvan terbiyesinin bu yaratığın kafasında, izin verilen şeyle verilmeyen kavramının doğmasına dayandığı düşüncesine bağlanarak mahkûm edilebilirler. Tıpkı, tımarhanelerde, hücreye kapatılmış birkaç zır delinin dışında, delilerin gardiyanları tarafından konmuş kurallara bakarak, «iyi»

ile «kötü»yü ayırdedebilmeleri sayesinde disiplinin sağlanması gibi, Lord Bramwell'in bundan hemen hemen seksen yıl önce, «Yürürlükteki yasada geri zekâlılık öyle tanımlanmıştır ki, kimsenin bu yasa tarafından geri zekâlı olarak kabul edilebilecek kadar deli olabilmesine imkân yoktur» derken belirttiği gibi. Gerçekten, kafaca zayıf bir adam yargıç önüne çıkarıldığı zaman, yasalar gereğince yargılanacağı yerde bir psikiatrik kuruma yatırılarak gözetim altına alınır - meğer ki suç idamlık ola - bu takdirde hüküm okunup infaz edilecektir.

Bu durumda hayvan savunucuları başka kanıtlar bulmak zorundadırlar. Ahmaklık ve ahlâk duygusu yoksunluğu müşterilerini kurtarmaya yetmeyecektir. Ayrıca onların sınırlı sorumluluğu olduğunu ileri süren bir savunma da kurtulmalarına yetmeyecektir, çünkü sınırlı sorumluluk İskoçya'da vardı ama, İngiltere ile Galler ülkesinde kabul edilmemiştir.

Tek umut adam öldürme suçunda tahrik unsurunun bulunduğunu ileri sürebilmektir. Bir çiftle sahibini öldüren at için, tanıklar hayvanın Cherboung savaşında aldığı karabina yarası üzerine sınırlı hale geldiğini ve sahibinin de zavallıya takılmak için burnunun dibinde, hiç acımaksızın kestaneye fişegi patlattığını belirttiklerine göre, kıskırtmadan söz edilebilir. Bu koşullar altında ölmüş olan budala adam atının zıvanadan çıkmasının sorumlusudur. Ne var ki, bu dahi işimizi görmeye yetmez. Çünkü herşeyden önce, tahrik ancak hareket veya sözle yapıldığı zaman hafifletici sebeptir.* İkinci

(*) «İstisnai nitelikte aşırı durumlar» hariç olmak üzere, basit bir hareket veya sözün tahrik sayıldığı yeni olaylara rastlamak mümkün olmamıştır. (Yazarın Notu)

olarak, kışkırtma öyle olmalıdır ki jüriyi a) *sanığın bütün denetimini kaybetmeye ittiğini*, b) *aklı başında normal her insanın (veya beygirin) üzerinde aynı etkiyi yapacağına inandırması* gerekir. Demek ki, kafaca geri, kafaca anormal, kafaca dengesiz veya «istisnai ölçüde sinirli veya kavgacı» bir kimşenin herhangi bir tahrikde normal bir kimsenin de kondisi gibi davranacağını iddia etmek yetkisi yoktur. Yasanın kışkırtma konusundaki bu inceliği «Akli başında adam» ölçütü adıyla anılır. Burada, jürinin tahrikin akli başında bir adamın her türlü denetimi yitirmesine yolaçmaya yetip yetmeyeceği konusunda karara varırken, «zekâ durumunu» göz önünde tutmaması gerektiği açıkça belirtilmiştir. Bu da jürinin tahrikin sonuçlarını değerlendirirken önünde duran canlı varlığı değil de, somut bir insan düşüncesini gözönünde bulundurması anlamına gelmektedir. Bu akıl almaz hüküm Ceza İstinaf Mahkemesi (1940) ve Lordlar Kamarası (1942) tarafından onaylanmıştır. Bu hükmün emri gereğince geçmişte savaşta ateşli silahla yaralanmış bir atın kulğunun dibinde kestane fişeginin patlatılması ve hayvanın zıvanadan çıkmasında, ağır tahrik olduğu yolundaki savunma haklı görülemez, çünkü, akli başında bir at aynı durumda çileden çıkmayacaktı. Aynı şekilde toplama kampından çıkmış birine «Pis Yahudi» demek de, ağır kışkırtma değildir, çünkü akli başında bir adam bu gibi sözlerden heyecana kapılmaz.

Son aşamada avukat hiç değilse beygirin «zarar vermek» kastıyla hareket etmediğini ileri sürebilir. Eğer bu iddiayı ispatlayabilirse, o zaman beygirin öldürme ereği olmaması dolayısıyla idamdan kurtulması olanaklıdır. Ama bunu nasıl kanıtlama-

lı? Gerçekten, bu «zarar vermek kastı»nda kelimelerin hiçbirisi olağan anlamlarında kullanılmış değildir. Söz konusu olan keyfi bir simgedir. Zarar vermek olayında hiç de suça ilişkin bir şey olmayabilir ve niyetin de arzunun zorunlu olarak hareketinden önce, belki de isterse bir an için olsun, var olması dışında hiç bir anlamı yoktur. Demek ki, bu deyimdeki «niyet» sözcüğü ya yanlışır ya da yararsız.

Bununla birlikte, anlamdan yoksun bu sözcükler cinayetin ana kriteri olmakta devam etmektedir. Bu yasayla ilgili olarak Sir James Stephens'in 1877'de Ceza Hukuku özeti adlı eserinde belirttiği şerh sık sık tekrarlanmaktadır. Sir Stephens bu konuda şöyle diyor: «Zarar vermek niyeti ölüme yol açan hareketten önce, sonra veya onunla birlikte olan düşünce halidir, *bu niyet taammüdün olmadığı hallerde bile söz konusu edilebilir.*»

Kısacası eğer hayvanlar hâlâ mahkeme önüne çıkarılıyor olsalardı, jürinin mevcut yasa hükmüne göre, domuz, at veya inek için suçluluk kararı verip, buna bir af çağrısı eklemekten başka yapacak hiç bir şey olmayacaktı. Yalnızca kuduz köpek kendisini kurtarabilirdi; o, M'Naghten kuralları gereğince «Zihnen sorumsuz» kabul edilebilirdi.

Hukukçular uzun süredir yasanın lafzen (sözcük olarak) uygulandığı andaki saçmalığını bilmektedirler. 1874'de Avam Kamarası tarafından atanan bir komisyon «Yasada, kaçamaksız, karışık, bilgiçe formüllerden uzak bir şekilde belirmesi gereken bir hal varsa o da insan hayatının söz konusu olduğu durumlardır. Oysa yasanın en fazla kaçamak ve bilgiçe formüllerle dolu olduğu alan da budur» diyordu. O zamandan bu yana yetmiş beş yıl geçti ve bir sürü

reform girişimine rağmen, yasa özünde yüzyıl önceki şekliyle kaldı. Bu «bilgiçce karışık formüller»in, kaçamakların en parlak örneği ünlü M. Naghten kurallarıdır ki, bir bölümün kendilerine ayrılmasını gerektirecek önemdedirler.

III EMSALSİZ EMSAL

veya

«M. Naghten Kuralı»

Yüzyılımızın ilk elli yılı içinde 20.000'e yakın insan, cinayet dışında kalan suçlardan yargılanmışlardır. Bunlar arasında 29'u «Suçlu ama akli dengesi bozuk» bulunmuştu. Yani tüm yargılananların % 0,15'i.

Yine aynı yarım yüzyıl içinde 4.077 kişi cinayet suçundan yargılanmıştır. Bunlar arasında 1.013'ü sorgu sırasında ya da mahkeme tarafından serbest bırakılmış veya beraat etmiştir. Kalan 3.064 cinayet sanığından, 1.241'i «suçlu, fakat akli dengesi bozuk» olarak tanımlanmışlardır, bu da tüm cinayet suçlarının % 40'ı civarında bir oran meydana getirmektedir.

Başka bir deyişle, akli denge bozukluğu, savunma aracı olarak cinayetten başka suçlarda bir istisna ise de, cinayette hemen hemen ana kuraldır. Cinayet davalarının yarısında, sanığın kafa- ca sağlam olup olmadığı mahkeme önünde tartışılır ve tımarhanelere darağacına yollandığının iki katı canı gönderilir. Açıktır ki, akıl bozukluğu diğer suçlardan çok cinayete doğrudan ilişki içinde-

dir. Ama bu izlenim, akli dengenin cinayet davalarıyla, diğer davalarda, savunma aracı olarak kullanılmasındaki çok büyük oransızlık içinde (% 0.15'e karsı % 40) pek ufak bir rol oynamaktadır. Gerçek neden, kanunun acımasız ve sert bir şekilde ölüm cezasını öngördüğü haller dışında, bütün suç ve kabahatlerde cezanın takdirini mahkemeye bırakmış olmasıdır. Bir hırsız veya ırza tecavüz suçunu işlemiş bir kimse, olayın meydana geldiği koşullar da göz önünde tutularak, tecilli hapis cezasından 15 yıla kadar cezalara çarptırılabilir. Ama söz konusu bir kaatil olunca, bu adam ister birini söğukkanlılıkla zehirlemiş olsun, isterse merhamet yüzünden öldürsün veya ikili bir intihardan sonra yaşamaya devam etsin, jüri için karşısındakini suçlu veya suçlu ama akli dengesi bozuk ilân etme arasında seçim yapmaktan başka hiç bir olanak yoktur. Duruşmanın koşullarını gözönünde bulundurmak ve jüri üyeleri gözünde asılmaması gereken bir insanı kurtarmanın başka bir yolu yoktur. (Af talebinde bulunabilir ama bunun sonucu kesin değildir.) Bu bakımdan akli dengesizliği açıklayan M. Naghten kurallarının önemi kolayca anlaşılır. Gerçekten her ikisi de eski ve katı bir yasanın kapanına sıkışmış bulunan jüri ile sanık için akli dengesizlik tek kurtuluş yoludur. Üstelik bu yasa zımnen «Cezai sorumluluğun» da tanımını yapmaktadır. Demek ki, sözü geçen yasa, insan adaletinin ortaya attığı, felsefi, bilimsel ve ahlâkî sorunlarda pek önemli bir rol oynamaktadır. Sorunun bu son görünümünü, «Hür irade ve determinizm» başlıklı bölüme bırakıyorum.

Demek ki, caninin tek umudu M. Naghten kararından gelen içtihatla yatmaktadır, yani başka hiç

bir çıkış yolu olmadığına göre, bu içtihat onu idam sehvasına veya tımarhaneye götürecektir. Gene gördük ki, suçlu bulunanların üçte ikisi bu kanunla kurtarılmaktadır. Açıkça görülüyor ki, ölüm cezası sorununun iyice anlaşılması için M. Naghten kararının öyküsünün bilinmesi son derece gereklidir.

M. Naghten yargıç değildi. O bir deliydi. Kuzey İrlanda'da yaşayan bu protestan, Papa Hazretleri ile Cizvitlerin başı ve Muhafazakâr Partinin lideri Sir Robert Peel'in hayatına kastettikleri saplantısı içinde çırpınıp duruyordu. İşte bu koşullar altında 1843 yılında bir gün, bir tabanca edinerek, bütün kötülüklerin başı olarak gördüğü Peel'i vurmak için Downing Street'e postu serdi. Daha o devirde resimli basım icat edilmemiş olduğundan, M. Naghten, Peel'in neye benzediğini bilmiyordu. Bu yüzden yanlışlıkla Peel'in orada bulunan sekreteri Bay Edward Drummand'a ateş etti.

Duruşmasında sekiz doktor (psikiyatrist sözcüğü daha henüz icat edilmemişti) M. Naghten'in sabit saplantısının kendi üzerindeki bütün denetimini ortadan kaldırdığı yolunda tanıklık ettiler. Bunların tanıklıkları sona erince, Lord Chief Justice Tindal duruşmayı durdurarak, jürinin «Akli dengesizlik yüzünden suçlu görülmemiştir» yolunda bir karar vermelerini istedi ve M. Naghten tımarhaneye gönderildi.

Duruşma çeşitli tartışmalara yolaçtı ve zamanın bilgeleri, kuşkusuz başka delilerin de Papa ve Sir Robert Peel'in hayatlarına kastetmeyi düşünmelerini için, M. Naghten'in asılması gerektiğini savundular. Avam Kamarası da alışıldığı üzere bilgelerin düşüncesine uydu. Avam Kamarası Senyörleri, akli dengesi bozuk kimselerin cezai sorumlulukları konusunda bir soru cetveli hazırladılar. Sorular, dok-

torlara değil, Krallığın mahkemelerine başkanlık eden onbeş yargıca gönderildi. Onbeş yargıcın ondördü tarafından verilen cevaplar «M. Naghten kurallarını» meydana getirdi. Aslında bunları «Anti-M. Naghten kuralları» diye adlandırmak daha doğru olur, çünkü on dört yargıç kararlarında doktorların teşhislerinde yanıldıklarını ve M. Naghten'in asılması gerektiğini bildiriyorlardı. Bu mutlu uydurma, diğer bazı hukuki metinler gibi, yüzyıldan uzun bir süre veya daha kesinlikle yuzonüç yıl zamanın fırtınalarına kahramanca karşı koymayı başardı. Yargıçların cevaplarının en ilginç bölümlerinin arasında, «...akli dengesizlik savunmasını ileri sürebilmek için, sanığın kendisine yüklenen hareketi yaptığı zaman, düşünce sistemindeki bir bozukluktan doğan ve yaptığı hareketin doğası ve niteliğini bilemeyecek veya bilse dahi, kötülük yaptığının farkına varamayacak durumda olmasına yolaçacak bir dengesizliğin etkisi altında olması gerekmektedir» diyen bölüm yer almaktadır.

Bundan başka, «eğer bir kimse, akli dengesizlikten doğan saplantılar içinde bulunuyorsa, sorumluluk açısından, *sabit fikrinin konusu olan olaylar doğru olsaydı ne durumda olacak idiyse aynı durumda kabul edilmelidir.*» denilmektedir.

Başka bir deyişle M. Naghten asılmalıydı, çünkü Peel'in hayatına kastettiğini düşünüp böyle bir saplantıya kapılarak, akli dengesizliğini kanıtlamışlarsa da, kanun onun adam öldürmeye kalkışmaması gerektiğini düşünmeliydi. Göreceğiz ki, yüzyıldan daha fazla bir zaman sonra, Lord Goddard, Levy olayı ile ilgili olarak Kraliyet komisyonu önünde tanıklık ederken aynı tutumu benimseyecektir.

«M. Naghten kuralları» Joseph Smith'in Mormonlarda çok kadınla evliliğe müsaade ettiği yıla raslarsa da, daha eski bir geçmişe oranla büyük bir gerileme sayılabilir. 1800'de James Hatfield adında bir adam, dünyanın kurtuluşunun kendisine bağlı olduğu saplantısına kapılarak, Kral George III'e karşı bir suikasta girişmişti. Bu adam Lord Erskine'nin akli dengesizlikle ilgili ünlü nutku üzerine beraat ettirilmişti. Lord Erskine özetle, bir saplantının itisi altında hareket eden kimsenin akli dengesinin var olmadığını, bu yüzden her türlü düşünme yeteneğini tam olarak kaybetmemiş olsa bile, sorumlu sayılamayacağını söylemişti. Erskine, bilgelerin, içinde hareket ettikleri yapmacık dünyayı yıkacağı için, hiç bir zaman, insan doğasının derinliklerinde, heyecanlar, itiler, ihtiraslar ve inançlar tarafından yönetildiğini ve bütün bunların, içten gelen baskının çok kuvvetli olması halinde, çatırdayıp yarılan, nisbeten zayıf bir kabukla kaplı olduğunu anlayamayacaklarını biliyordu. O gene biliyordu ki, bir kere kabuk yırtıldı mı, kişi «iyi»yi «kötü»den ayırdetme yeteneğini ister muhafaza etmiş olsun, ister etmemiş, mantık eylem üzerindeki bütün denetim olanaklarından yoksun kalır. «Kafasında çatlak var» argo deyimini ile, «mantığın, kendini denetleme yeteneklerinin yüzde bilmem ne kadarı zedelenmişse de, yüzde şu kadarı işlemeye devam etmektedir ve bu yüzden sanki hiç bir şey olmamış gibi insan kendi hareketlerine hakim olabilir» diye, garip bir varsayımdan hareket eden yasanın kabul etmediği insan doğasının gerçek yüzünü gayet iyi anlatır.

Erskin'in 1800'de, Hatfield'in beraatını sağlayan görüşü daha sonraları dikkate alınmadı. Bununla birlikte, ünlü bir emsal kararı olarak kaldı ve

yargıçlar bu içtihadı dayanarak M. Naghten'i be-
raat ettirdiler. Bunun yanında anti-M. Naghten ku-
ralları örf adet hukukunda emsali görülmemiş bir ga-
ripliktir; çünkü bu soyut ve farazi (varsayımsal) bir
durumda verilmiş karardır, yoksa gerçek bir olay
karşısında değil. Teknik olarak, bu karar bir içtihat
olarak kabul edilemez, zira hiç bir duruşmaya dava-
ya dayanmamaktadır. Ama bu kurallar yasanın don-
muş ormanında katı ve yıkılmaz bir şekilde durmak-
tadırlar. Ve böylece, bugün bir sanığın sorumlu olup
olmadığı, dolayısıyla yaşayıp yaşamaması gerektiği
sorusuna cevap verebilmek için, 1843'de asılmamış
olan M. Naghten'in neden asılması gerektiğini açık-
layan ondört yargıçın düşüncelerine başvurulmakta-
dır. Örf, âdet süregeldiği müddetçe, yargıçlar emsâl
kararlara dayanmışlardır, fakat yüzyıldır gerçek bir
davada verilmiş kararı geri aldirmek için bilhassa
hazırlanmış farazi bir yargılama ve karar ürünü olan
gerçek bir emsâl kararına karşı olan bir düşünceye
dayanılmaktadır.

«M. Naghten kuralları» 1843'de, daha psikiatri
kelimesinin bile icad edilmediği, henüz Darwin Türle-
rin Kökeni adlı kitabını yayınlamadığı, insanın biolo-
jik bir geçmişi, «ortaya serilmesi» Victoria devri sa-
lonlarında pek hoş görülme de, insanoglunun
doğal malvarlığının bir parçası olan ve aynı zaman-
da bir ölçüde hareketlerinin açıklamasını sağlayan
«hayvani» güdü ve itileri olduğunun bilinmediği bir
dönemde konmuştu. Aynı şekilde, çocukluğun, eği-
tim ve sosyal çevrenin de karakterini ve tabii suç-
lu karakterinin oluşmasında büyük ölçüde rol oyna-
dığı da düşünülüyordu o sıralarda. 1843, maden-
lerde inceleme yapan bir Kraliyet Komitesinin, ka-

dınlar ile çocukların günde 14 saat kuyularda çalış-
tırılmalarının belki de pek uygun olmayacağını söy-
lediği yıldır. Bununla birlikte, o dönemde «M. Naghten
kuralları» doktorların çoğunluğu ile hukuk mes-
leğinin en aydın ve ileri kişileri tarafından mahkûm
edilmiş bir anakronizmdi. 1864'de akıl hastahanesi
doktorlarının bir toplantısında - Acaba kim delilik-
ten sözetmekte onlardan daha yetkilidir - aşağıdaki
karar sureti kabul ediliyordu :

*«Deli olduğu kabul edilen bir canıye uygulanan ya-
sal akli denge kriteri —ki, sanığı iyi ile kötüyü ayırdede-
cek durumda olduğu için sorumlu tutmaktadır,— bu top-
lantıya katılanların hıpsinin gayet yakından bildiği ger-
çeklerle asla bağdaşmamaktadır. İyi ile kötüyü birbirin-
den ayırmak yeteneği akıl hastalarında da mevcuttur ve
bu yetenek çoğu zaman, son derece tehlikeli ve denetlen-
mesine imkân olmayan engellerle birarada bulunmakta-
dır.»*

Ama yargıçlar her türlü reforma karşı koyuyor-
lardı.

On yıl sonra, çağının en büyük hukuk otoritesi
Stephens, «M. Naghten kurallarını» değiştirmeye ça-
lıştı, ama yargıçlar gene değişikliğe karşı çıktılar.
İşte bu olanaktan yararlanarak Lord Bramwell (sı-
nırlı sorumlu şirketlerin mucidi) M. Naghten kural-
ları hakkında daha önce yazdığı şu sözleri söyledi.
«M. Naghten kuralları deliliğin öyle bir tanımını ve-
riyor ki, kimse veya hemen hemen kimse herşeye
karşın iyi ve mantıklı olan bu tanımın sınırları içine
girecek kadar deli değildir.»

1922'de konuyu incelemek üzere bir komite ku-
ruldu. Komitenin başkanlığına yargıç Lord Atkin
getirildi. Komite, İngiliz Tabipler Birliği ile Krali-
yet Psikoloji Doktorları Birliği üyelerini dinledi. He-

yet doktorların teklifini kabul ederek, bir akıl hastalığı yüzünden karşı durulmaz itilerin etkisiyle hareket eden kişilerin cezai sorumluluğa sahip olmadığı şeklinde M. Naghten kurallarını değiştirmeyi öngördü. Hükümet alışıldığı üzere, kendi atadığı komitenin önerilerini kabul etmedi ve sorunu gene yargıçlara gönderdi. Gene alışılmış şekilde, Kraliyet Mahkemelerine başkanlık eden on iki yargıcın on'u reforma karşı oy kullandılar ve Lordlar Kamarası da, gene alışıldığı üzere, yasa tasarısını reddederek, yargıçların kararına katıldı. Lord Chief Justice Hewart görüşmeler sırasında önerilen değişikliği «Hukuk sistemimize girmesi kabul edildiği takdirde, herşeyi altüst edecek garip karşı durulmaz itiler teorisi» olarak niteledi.

Çeyrek yüzyıl sonra, 1948 Kraliyet Komisyonu «M. Naghten kurallarının» kaldırılmasını ve cezai sorumluluk sorununun jürinin takdirine bırakılmasını önerdi. Bu mümkün olmadığı takdirde, kuralın tanıdığı sorumsuzluk sınırının, sanığın kendisine yüklenen hareketi yapmaktan geri durmasına imkân olmadığı kanıtlanması halini de kapsayacak şekilde, genişletilmesi isteniyordu. Bu aslında, Stephens tarafından seksen, Atkin komitesi tarafından da yirmibeş yıl önce ileri sürülmüş olan değişikliğin aynıydı. Alışılmış şekilde, yargıçlar değişiklik isteğine karşı koydular, alışılmış şekilde, hükümet kendi tayin ettiği komitenin istekleri doğrultusunda hareket etmeyi reddetti. Bu konudaki son parlamento görüşmelerinde, Genel Savcı «M. Naghten kurallarından daha iyi bir kural koymanın son derece güç olduğunu» söyledi ve eski ölüm cezası düşmanı İçişleri Bakanı Albay Lloyd George de Avam Kamarasında şöyle konuştu:

«Hükümet sorunu son derece dikkatle incelemiştir. Kabul etmeye hazır olduğu görüş, bugünkü durumu harıştıracak yenilikler getirmenin hiç bir yararı olmadığı, herşeyin eski halinde bırakılmasının daha iyi olacağı merkezindedir.»

Günümüzdeki durum, Kraliyet Komisyonundaki şu cümlelerden çıkarılabilir: «Eğer bir kimse, böyle bir anormallikle (akli dengesizlik) malül ise ve jüri de sanığın suçlandığı hareketi yaptığını kanaat getirirse, üyelerin kendisini suçlu ilan etmekten yargıcın da ölüm cezası vermektan başka yapacak birşeyleri yoktur.»

Seçkin bir psikiyatır geçenlerde cinayetle ilgili yasa hakkında şunları söylüyordu :

«Bu kadar küçük bir yüzeyde, bu kadar soyut ve belirsiz sözcüğü, bu kadar anlamı karışık lafı, bu kadar savunulmasına olanak olmayan buluşu biraraya getirebilmek çok güçtür... «Cezai sorumluluk» kavramının kendisi de mantık açısından ayakta tutulamaz... Her zaman adaletin yerini bulduğu doğruysa, bu sözü geçen kurallar yüzünden değil, mahkemelerimizin onları büyük bir sağduyuyla çevirip uygulamalarındandır. Bir kimse cinayetle suçlandığı zaman, akli başında bir adam olarak görünüyorsa ve büyük ölçüde de kurban tarafından kışkırtılmışsa - ki o zaman kurbanın lâyığını bulduğu söylenmektedir - veya sanık bir çoğumuzda olmayan bir akli bozukluktan muzdarip ise, Savcı çıkışlarında yumuşakmakta, yargıç hoşgörüden yana olduğunu duyurmakta, jüri üyeleri de otomatik olarak, bir ölüm kararının izleyeceği suçluluk açıklamasından kurtulmak için önlerine ilk çıkan fırsata yapışmaktadırlar.»

Başka bir deyişle, cinayet konusunda, ondokuzuncu yüzyılda, önemsiz maddeler hırsızlığında varılan aşamaya ulaşmış bulunuyoruz. O günlerde jüri, kırk şilinglik bir eşya çalmış zavallı sanığı mahkûm etmekten başka bir çare bulamayınca, aslında

çalınan şeyin otuz dokuz şilingten fazla etmeyeceği söyleniyor ve böylece anakronik bir yasaya karşı kılıf hazırlanıyordu. Bugün de aynı şekilde bir çıkmaz karşısında, caninin suçlu ama akli bakımdan dengesiz olduğu söyleniyor. Aslında dengesizlik söz konusu olmasa da, başka türlü davranmanın olanağı yok, çünkü onu ölümden kurtaracak tek yol budur.

Böylece jüri üyeleri bazen bu yolla bir insanı kurtarmayı başarıyorlar, ama bazen de başaramıyorlar. Bu daha çok, yargıcın kendilerine verdiği sertlik önerisini dikkate almamak gerektiğinde gösterdikleri cesaret ve kararlılıklarının derecesine bağlı olmaktadır. Aynı zamanda, bu çoğu zaman yargıcın insanlığına veya insanlık dışı düşünce şekline bağlı kalmaktadır. Yargıç insancıl olduğu zaman kuralı genişletmektedir. İşte bundan elli yıl önce bu konudaki en büyük otoritelerden birinin yazdıkları: «Yargıç kesinlikle, yasanın lâfzına sadık kalmalıdır, sonra yasanın kullandığı sözcüklerin anlamını, bu dili kullanmaya alışkın olmayan kimsenin sapmalardan, şekil değiştirmelerden gözünü kamaştırıp, sonunda kendi kendine, göze görünür en büyük yararının, kendisini kullananın vermek istediği anlama bürünmek olan bu dilin kullanılmasında ne yarar olduğunu sormasına yolaçacak kadar genişletmelidir.»

Ancak, insancıl yargıçlar varsa da, bir takım başkaları da hâlâ taş devrine sarılıp kalmışlardır. Straffen, yargıcın, jüriye sanığın geri zekâlı olmasını dikkate almamalarını söylemesi üzerine idama mahkûm edildi. Ondokuz yaşında okuma yazması olmayan, akli dengesi bozuk Bentley bir yıl sonra asıldı, gene akli dengesi bozuk olan Lentchitsky aynı yıl idam edildi. Ama diğer bir çok benzer durumda, bir

çok kadın ve erkek akli durumları yerinde olmasına rağmen, tımarhanelere gönderildiler, çünkü kanunun sertliği ölüm cezasını başka şekilde yumuşatabilmeyi imkânsız kılıyordu. Bir insanın hayatı üzerinde karar verebilmek kanunun öngördüğü en büyük olaydır. Kanun saçma olunca bu da bir rulet partisine dönmektedir.

Ama bu saçma cinai partide kötü numaralar daha şanslıdır. Çünkü, M. Naghten kuralının genişletilmesi çabası çoğunlukla müdafaa tarafından çağrılan psikiatrlar tarafından yürütülmektedir. Gördük ki, M. Naghten kuralları, aslında yargıçların doktorlara meydan okuması hareketidir. O zamandan bu yana duruşmalarda, kuralları savunan yargıçlarla, onları kaldırtmaya çalışan doktorlar arasında, yarı gizli, yarı açık bir çekişme sürüp gitmektedir. Bununla birlikte, Dr. Hobson'un da belirttiği gibi, «yargıca karşı çıkmak, bazen bir insanın hayatını tehlikeye atmak» olmaktadır. Doktor fikrini, «iddia makamının sorularına hiç bir güçle karşılaşmadan cevap verdiği» bir duruşmadan örnek vererek açıklamaya devam ediyor. Yargıç en sonunda duruşmayı özetlerken psikiatrin işinin ehli olmadığı ve etki altında kaldığını belirtmiştir. Yargıç jüriden sanığı önceden tasarlayarak cinayet işlemekten suçlu ilân etmesini istemiştir. (Çocuğunu öldürdüğü söylenen bir kadını sanık). Jüri yargıcın sözlerini dikkate almamış, kadını beraat ettirmiştir. Ama açıktır ki, bu kadın için bir şans, adalet için de tam bir komedi.

Bütün bu anakronik yasaların düzeltilmesi karşısında en önemli engel yargıçlardır. Onların kânitleri her zaman aynıdır: «Daha iyi hiç bir hüküm bulunamaz ve karşı durulmaz itiler kanıtını kabul et-

mek yıkıcı olacaktı» vs. Bununla birlikte, hafifletilmiş sorumluluk doktrini İskoçya'da, halkın, kanun adamlarının ve psikiatrların büyük memnuniyetine yol açacak şekilde kabul edilmiştir. Bu durum da, İskoç mahkemelerinin en küçük akli dengesizlikleri dahi gözönünde bulundurabilmesini sağlamakta ve jüri «cinayetle suçlanan bir kimsenin deli olmamakla birlikte, deliliğe yaklaşan ve cezai ehliyetini önemli ölçüde selbeden zihni anormalliklerle malû olduğunu görürse, artık ölüm cezasına değil, taammüd olmadan adam öldürmeye uygulanacak cezalardan birine mahkûm edebilir». Lord Goddard bu konuda Kraliyet Komisyonu önünde sorguya çekildiğinde şunları söylemiştir:

S — İskoçya'da son kırkdokuz yıllık cinayet olayları ile ilgili istatistikleri inceledim 590 cinayet olayına rastladım, bunların yalnız yirmi üçünün failleri asılmış ki bu da pek zayıf bir rakam olarak görünüyor.

Y — Pek az.

S — Sanıyorum ki, bu durum hafifletilmiş sorumluluk doktrinine dayanıyor?

Y — Hafifletilmiş sorumluluk hakkında tek okuduğum, komisyonunuzun ilk oturumunun tutanaklarıdır.

S — Bu konuşmanızdan, İngiliz yasasının da aynı yolda değiştirilmesinin yararlı olup olmayacağı konusunda bir fikir verebilecek kadar, İskoçya hafifletilmiş sorumluluk doktrinini tanımadığınızı çıkarabilir miyim?

Y — Bu konuda fazla bir şey bilmiyorum. Onun için, hiç bir fikir ileri sürmemeyi yeğlerim. Sanıyorum ki, kendi öz yasalarımızı gayet iyi bilmek bile oldukça güçtür.

Buna karşın, bir kaç dakika önce, İngiliz ve İskoç yasalarının birleştirilmesi konusunda Lord Goddard şöyle söylemişti:

«Tümüyle sizinle aynı fikirdeyim, bu konuda yasa İngiltere ile İskoçya arasında birleştirilmelidir. Yeter ki İskoçlar istesinler. Ama onlar öz yasaları konusunda çok kışkıncılar.»

Bu mantığın tadına varalım. Biliyoruz ki, ölüm cezasını kaldırmış olan ülkelerin deneylerinin önemi yoktur, çünkü yabancılar farklıdır. Şimdi öğreniyoruz ki, İskoçya'nın deneyleri de daha önemli değildir, çünkü onlar da farklıdır. Hafifletilmiş sorumluluk doktrini ve uygulamasını tam olarak öğrenmek yarım gün alsa bile, bunları incelemek gereksizdir. Birleşik Krallığın yasaları, İskoçların kendi yasalarına kıskançlıkla bağlanmaktan vazgeçtikleri zaman - yani hafifletilmiş sorumluluktan 1843 M. Naghten kurallarına dönmeyi kabul ettikleri zaman - birleştirilebilecektir.

Bütün bunların felsefesi, Lord Chief Justice ile Kraliyet Komisyonu üyelerinin aşağıdaki konuşmasında özetlenmiştir:

S — Tibben deli olarak tanımlanan kimselerin asılmaması konusundaki yaygın kanıya katılır mısınız?

Y — Sanıyorum ki, önce tıbbi olarak deli diye tanımlanandan ne kastedildiğinde anlaşmak gerek. Bu gibi durumlarda uygulanacak tek ölçüt sorumluluk ölçütüdür. (M. Naghten kriteri) yoksa bir adamın belirli açılardan zekâca dengesiz veya geri olduğunu gösteren kriterler değil.

Lord Goddard aynı zamanda, savunma makamının, sanığın akli dengesinin bozuk olduğunu ileri sürdüğü ve iddiasının mahkemece reddedildiği hallerde İçişleri Bakanlığına, mahkumun asılmaya elverişli bir akli durumda olup olmadığını araştırarak bir araştırma komisyonu kurma yetkisi tanınmasına şöyle karşı çıkmıştır:

«Eğer jüri durumunu dikkatle soruşturduktan sonra, sanık sorumlu kabul edilmişse, ve durumunda daha sonra bir değişiklik de olmamışsa, infazı ertelemek için bir neden göremiyorum. Daha önce de belirttiğim gibi, bura da jürinin kararının yadsınması söz konusudur.»

Gayet tabii ki, bu sözler bir saçmalıktır. Bu gibi hallerde tanınan erteleme hiç bir şekilde jüri kararlarının yadsınması değil, M. Naghten kurallarının yadsınmasıdır. Bu kurallara uymak zorunda olan jüridir, İçişleri Bakanı değil. Lord Chief Justice'in önlemek istediği bu olanak, sözü geçen kuralların getirdiği boğma cezasından kurtulmanın tek yoludur. Bakın Goddard konuşmanın daha sonraki bölümlerinde neler söylüyor:

S — Böylece, aynı sorumluluk ölçütlerinin her iki aşamaya da, yani sanığın suçlu olup olmadığının ve idam cezasına çarptırılması gerekip gerekmediğinin saptanmasında da, idam cezasının infaz edilip edilmemesinin kararlaştırılmasında da uygulanmasını istediğinizi mi söylemek istiyorsunuz?

Y — Evet... Eğer jüri sanığın M. Naghten kuralları tarafından verilen tanım gereğince sorumlu olduğu düşüncesindeyse... infazın yerine getirilmemesi için bir sebep göremiyorum.

S — İçişleri Bakanının tanıklığı sırasında, Bakanın infazın ertelenmesine karar vermesine yolaçan nedenlerle ilgili bazı aydınlatıcı bilgiler var. Sözü geçen nelerden biri de şudur: «Cinayet taammüd olmaksızın işlenmiş, ani bir öfkenin eseriye ve kurbanına zarar vermek niyetini önceden taşımıyorsa, cezanın hafifletilmesi genellikle tavsiye edilir. Bu gibi olaylarda zaman zaman, sanığın deli olmamakla birlikte, zekâca zayıf veya fazla heyecanlı bir tip olması duygusal bakımdan anormal bulunması dikkate alınmaktadır. Sanırım sizin sözünü ettikleriniz de bu tip olaylar.

Y — Ben gene de burada jüri üyeleri tarafından verilmiş karar kavramında bir gedik açıldığı kanısındayım, zira İçişleri Bakanı yeni bir araştırmaya girişerek, jüri üyelerinin kararına uymamaktadır... Bu tehlikeli ve anormal bir durumdur, hele kendisine psikiyatrist adı verdiren bazı şahısların tanıklıklarını dinledikten sonra, bu görüşüm daha da kesinleşiyor.

Bu konuda biraz daha konuşmak için sıkıştırılıncaya Lord Chief Justice şunları ekliyor:

Gerçekte İçişleri Bakanının hareket ederken dayandığı kurul ve tavsiyelerin suçlunun pek fazla yararına olduğunu düşünmekteyim. Burada önümde, İçişleri Bakanının bir mahkûmun infazını ertelediği pek yeni bir olayın notları var. Üç uzman hekim tarafından hazırlanmış olan raporu dikkatle inceledim. Bunlar af istemine katılıyorlar. İtiraf etmeliyim ki, bunların dayandıkları gerçekleri bilmek benim için son derece güçtür.

S — Bir an için İçişleri Bakanının avukatı rolünü oynayabilir miyim? O zaman size şöyle diyeceğim... «Jürinin kararı M. Naghten kurallarına göre bu adamın yaptığı işin niteliğini bilip bilmediği ve kötü bir şey yaptığının farkında olup olmadığı konusundaydı. Benim kararım ise, çok daha değişik bir konudur. Ben, bu adamın asılmasına izin verilebilecek bir durumda olup olmadığına karar vereceğim.» Buna karşılık ne diyorsunuz?

Y — Derim ki, eğer bu adam M. Naghten kuralları gereğince sorumluysa ve yeni hiç bir şey de olmadıysa, İçişleri Bakanının değişik bir görüş ileri sürmesinin nedeni göremiyorum.

Komisyonrakiler, Lord'u belirli bir olay üzerine sorguya çekmişlerdir. Bu belirli olay, meslekten yetişme kaatil diye adlandırılan ve davasında da Lord Goddard'ın başkanlık ettiği Ley'dir. Kendisi de, komisyona verdiği raporunda bu davadan söz etmiş ve «Bir an bile Ley'in akli dengesi bozuk olduğundan kuşkuya düşmediğini, bütün davranışlarının tipik bir paranoya hali gösterdiğini» söylemiştir. Ley, Lord Goddard tarafından ölüm cezasına çarptırıldı, İçişleri Bakanı tıbbi bir ekspertiz istedi, Ley'in deli olduğu anlaşıldı ve kendisi Broadmoor hastahanesine gönderildi, birkaç hafta sonra da orada öldü.

S — Daha önce sözünü ettiğiniz şu ilginç Ley olayını alalım ele. Onun kafaca sağlam olmadığından kesinlikle emindiniz, bu konuda hiç kuşkuya düşmediniz değil mi?

Y — Hayır, daha sorularına yanıt veriş şeklinden de-
li olduğunu anlamıştım.

S — Ama o M. Naghten kurallarınca korunmuyordu
değil mi?

Y — Hayır korunmuyordu. Hiç değilse benim kanun
buydu.

S — Sanırım ki, bu adamın asıldığını görmek istemez-
diniz? Onun asılabilecek durumda olduğunu düşünmüyor-
sunuz?

Y — Bana onun asılması son derece tabii gelmekteydi.

Lord Goddard'a minnettar olmalıyız. Ölüm ceza-
sının kaldırılması yolunda en iyi propagandayı kanıt-
ları ve düşünce tarzlarıyla bu cezanın savunucuları
yapmaktadır.

IV ÖZGÜR İRADE VE DETERMİNİZM

veya

Bir Darağacı Felsefesi

Bir kere daha görünüşte yumuşak olan şu soru-
nu inceleyelim: Neden bir hayvanın asılması bize bir
insanın asılmasından daha tiksindirici geliyor.

Gördük ki, eski yasaya göre, ne sahibini öldüren
beygir, ne de efendisinin pazar yemeğine göz dik-
miş olan köpek için içinden sıyrılabilirdi, çünkü her
ikisi de ne yaptıklarını biliyorlardı ve yaptıkları şey
de kınanacak nitelikteydi. Tabii ki, köpek kendini
savunmaktan acizdi, olsa olsa hüzünlü hüzünlü kuy-
ruğunu oynatır ve gözlerinin akını gösterebilirdi.
Ama birçok suçlu da, sanık mevkiinde daha az sa-
vunmasız değildir ve hayvanlar da her zaman için
bir avukatın hizmetinden yararlanma durumunda-
dırlar. Bununla birlikte, bilebildiğimiz kadarıyla iyi
terbiye edilmiş bir köpek neyle karşı karşıya oldu-
ğunun farkındadır ve iyiyi kötüden ayırdedebilir,
bu koşullar altında da «cezaî bakımdan» sorumlu
ilan edilebilir. Biz her zaman bir insanın bir hay-
vandan *daha* sorumlu olduğunu, hiç değilse daha de-
ğişik, daha yüksek bir sorumluluğa sahip bulundu-
ğunu biliriz. Köpek veya maymun için «karşı durul-

maz iti» teorisini daha kolaylıkla kabul etmeye ve onların kendilerine hakim olmadıklarını söylemeye hazırızdır. Bu da demektir ki, bizler bir insanın özgür bir seçim anında her türlü iç itiden masun olarak, *her zaman* kendine hakim olabilecek durumda olduğunu kabul etmekteyiz.

Diyoruz ki, köpek davrandığı şekilde davranmış olmaktan kendini alakoyamazdı. Ama suç işlemiş olan adam, «kendini biraz daha zorlasaydı,» «biraz daha gayret etseydi,» «biraz daha kendine hakim olsaydı» suçun çağrısına karşı koyabilirdi. «Daha çok,» «daha iyi» neye göre? Gösterdiği gayrete göre. Daha fazla gayret gösterebileceği ve, gösterilmiş olması gerektiği düşüncemiz, belirli bir kimsenin, belirli bir durumda iki davranış şeklinden birini seçmekte özgür olduğu varsayımına dayanır. Başka bir deyişle *bir neden iki veya daha fazla sonuç doğurabilir.* Bu kavram bilimin verilerine de aykırıdır. Ne var ki, «cezaî sorumluluk» kavramı da yasanın bütün yapısı da bu düşünceden yola çıkar.

Özgür irade ve determinizm teorileri yüzyıllık ölüm cezası tartışmalarında hiç ileri sürülmez. Oysa sorunun odak noktasıdır bu. Bu sorundan hep kaçınılır, çünkü o, felsefenin şimdiye kadar ortaya attığı en eski ve en korkutucu sorundur ve belki de çözümü olanaksızdır. Bununla birlikte, ben bu sorundan söz edeceğim, çünkü onun hiç bir zaman çözümlenememiş olması ölüm cezasına karşı bir kanıttır.

Söz konusu olan, soyut felsefenin bir ikilemi (dilemma) değil, günlük hayatımızın hareketlerini de içine alan bir sorundur. Bir yandan, biliyorum ki, olan herşey doğa kurallarıyla önceden belirlenmiştir. Öyleyse, ben de doğanın bir parçası olduğumdan, benim hareketlerim de, soyaçekim ve sosyal ortam

tarafından *belirlenmiştir.* Ama öte yandan, bu kesinlikle çelişki halinde olarak, şu anda önümdeki yazıyı yazmakla, onu tasarı halinde bırakıp, köşe başındaki kahvede bir tek atma arasında seçim yapmakta özgür olduğumu sanmaktayım. Bilimsel eğitimim, bana kararımın önceden geçmişim tarafından belirlendiğini ve «özgür seçim» sandığım şeyin bir aldatmaca olduğunu söyler. Bilimsel eğitimim, ertesi günü itilerime karşı durmuş olmaktan duyduğum doyum duygusunun daha az aldatici olmadığını gösterir. Bir adam doğa kuralları tarafından yöneltiliyorsa, nasıl ki bir saate ileri gittiği veya geri kaldığı için sitem edemezsek, onun davranışlarını da ne onaylayabileceğimizi ne de kınayabileceğimizi öğretir. Bilim açısından, nasıl bir saat, dişlileri yayları ve onların bağlantılarıyla işliyor, veya «bir elektronik beyin», içindeki akımlar, amplifikatörler, rezistanslar, kendi işleme kurallarıyla ve «depolanmış belleğiyle» belirleniyorsa, bir insanın hareketleri de, soyaçekim zenginliklerinin kendisine kazandırdığı genler, içsalgı bezlerinin veya karaciğerinin çalışması, hareketlerini, düşüncelerini, inançlarını ve felsefesini şekillendiren eğitimi ve geçmiş deneyleriyle sıkı sıkıya belirlenir. Eğer, herhangi bir hareketi yaptıktan sonra bundan büyük bir hoşnutluk duyuyorsam, bu gibi hareketten sonra özellikle bu tip heyecanı duyacak şekilde yetiştirilmiş olmamdadır. Eğer kendimi suçlu hissediyor ve vicdan azabı çekiyorsam, çok daha önceden bu cins bir tepki bilincime kazındığındandır.

Sonuç olarak, determinist görüşüne uygun şekilde eğitimin görevi, kişiyi, bir iç çatışma halinde kişisel doyum veya toplumsal ödüllendirilme duygusunun davranışını belirlediği, aynı zamanda

bir ceza kaygısının da engel rolü oynadığı bir durumda, sosyal açıdan yararlı davranışı seçmesini sağlayacak alışkanlık ve tepkilerle donatmaktır. Tümüyle determinist olan bu görüş açısından bakıldığı zaman, yasanın görevi, psikolojik engel kertesine indirilmiştir ve buna bir de iyileştirici terbiye ile suçluyu düzeltip, topluma yeniden kazandırma kaygısı eklenmiştir. İnsanı doğal evrenin bir parçası sayan ve sonuç olarak, onu davranışlarının karakteri gibi, bu evrenin kurallarından geldiğini öne süren bu görüşte övgüye, yergiye, intikam olarak cezaya yer yoktur. Belirli her durum karşısında insan davranması gereken şekilde davranır. Başka türlü davranması, ancak karakterinin veya durumunun veya her ikisinin de değişik olmasıyla olanaklıdır. Eğer kavas Martin Violet'i iğfal etmemiş ise, Martin Martin, Violet de Violet değil demektir. Donald Violet'i öldürmemeliydi demek, Donald Donald olmamalıydı demek olur. Bir zamanlar Viyana'da bu tip düşünce şeklini pek güzel belirten bir şarkı moda olmuştu: «Büyük annemin dört tekerleği olsaydı ona otobüs derlerdi.»

Determinizm açısından tutarlı bir hukuk sisteminden hareketle işe bakarsak, bugün mahkemelerimizde kullanılan tanımlamaların hepsi salt saçmalıklardır. Madem ki sorumluluk kelimesi eylem karşısında bir seçim olanağının varlığına dayanmaktadır, oysa özgür seçim bir aldatmacadır ve her hareketimiz önceden belirlenmiştir, o zaman «cezaî sorumluluk» tam bir saçmalık olacaktır. İçimizden hiçbirimiz davrandığımız gibi davranmaktan alakanamaz ve olduğumuzdan başka türlü olamazsak, «bu şekilde davranmaktan kendimi alakoyamadım» demek bir kimseyi kurtarmaya yetecektir.

Tamamen pragmatik olan bu yasa görüşü bir çok felsefe akımı tarafından ileri sürülmüştür. Bu görüş, bilimsel düşünceler ve materyalizmin öğretilerine katılanlar için son derece yararlıdır. Rus devriminin ilk yıllarını kapsıyarak, marksist hukuk teorilerine temel olan görüş de budur. Ama Rusya'daki gelişmeler, yasanın salt determinist açıdan ele alındığı görüşün karşılaştığı güçlüklerin canlı bir deneyidir. Gerçekten, hiç bir ülkede Rusya'da olduğu kadar cezanın intikam ve topluma ödenen borç yanına ağırlık verilmemiştir. Bu rejimin materyalist görüşü insanlarda her türlü özgür iradeyi reddetmekte, sonra da, onları kendi gösterdiğinin tersine bir yol seçtiği zaman, hain, hatta yam yam, sırtlan ilan etmektedir.

Bu paradoks yalnızca yasalarla sınırlanmamıştır, köklerini herkesin günlük yaşamına kadar uzatmıştır. Nitekim, neden sonuç ilişkileri ve determinizm konusunda bütün öğrendiklerimize karşın, hepimiz, beş dakika sonra yapacağımız işi seçmenin tamamen veya bir ölçüde bize bağlı olduğunu düşünürüz. Henry Sidwick bu ikilemi (dilemma) pek açık bir şekilde anlatmıştı:

İradeli hareketlerim her zaman, 1) bir ölçüde soyaçekim tarafından, bir ölçüde de geçmiş faaliyet ve heyecanlarımdan meydana gelen karakterim, 2) durumun verileri ve o anda benim üzerimde etki yapan dış etkilerle mi belirlenmektedir?

Her türlü değişen duygudan arınmış bir düşünce sonunda, soruya çekingen bir «Evet» ile cevap vereceğiz. Ama kişisel deneylerimiz tutkuyla «hayır» diye haykıracaklardır. Zira William James'in dediği gibi «bütün gerçek bilgi ve deneylerimiz, irademin kullanılması konusundaki bütün heyecan ve dür-

tülerimiz, bu deneyin, her halkası bilinmeyen zamanlardan bu yana gelmiş bir zincirin biteviye akışına değil de, her an ayrı ayrı verilen gerçek kararların varlığı görüntüsüne dayanır.» Bu dürtü ve duygular aslında birer aldatmaca olabilirler. Ama kuşkusuz, bu durumda bile, söz konusu olan kişisel olduğu kadar, toplumsal görevlerin yerine getirilmesinde yararlı bir aldatmacadır.

Rasyonel bir kanıyla ben kesinlikle determinist bir felsefeye katılıyorum diyelim. Bu durum, yaptığım seçimin çok önceden belirlenmiş olmasına, duygularımın ilk eğitiminin sonucu bulunmasına karşın, belirli bir hareketi yaptıktan sonra üzülmemi veya sevinmemi engellemez. Bu düşünceleri kabul etmeme karşın, üzüntü ve doyum duygularım benim için gerçek ussal hareketler olmakta devam edecek ve gelecek hareketlerimi de etkileyici nedenler olacaktır. Bununla birlikte, bu duygular nedenlerinde ayırde diledilebilir olmakla beraber, bunların mesajları nedenselliğin yalanlanmasıdır, çünkü doyum duygum veya pişmanlığımın her ikisi de *başka türlü davranabileceğim* yolundaki zımni inanışından doğmaktadır. Mantıken özgür birey olmadığımı, herşey bir saat hareketi içinde geliştiğine göre, kınanacak veya onaylanacak bir şey söz konusu olmadığını bilmeme rağmen, bilincim ancak duygusal deyimlerle, onaylama ve kınama şeklinde belirlenmektedir. Gerçekten ister dinsel olsun, ister salt faydacı, her türlü eğitim terbiye, düşünceye, sanki bütün hareketler özgürmüşcesine sürekli bir yargının borusunu çaldırarak duygusal orkestrayı yerleştirmeyi amaçlar. Böylece, birey, bütün hareketleri önceden belirlenmiş de olsa ve kendisi mantık yoluyla bunun bilincine varmış da

bulunsa, kendi özgürlüğünün zımni inancı olmadan yaşayamaz.

Şimdi karşıt düşünceyle her türlü determinist görüşü yadsıyıp, istencin gerçekten özgür olduğuna inananların görüşüne eğilelim. Bu düşünce için duygular ile mantık, bilinç ile inançlar arasında uyumlu ilişkiler kurmak daha kolaydır. Bu görüşte olanların inançları yanlış olabilir ve birey özgür olarak hareket ettiğini sandığı her anda aslında bir baskının etkisi determinizme inanmayı reddetmek onun hareketlerini etkileyen bir etken olarak kendini gösterir. O zaman sözkonusu olan kişi, sadece kendisi önceden hazırlanmış olan planı, önceden hazırlanmışlığını reddederek uygular. Kader onun üzerinde, varlığı inkâr edilerek etki yapar. Sonuç olarak her iki halde de, yani kişi kendini özgür olarak kabul etsin veya etmesin, daima, bilinçsiz olarak duygularıyla, kendi özgürlüğüne inanarak hareket etmektedir.

Aynı paradoks toplumun bütününe de uygulanabilir. Tarihçinin, psikoloğun, sosyoloğun görevi, toplumsal davranışı, her hareketin ardındaki, bilinçli veya bilinçsiz hareketten ayrı olarak neden ve sonuç ilişkileri içinde incelemektir. Bu çalışmada davranışları daima değer yargılarına ilgisiz olmalıdır. İncelemenin konusu tanımlamak ve ölçmektir, yargılamak değil. Bununla birlikte, ahlâki yargılar bütün davranışlarımıza sızmakta ve sosyal davranışı da etkilemektedir. Övgü ve yergi, onaylamak veya kınamak, bilimsel bakımdan ister kanıtlanmış olsun, ister olmasın, bireyin olduğu kadar toplumun da hayatının temel taşlarından biridir. İnsan yazgısının efendisi olduğu aldatmacasından yoksun olarak yaşayamaz. Nasıl, ruhsuz, kalpsiz bir adamın bir kaplumbağayı bisiklet pompasıyla şişirmesi karşısında

tiksinti duymadan edemezse... Yazgıcılık ve yansızlık belki de tek gerçek düşüncelerdir, ama aynı zamanda insanoğlunun ortaya koyduğu yürekli dokunaklı gayretin de yalanlamalarıdır.

Sonuç olarak ikilemin (dilemma) burada olduğunu görürüz. Bilim insanın hareketlerinin seçiminde bir robottan daha özgür olmadığını öğretmektedir — diğer robotlardan çok daha ince, çok daha karmaşık olan, ama gene de robotluktan öteye geçmeyen bir robot—. Ancak gene de O, kendini özgür olarak görmekten geri duramaz. Dahası, böyle düşünmediği zaman hareket edemez. İnsanların meydana getirdiği bütün kurumlar bu ikilemi yansıtırlar ve insanların davranışlarını düzenlemeyi konu edinmiş olan yasalar, aynı çelişkiyi dev aynaları gibi, daha büyük ölçüde gösterirler. Bundan da, en önemli konuyu, hayat memet sorununu ele alan yasa bölümünün paradoksu doğar.

Yasanın saçmalığı «cezaî sorumluluk» kavramından gelmektedir. Bir insan kendi hareketlerinden ancak, hiç bir şey onu belirli bir şekilde davranmaya itmiyorsa, ama tersine o özgür iradesiyle bu şekilde hareket etmeyi seçmişse sorumlu tutulabilir. Sanık suçluluğu ispatlanana kadar masum olarak kabul edilir ve ispat yükü de iddiaya düşer. Ama aynı sanık sorumlu, yani özgür iradeye sahip kabul edilir, *meğer ki aklına sahip olunduğu ispat edilsin*. Bu halde, ama yalnız bu halde, ispat yükümlülüğü savunmaya yüklenir. Usul hukukunun çok eski dönemlerinden kalma aldatmacaların böyle bir şeyi, zekâca geri olanlar ve kıyıcılık manisine yakalanmış kimseler için kanıtlanması olanaksız kıldığını göstermeye girişmek bile boşunadır. Bu gereksizdir, çünkü usul hukuku bu alanlarda önemli ölçüde değiştirilip, dü-

zeltirse bile, *sanığın, savunma tersini kanıtlayana, yani onun yasalarda evrensel kurallarına bağlı olduğunu ortaya koyana kadar, özgür bir iradeye sahip olduğu çelişkisi sürmektedir*.

Bu çelişki yalnızca ölüm cezasıyla ilgili yasalara özgü değildir. Ama bütün diğer yasalarda kolay kaçmak noktalarını bulmak mümkündür. Bir hırsızın durumunu inceleyen yargıç, çözümlenmez sorunu çözümlüyüp, hırsızın özgür bir iradeye sahip olup olmadığını bilmek durumunda değildir. O, bu problemi bir yana bırakarak, madem ki, *ölüm cezasını gerektiren haller dışında her halde yargı mahkemenin takdirine bırakılmıştır*, her kişisel durumu genel tecrübelerin ışığında ve o olayın lâıyk olduğu çerçeve içinde değerlendirebilir. Demek oluyor ki, ölüm cezasını gerektiren haller dışındaki durumlarda, cezaî sorumluluk sorununun saçmalığı pek önemli değildir, çünkü bu kavram sonucu büyük ölçüde etkilemektedir. Bu yüzdendir ki, savunma bu gibi hallerde sanığın akli dengesizliğini pek ender olarak ileri sürmektedir. Ama bir cinayet davasında, verilecek cezanın ne olacağı mahkemeye bırakılmış değildir, bu halde ve yalnızca bu halde, ceza yasası tarafından kesinlikle belirtilmiştir. Bir insan yargılanırken ve hayatı da söz konusu olurken soyut irade varsayımı pratik bir değer kazanmaktadır: o artık boyna geçirilecek ilmik olmaktadır.

Bununla birlikte, daha önce de gördüğümüz gibi, ne kadar aldatıcı olursa olsun, özgür harekete inanmak toplum için gerekli ve yararlıdır. Bu görüşten yasanın böyle yararlı bir kavram üzerine cezaî sorumluluğu oturtmasının haklılığı çıkmıyor mu? Yanıt ise, özgür hareket olanağı var olsun olmasın, yasanın öngördüğü özgür iradenin kendi kendisiyle

çelişki içinde olduğu ve beyninde bir nebzecik mantık taşıyan, herhangi bir bilim adamı, filozof veya din bilgini için kabul edilmesine olanak bulunmadığıdır.

«Özgürlük» sözcüğü ancak olumsuz şekilde açıklanabilir. O, her zaman bir baskının karşıtı demektir. Fizikçiler gaz moleküllerinin sıvı moleküllerinden daha fazla «özgürlük derecesi» olduğunu, sıvı moleküllerinin de aynı şekilde katı cisim moleküllerinden daha fazla «özgürlük derecesine» sahip bulunduğunu söylerler. Aynı türden bir ayırım, kişisel özgürlüklerle politik özgürlükler veya basın özgürlüğü v.b. arasında da yapılabilir. Modern fizik bazı atom kompozanlarının daha büyük hareket özgürlüğüne sahip olduğunu kabul etmiştir. Bu da sözü geçen atomların, daha yaygın yapılara hükmeden nedensellik kanununun baskısı altında kalmaması demektir. Öyle görünüyor ki, bizim makroskopik dünyamıza hükmeden kanunlardan bilebildiklerimizin hiç biri, bir radyoaktif atomun parçalanıp parçalanmaması üzerinde etki yapmıyor. Bununla birlikte, bu özgürlük mutlak değildir. Eğer radyoaktif atomların hareketleri hiçbir yasaya bağlı olmasalardı, o zaman dünya kosmos değil kaos olurdu. Gerçekten, yukarıda belirttiğimiz yönde bir özgürlükleri olmasına rağmen, belirli radyoaktif maddenin özünde parçalanana atom miktarı her an kesinlikle belirlenmiştir. O derece ki, jeologlar fosillerin, metecrların ve bizzat toprağın yaşını bunların kaybettiği radyoaktivite miktarıyla ölçüp bulabilmektedirler. Modern fizikte klasik tipte nedenselliğin kaybı yalnızca, yerine istatistik tipte yeni bir nedenselliğin doğmasına yolaçmıştır.

Burada da söz konusu olan herhangi bir baskıdan kaçabilmek özgürlüğüdür, yoksa raslantı ve kaos

demek olacak mutlak özgürlük değil. Aynı şekilde «İradenin özgürlüğünden» sözettiğimiz zaman hemen sormalıyız: «Neden kurtulma özgürlüğü» *Yasa tarafından öngörülen özgürlük, soyaçekimin ve sosyal çevrenin belirlemelerinden kurtulma özgürlüğüdür.* Bu da Sidwick'in deyimiyle bir kimsenin iradi hareketinin karakteri ve koşullar tarafından belirlenmediği demek olacaktır. Özgür irade ancak istemlerimizin sebebi olmaması halinde vardır.

Ama her an, herkesin açıklanmaz ve nedensiz hareketler yaptıkları, bunların bir kısmı için övgüye, bir kısmı için cezaya lâyık görüldükleri, özgür iradenin tam egemen olduğu bir dünya mantıki bir saçmalık, bir deli tarafından uydurulmuş bir masal olabilir.

Eğer insan hareketlerinin materyel düzeyde bazı nedenlerle belirlendiğini yadsırsak, bu nedenler yerine ya başkalarını koyuyoruz, ya da hiç bir şeyi açıklamıyoruz demektir. Tabii nedenlerin yadsınması bir boşluk yaratır ki, bu da ancak ya doğa üstü, ya da doğa dışı nedenler tarafından doldurulur. Kısacası *cezai sorumluluk doğa üstü bir düzenin gerekliliğini zorunlu kılar ki, bu da hukuki değil, teolojik bir kavramdır.*

İşleri açıklığa ulaştırmak için bu soyut tartışmayı bırakıp, somut örnekler alalım. «Bu adam suçludur» dediğimiz zaman, «Gayreti yeterli değildir» şeklinde açıklayabileceğimiz bir formül sözkonusudur. Eğer kendini biraz daha zorlasaydı, davranmak veya davranmaktan geri durmak için biraz daha, gayret gösterseydi suçlu olmayacaktı.

İki şekilde suçlu olunur, ya hareketi yapmak için gayretin yetersiz oluşuyla, ya da başka bir hareket yapmamak için gösterdiğimiz gayretin yetersizliğiyle

le. Kışının, gevşeklik, yorgunluk veya hayati güç yoksunluğundan edilginliğe itilmesinin söz konusu olduğu halde olumlu gayret gereklidir. Öğrenci sınavda başarı kazanamaz, çünkü «gereği kadar konuya girememiştir». Despotluğa yeteri kadar karşı konmadığı için tutsak olunur. Gerekli davranış gösterilemediği için insan yerini kaybeder. Dağcı, uyanık kalmak için gerektiği kadar çaba harcamadığı için donarak ölür. Bütün bu durumlarda, kişi gösterdiğinden daha büyük bir *gayreti gösterebileceği kullanmadığı bir psikik enerji fazlasına sahip olduğu* yolundaki kanıtlanamamış ve kanıtlanamayacak olan bir varsayım- la, başkası tarafından yargılanmakta ve bizzat kendi kendini de yargılamaktadır.

En yaygın kusur tipi, belirli bir eğilim, dürtü veya tahrikten meydana gelen suçlu bir itiyeye yeteri kadar karşı koyamamış olmaktır. İçgüdüsel istekleri aşırı gelişmiş veya ahlâk bozukluğu yönünde değişmiş olanla, kendini kontrol mekanizması kusurlu olduğu için suça itilen arasında bir ayırım yapılmamaktadır. Kabacası, sadist ile seksüel suçlu birinci kategoriye, ahlâksız, uyuşturucu madde düşkünü ve alkolik ikinciye girer. Ama, kusur ister bir buhar fazlalığından, ister fren bozukluğundan ileri gelsin, yasa ve ondan sonra da pişmanlık duymuş olan günahkâr kendisinde dokunulmamış bir gayret yedeği veya nerede olduğunu bulamadığı veyahut da kullanmadığı bir fren stoku olduğunu kabul eder.

İradenin gayretleri konusundaki bu görüşümüzü, alışık olduğumuz bir alan olan fizik gayretlerle karşılaştıralım. Biliyoruz ki, bir motor belirli bir beygir gücü meydana getirme yeteneğine sahiptir ve herkes ister atlet olsun, ister halterci, önceden belli ve sınırlı bir gayret gösterme durumundadır. Bir

adam nefesini şu kadar süre tutabilir, ama daha fazla tutamaz, bir uçurumun kenarında tek parmağından asılı olarak belirli bir süre durabilir daha fazla duramaz. Ve eğer Britanya Krallığının yasaları bir insanı yüz kilo yük taşıyamadığı için suçlu ilân ederse, bu yasaların saçma ve barbar olduğunu söyleriz. Ölüm tehlikesiyle karşı karşıya bulunan bir kimse, normal zamanda gösteremediği bir fizik güç veya çeviklik gösterebilir ve bu da bize mucizevi görünür. Oysa biliyoruz ki, bu harikaların nedeni, böbrek üstü salgı bezlerinin korku veya öfke dolayısıyla aşırı çalışması ve bu çalışma sonunda oluşan adrenalin fazlasının kan dolaşımıyla kaslara glüköz şeklinde ek bir enerji sağlamasıdır. Aynı şekil, bu sonucu söz konusu kimsenin damarlarına adrenalin veya başka bir zehir zerkederek de elde etmek mümkündür. Burada sözkonusu olan gizemli hiç bir yönü bulunmayan fizyolojik bir olaydır. Ve üstelik de böylece sağlanan fazla enerjinin kendine özgü sınırları vardır.

Bir insanın fizik yeteneklerini ölçebilecek metodlara sahibiz. Eğer bu fizik yetenekler belirli bir derecenin altındaysa, o zaman söz konusu kişi askerlik görevi ile bazı fizik faaliyetlerden masun kılınır, ama hiçbirimizin aklına adamcağızı bu eksiklikleri dolayısıyla kınamak veya ayıplamak gelmez. Bir daltonyenden gayret göstererek, renkleri herkes gibi görmesini isteyemeyiz, ama bir homoseksüelini yalnızca biraz daha fazla gayret göstermekle karşı cinse eğilim duymasını istemekteyiz.

Düşünce ile vücudun karşılıklı ilişkileri son derece karmaşık sorunlar çıkarmaktadır ortaya. Hareket noktamızda böyle bir ayırım yapmakta haklı olup olmadığımız bile kesinlikle belli değildir. Bu-

nunla birlikte, vücut ile düşüncenin gösterdikleri gayretler konusunda değişik, hatta birbiriyle çelişkili ölçütler kullanıyoruz. Bir kişinin fizik kaynaklarının sınırlı olduğunu kabul ediyor, ama istemlerini bastırma gücünün hiç bir niteliksel sınırlanmaya bağlı olmadığını ileri sürüyoruz. Bir insanın bir dağı sarsamayacağını biliyor, ama onun, sanki sınırsız zihinsel adrenaline sahipmişcesine ölçüsüz bir *ahlâki güç gösterebileceğine*, daha doğrusu meydana getirebileceğine inanıyoruz. Ayrıca, kişinin bu yedek kaynağa başvurup başvurmayacağı sorununun yanıtı hiç bir şekilde onun özgeçmişinde veya karşı karşıya bulunduğu isteklendirmede aranmayacaktır, yoksa determinizmin makina dünyasına düşeriz. Demek ki, sanığın başka türlü *hareket etmiş olması gerekirdi* demek, belirli bir kimsenin, belirli bir durumda, birden fazla şekilde hareket etme olanağı vardır demektir. Bu da nasıl davranacağını ne dış koşullara, ne de kendine bağlı olmadığı anlamına gelir. Bu da, zaman ve nedensellik ilişkileri, tabiat düzeni dışında olan bir X'in varlığı demektir. İşte bu sorun da daha önce belirttiğim gibi, hukukçuyu değil, din bilginini ilgilendiren bir problemdir.

Lord Chief Justice, Ley gibi bir manyak için, iyiyi kötüden ayırdetmesini bilmesinin «Tanrıyla barışa ermesine» yeteceğini söylerken, yasa tam anlamıyla gerçek doğrultusunda yorumluyordu. İnsanın hareketlerinin soyaçekimi ve eğitimi ile belirlenmediğini söylerken yasa cna özgür iradenin imtiyazını tanıyordu. Ve madem ki, özgürlük, keyfilik ve raslantı demek değildir, yasa aynı zamanda bu iradenin bir ölçüde Tanrının iradesini yansıttığını söylemektedir. Neden bu irade çocukları boğazlayan hayvanlar yaratmıştır, bu teolojisyenleri

güç duruma düşüren bir teoridir, yoksa hukukçuların sorunu değil. Tamam peki. Bununla birlikte, herhangi bir test veya herhangi bir kural gereğince, hangi hallerde suçlunun kendi iç saldı bezlerinin itisiyle hareket edip, sonuç olarak, ölüm cezasından masun kılınması, hangi halde ise, kendinin üstünde bir yazgının aracı olarak metafizik özgürlüğünü kullandığını, yani asılması gerektiğini kararlaştırmak, bütün bunlar son derece keyfi şeyler olarak görülmektedir.

Özgürlükle yazgı arasındaki ikilem insan hayatının özüdür. Yasa bu ikilemin yarattığı güçlüklerden, her yargısında seçimi mahkemeye bırakarak, kaçınmıştır. Her türlü anlaşmayı, ödünü saf dışı bırakan tek durum, yalnızca ölüm cezasının söz konusu olduğu durumdur. Bu da mantık açısından tutarsız, ahlâk düzeyinde kınanacak bir davranıştır.*

(*) Determinizm ile özgür irade taraflılarının görüşlerini, mümkün olan yansızlıkla, vermeye çalıştım. Ama bir yazarın böyle alanlarda dolaştığı zamanlar kendi görüşünü de açıklamaması namuslu bir davranış olmaz. Görüşümü bu notta mümkün olduğu kadar kısa bir şekilde anlatmaya çalışacağım, ne kimseyi inandırmak amacındayım, ne de bu açıklamam, tartışmayı, etkiler. Sanırım ki, özgür bir irade düşüncesi barikulade, olağan dışı bir şeydir. Ama insan yaşamı da öyledir. Ben kanıtlanmasız olanaksız ve üzerinde ancak olumsuz açıklamalar yapılabilen bir X'e inanın. Söyle ki, bugün, geçmiş tarafından belirlenmemektedir. Gerçekten eğer bu belirlenmeler bizim dünyamızdakilerin aynı olsaydı, bir makina evrenin içine düşerdik. Ama geçmiş tarafından tanımlanmamış bir bugün, nisbi bir özgürlüğün gerekli ve yeterli şartıdır. Bu keyfilik ve anarşi özgürlüğü olmayıp, zamanı yadsıyan, sürekli yaratılma olan, kaynağında dinsel bir görüştür ve dünyanın, parçaları bir anda yerine konan bir saat gibi bir defada yaratılmayıp, devamlı bir eylem içinde yaratıldığını öngörür. Modern fiziğin bazı teorilerine göre de, gezegenler arasındaki uzayda madde sürekli olarak ya-

V
LORD GODDARD VE DAĞDAKİ YEMİN

veya

Darağacı Felsefesine Cevap

I

Bu metafizik gezintiden sonra yeryüzüne ve Bay Albert Pierrepoint'a gelelim. Her türlü cezanın üç gayesi olduğu kabul edilir: Suçun kefareti, cezanın ibret olma niteliği dolayısıyla toplumun korunması ve suçlunun düzelmesi. Şimdi özgür irade fikrinin bu noktaların her biriyle çelişkilerini ele alalım.

İlk önce cezanın ibret olma niteliğinden başlayacağız, çünkü onun esas gayesinin bu olduğu söylenmektedir. Yalnız bu davranış dahi günümüz akımlarının determinizm doğrultusunda olduğunu göstermektedir. Gerçekten bu görüş, ölüm cezası korkusunun hareketin unsurlarından biri olarak rol oynadığının kabulü demektir ki, bu da hiç değilse bir ölçüde suçlunun davranışlarında sosyal çevrenin etkisi olduğunun teslimi anlamına gelir. Eğer irade tam anlamıyla özgür olsaydı, eleştiri etkisiz kalacaktı.

Ama bu kanıt, yalnızca ölüm cezası yandaşlarının düşüncesini dahi, bilinçsiz determinist görüşlerin

---

ratılmaktadır. Eğer bu böyle ise, hiç kuşkusuz soyaçekim ve sosyal çevre tarafından etkilenmekle birlikte, salt onlarca belirlenmiş olmayan bir seçim yapma olanağı, bir özgürlük deneyi vardır ve bu zamanı inkâr eden, bir ölçüde ahlâki sorumluluğu ahlâk dışı olan doğanın bağrında yansıtan objektif görüşün öznel bir yansımasıdır.

etkilediğini göstermek bakımından akademik bir değere sahiptir. Bunu böylece belirttikten sonra, bizim hüznü bir robot evren yandaşlarının veya özgürlük ve ahlâki sorumluluk yandaşlarının mistik dünyasından yana yer almamızın cezanın örnekliliği konusunda hiç bir etkileyici sonucu yoktur.

Ama elde edilmek istenen diğer iki sonuç konusunda, yani suçun kefareti olmak ve iyileştiricilik konusunda özgür irade tartışmasındaki karşıtlık rol oynar. Kolaylık olması için burada iki noktayı birlikte ele alacağız.

Günümüzde ölüm cezasının yandaşlarının büyük bölümü suçluya karşı intikam duygusuyla hareket ettiklerini kabul etmezler. Bu inkârlara karşın, cezanın suçun kefareti olması isteği öylesine güçlüdür ki, —bilinçsiz olmasına karşın— cezadan beklenen bütün diğer sonuçları kuşkulu kılar. «Asılmayı hak etmişti» veya «Haydi bakalım, kaatiller yeniden başlasınlar!» gibi kanıtlar, hâlâ güçlü ve kalıcı yankılar yapmaktadır.

Determinist açıdan bir insandan intikam almak, bir makinadan intikam almak kadar saçmadır. Eğer bozulan eski arabamın motor kapağına yumruk atmak isteğini duyarsam, onu tamir ettirdiğim garajın tamircisiyle, onun ustasıyla, hatta arabayı yapan şirketin idare müdürüyle takışmanın daha mantıklı olduğunu bilirim. Eğer bir intikam duygusuyla suçluyu cezalandırıyorsak, o zaman onun alkolik babasını, kendisine fazla hoşgörüyü davranıp, bugünkü haline getiren annesini —neden olmasın?— büyük anne ve babalarını, hatta nedensellik zincirini izleyerek, cennetteki yılanı da cezalandırmamız gerekir. Çünkü hepsi ve bunlarla birlikte, suçluyu daha suçlu davranışından çok önce, o şekilde hareket etmeye-

adeta davet etmiş, ona bu hale düşmesinde yardım etmiş bulunan, öğretmenler ve patronlar da onun suç ortaklarıdır. Kınama, suçun kefareti, intikam, determinizmin sözlüğünde yeri olmayan sözcüklerdir. Bunlar ancak, bütün evreni ve onu yöneten doğa yasalarını kınayabilirler.

Eğer aksine, özgür iradeyi bütün dini sonuçlarıyla kabul edersek, o zaman intikam mantığına karşı değil de düşünceye karşı bir günah niteliğine bürünür. Çünkü eğer suçlu bozuk bir robot değil de, esrarlı bir kaderin uygulayıcısı ise, o zaman insan adaletinin ulaşamayacağı bir alandayız demektir. Eğer insan, kendinin ve doğanın nedenlerinin üstündeki bir iradenin iyi veya kötü bir toplanma yeriye, o zaman da şarap iyi olmadığı için sürahiye kırmak hakkına kimse sahip değildir. Eğer çocukların öldürülmesi veya salgın sonunda ölmeleri, bizim üstümüzdeki bir kaderin sonucuysa, demektir ki, kaatil de çocuk felci mikrobu gibi, intikamla karşı karşıya kalmalıdır. Çünkü her ikisi de, aynı iradenin değişik dışavurum biçimleridir. Bütün, dinler, bütün metafizik sistemler kötülük sorunuyla karşı karşıyadırlar. Şimdiye kadar bu soruya hiç bir doyurucu yanıt verilebilmiş değildir ve görünüşe göre hiç bir doyurucu yanıt da bulunamayacaktır. Kanun insanı özgür ve hareketlerinden sorumlu kabul eder. Tanrının insanlara kötülüğü seçmelerini sağlayan bir özgürlüğü neden verdiği sorusunun yanıtını da, ne diyeceklerini bilemeyen teolojisyenlere bırakır. İnsanın özgürlüğü orta çağ din bilginlerinin belli başlı sorunlarından biriydi ve her mezhep üyesi buna ayrı yanıtlar buluyordu. Kimi, herşeye kaadir Tanrının «Yazgıcı bir determinizm şeklinde» belirlediğini, yani insanların ilâhi bir kaderin çizdiği alan içinde hareket

ettiklerini söylüyordu. Diğerleri de, Tanrının insanlara, ister cennete tırmanabilmesine, isterse kendini asabilmesine yetecek kadar ip verdiğini ileri sürüyor, ama herşeyin üzerinde ilâhi bir varlığın belirleyici gücünü de unutmuyorlardı. Ama eğer, insanın kötülüğün varlığına karşı açtığı savaşta kesin bir yarınt bulunamıyorsa, intikam Hıristiyanlığın özünü de çelişen en hafifmeşrep cevap olmaktadır.

«Göze göz, dişe diş» bronz çağında İsrail'in yasasıydı. Bu o çağın koşullarına uygun bir ceza yasasıydı, hâlâ da çölün ilkel göçebeleri tarafından uygulanmaktadır. Bu yasa dağdaki yeminde reddedildi, ulusal bağımsızlığını kazandığı gün ölüm cezasını kaldıran İsrail tarafından da reddedilmiştir. Kıyas adaleti ortodoks şekliyle bugün yalnızca Sicilyalı haydutlar ile gangsterler arasındaki kan davalarını düzenleyen kurallarda kalmıştır.

İlkel kilisenin kan yasasını reddetmesi bir rastlantı değildir; bu öğretisi İsa'nın düşüncesinin derinliklerinden gelir. Bu düşünce, cezayı ancak suçluyu düzelttiği ölçüde haklı görür ve hiç kimsenin Kurtarıcı İsa'nın dışında kalmaması şartını koşar. Eski Musa kanununda ölüm cezası yalnızca cinayeti değil, aynı zamanda Saba'ya uyulmamasını, esir ticaretini, dine hakareti, ana-babaya sövmeyi, zina-yı ve bunun gibi yasaya karşı saldırı sayılan bir çok hareketi cezalandırıyordu. Bu konuda Yeni Birleşmeden önceki durum *mutadis mutandis* İngiltere'de ondokuzuncu yüzyıl başında, Lord Ellenborough'un kararlarıyla meydana gelen duruma benziyordu. 1810'da kanlı yasayı savunan piskoposun kanıtları Fariziyenlerin İsa'ya karşı ileri sürdüklerine benzemektedir ve kana susamış rahipler, Lordlar Kamarasının 1948 müzakereleri sırasında, şiddetlerinden hiç bir şey kaybet-

memişlerdi. Dickens onları iyi tanırdı, bu konuda şu satırları yazmıştı:

«Bütün kalem sahipleri Kutsal yazıların yorumlayıcıları haline dönüşseler de bunların tümüyle gayreti bile beni ölüm cezasının Hıristiyanlığa uygun bir tedbir olduğuna inandıramaz... Eğer bu iddiayı doğrulayan bir tek metin varsa, o zaman bu parçanın geçerliliğine üzülür ve İsa'nın bizzat öğrettiğine ve onun Dinin özüne sadık kalarak sözü geçen parçayı bir kenara bırakırım.»

İlkel kilise ölüm cezasına öylesine karşıydı ki, İmparator Jüstinyen Hıristiyanların bazı görevlere atanmasını yasaklamıştı, çünkü «Onların yasaları, ölüm cezasına çarptırılan suçlulara karşı kılıç kullanmayı engelliyordu.»

Bu soruna en açık şeklini veren, özgür düşünceli ve günahkârken, pişmanlık duyup, kuşkusuz bir aziz mertebesine yükselmiş olan, fakat gene de mizah duygusunu hiç bir zaman kaybetmeyen Aziz Augustin'dir — Onun ünlü «Bana safiyeti bağışlayın, ama hemen değil»ini hatırlayın — Bir Afrika mezhebinin üyeleri olan bağışçılar bir Hıristiyanı öldürdüklerini Aziz Augustin'e günah çıkartırken itiraf ettiklerinde, O, dostu Marcellius ile birlikte kaatillere ölüm cezası uygulanmamasını istemişti.

«Biz Tanrının hizmetkârlarının acılarının, buna yol açanlara «mukabele-i bilmisil» yoluyla aynı acıların çektilerine intikamının alınmasını istemiyoruz. Tabii ki, bu kötü adamların benzer kötülükleri yapmamaları için, özgürlüklerinden yoksun kılınmalarına karşı çıkmıyoruz, ama adaletin onların hayatlarına ve bedensel bütünlüklerine zarar vermeden yerine getirilmesini istiyoruz. Ve böylece zorlayıcı önlemler yoluyla onların hasta çılgınlıklarından kurtulup, kafaça sağlıklı insanların barışına saygı göstermelerinin, kötü şiddetlerinden vazgeçme zorunda bırakılmalarının ve aynı zamanda yararlı çalışmalara yönelmelerinin sağlanmasını arzuluyoruz.»

Bu satırlar sanki günümüzde idam cezası karşıları bir birliğin üyeleri tarafından yazılmışçasına çağdaş bir sesi yansıtmaktadır. Aziz Augustin'in rakipleri ona, bugün de ileri sürülmekte olan bir kânitla karşı çıkmışlardı: Artık ortalık, böylesine cüretkâr girişimlere atılmaya elvermeyecek kadar karışmıştır. Aziz Augustin 354 ile 430 yılları arasında Afrika'da yaşamıştı.

Özet olarak, ceza intikam olarak, determinist açıdansaçma, özgürlük fikrini savunanlar açısından da tutarsızdır. Bununla birlikte, düşünce açısından, ister mantık düzeyinde, ister ahlâk düzeyinde olsun kolayca bir kenara atılabilirse de, intikam duygusu bilinç altımıza şiddetle kök salmıştır ve ne zaman kuvvetli bir iğrenme veya isyan duygusuyla ayaklansak, o da mantığımızın böyle bir şeyi onaylamasına karşı, uyanıp boy gösterir. Bu psikolojik gerçek genellikle ölüm cezasına karşı propagandada sessizce geçiştirilir. Oysa, onu olduğu gibi kabul etmek gerekir. İnanmış bir şekilde ölüm cezasına karşı olanların bile, zaman zaman ortaya çıkan intikam duygusundan korunmamış olmaları, bu gibi itilerin yasa tarafından müeyyidelendirilmesini gerektirmez. Nasıl ki, soyaçekimden edindiğimiz bir çok suçlu duygularımız da müeyyidelendirilmiyorsa... Her uygar adamın derinliklerinde, çalmaya, ırza geçmeye hazır, göze göz diye haykıran bir taş devri adamı büzülüp saklanmıştır. Ama ülkemizin yasalarının bu hayvan derisine bürünmüş küçük insandan esinlenmemesi daha iyi olur.

2

İnsanın özgürlüğü sorunu, dolaylı yoldan da olsa, başka bir açıdan da ceza yasasını ilgilendirir.

Ceza sisteminin derece derece insancillaşması — çocuk mahkemeleri, şartlı, veya söz üzerine salıverme, «açık hapisaneler» v.s. — suçun sosyal kaynakları, soyaçekim ve çevrenin suçlu üzerindeki etkileri ile insan davranışının derinlikleri konusunda edindiğimiz bilgilerin artmasıyla birlikte gelişmiştir. Ama aynı zamanda, özgür bir iradeyi gerektiren, cezaî sorumluluk kavramından vazgeçmek de kolay değildir. Bu ikilemden kurtulmak için önümüzdeki tek yol, daha önce de gördüğümüz gibi, suçlunun düzelmesi yolunda akla yakın bir ümit olduğu zaman, hoşgörülle davranıp, hafifletici sebepleri göz önünde bulundurarak, cezayı kusura orantılı bir hale getirmektir. Olanak ölçüsünde iyi kötü bu ülkenin mahkemeleri de aynı şeyi yapmaktadır. Bu konuda tek istisna, ölüm cezasına çarptırılan suçlarla ilgili yasadır. Bu yasa mahkemelere, başka hallerde gözönünde bulundurulmuş ve cezanın saptanmasında rol oynayan hafifletici nedenlerden yararlanma yolunu kapatmaktadır. Böylece bir mahkeme bir kimseyi mahkûm etmek yerine, deli olduğu için psikiatri kliniklerine gönderebilmektedir. Bunu her durumda yapabilmekte, ancak suçlunun ölüm cezasıyla cezalandırılacak bir suç işlemesi halinde aynı yola başvuramamaktadır. Eğer akli dengesi bozuk bir kimse «cinayetle suçlanıyorsa ve jüri de sanığın kendisine atfedilen suçu işlediğine kanaat getirirse, artık onu suçlu ilân etmekten başka bir şey yapamaz ve yargıç için de tek yol idam cezasını vermektir.» Aynı tedbir, merhameten öldürülenlere de, «ikili bir intihardan» kurtulup hayatta kalana da, verilmektedir. Allaha şükür ki, zaman zaman bu gibi kişiler affedilebilmekte, ama bu yola gidilmeden önce yargıç başına siyah bir bez parçası örtterek korkunç cümleler okumaktadır.

Kraliyet komisyonu raporu sürekli olarak ölüm cezasının insanlık dışı olduğundan söz etmektedir. Rapor, kafaca zayıf, saralı veya halisünasyonların esiri olduğu ispatlanmış kişinin tek umudunun yasında olmayıp, İçişleri Bakanının iyiniyetine bağlı olmasının iğrençliği üzerinde ısrarla durmakta ve «Ana kusuru, bir çok değişiklikleri ve dereceleri olan bir suç için, otomatik olarak, tek bir karar içermek olan bir yasanın olağan sonucu budur... Mahkemeyi vereceği kararı seçmekten yoksun bırakan bu yasanın katılığı yalnızca yürütme organı yani İçişleri Bakanı tarafından düzeltilmektedir» demektedir ve eklemektedir: «Cinayet yasası istisnai kusuru, sorumluluğun önemli oranlarda değişebildiği bir suçta bir tek cezayı öngörmesidir.»

Komisyon üyeleri, cinayetle ilgili yasağı daha yumuşak kılacak, mahkemelere diğer suçlarda olduğu gibi, toplum duygusuna ve insanlığa uyacak doğrultuda hareket etme olanağını sağlayacak bir sürü reformları öngörmüşlerdir. Ama onlar aynı zamanda, ayrıntılarla ilgili reformların problemin özünü çözemeyeceğini görmekte ve «öyle bir noktaya gelinmiştir ki, artık ölüm cezasının ortadan kaldırılması sorununu ortaya atmak ve yeni sınırlamalar için hiç yer kalmamıştır» demektedirler. Gerçekte onlar, kabulü halinde yasanın değiştirilmesi değil, yadsınmasının söz konusu olacağı bir önlem ileri sürmüşlerdir ki, o da, jürinin her türlü denetimden uzak olarak suçlu görülen bir kimseye ölüm cezasının uygulanıp uygulanmayacağına da karar vermesidir. Raporunda «Eğer ölüm cezası korunarak ve aynı zamanda bugünkü yasanın kusurları da düzeltilcekse, bundan başka bir tek çıkar yol olmadığı sonucuna vardık» denmekte ve devam edilmektedir: «Kabul edi-

yoruz ki, jüriye böylesine yetkiler veren bir sistemin sakıncaları, yararlarından daha büyük görülebilir. Eğer bu son görüşe değer verilecekse, o zaman ölüm cezasının sınırlandırılması için yapılacak hiçbir şeyin kalmadığı bir noktaya geldik demektir ve esas sorun da, bu cezanın korunması mı, yoksa kaldırılması mı gerektiğidir.»

Ölüm cezasını öngören kanunun değiştirilemesinin nedeni basittir. Zira o ancak cezai sorumluluğun yalanlanması pahasına değiştirilebilir. Yani, mesinin nedeni basittir. Çünkü o ancak cezai sorumluluk» gibi kavramları kabul etmek gerekir. Demek oluyor ki, determinizmi yasalaştırmak gerekecektir o zaman. Böyle bir zorunluluk yasanın yeterli esnekliği yüzünden diğer suçlarda zorunlu değildir. Bununla birlikte, yasanın ana kavramlarını sırf ölüm cezası yarasını daha az barbar hale getirmek için allak bullak etme halinde de çelişkiler bütünüyle ayakta kalacaktır. «Sorumlulukla» «sorumluluk» arasındaki sınır pek kaygan, pek sakıncalı ve metafizik düşüncelerle karartılmış olduğundan, böyle bir çizginin belirlenmesini hukuki deyimlere bırakmak pek keyfi olacaktır. Ve bir insanın hangi anda sorumlu olarak hareket ettiği, dolayısıyla ölmesi gerektiğini, hangi anda bir baskı altında olduğu, dolayısıyla yaşaması gerektiğini kesinlikle söylemenin olanaksızlığı yüzünden, tek çözüm ölüm cezasını, her türlü derecelendirmeyi engellediği ve hep ile hiç arasında bir seçim zorunluluğu doğurduğu için, ortadan kaldırarak, diğer cezaların düzeyine indirmektir.

Fakat, özellikle bu katılığdır ki, ölüm cezasını hukuk dünyasının gericileri gözünde pek muteber kılmaktadır ve onu bu kusuru yüzünden korumak istemektedirler. Zira ölüm cezası kaldırılır-

sa herşey de beraberinde çökecektir. Lord Chief Justice «Hafifletilmiş sorumluluk» «karşı durulmaz iti» gibi kavramların yasaya sokulmasını öngören reformlara karşı dururken, bu kanıtları ileri sürmekteydi. Bu gericiler, gayet iyi bilmektedirler ki, bu gibi kavramlar bir kere yasanın kalesine daldılar mı, orada büyük yıkıntılar meydana getirecek Truva atlarıdır. Bu yüzdendir ki, Lord Goddard Kraliyet Komisyonu üyelerine şunları söylemiştir:

«Bir kere karşı durulmaz dürtü doktrini kabul ettiniz mi, bana kalırsa nerede duracağınızı kendiniz bile kestiremezsiniz. Sanırım ki, bir kere karşı durulmaz dürtü ilkesi kabul edildiği zaman, bunun yalnızca cinayet suçlarında uygulanmasıyla yetinebilmeye olanak bulunmadığı, ama bütün suçlarda ileri sürülebileceği gerçeği gözönünde bulundurulmamıştır... Şimdi siz bu doktrinin ceza yasası tarafından kendiliğinden hoşnutlukla kabul edilmesi gerektiğini söyleyebilecek misiniz? Sanığın kleptomani denen hastalığa yakalandığını ileri sürmesi üzerine «İşte ben de burada bu gibi hastalıkları düzeltmek için bulunuyorum» diyen eski yargıcın hikâyesini hatırlamaktan kendimi alamıyorum.»

Aynı şekilde, Lord Goddard kışkırtmanın derecesinin sanığın karakterine ve huylarına göre değerlendirilmesi yolundaki teklife de karşı koyuyordu:

«Eğer bir kişinin kendi özel durumuna göre, hangi koşullar altında kışkırtılmış olacağı sorusunu tartışmayı kabul ederseniz, emin olabilirsiniz ki, herkes kendisinin son derece kolay tahriklere kapılır bir kişi olduğunu kanıtlayabilecek ve bu konuda tanıklık edecek bir sürü dost bulunabilecektir ve böylece siz de başka bir yasa da yeri olmayan incelemelere girmiş olacaksınız.»

Doğrudur. Ne var ki, diğer yasalar insanları asmayı öngörmemektedir. Bir an düşününüz, bazı tanıklar, sanık mevkiinde bulunan kişinin tahriklere

kolay kapılan ve her zaman akli başında olmayan bir kimse olduğunu söylerse meydana gelecek zararlar ne olabilir! Lord Goddard'ın kanıtı şöyle özetlenebilir: Eğer biz canileri bir iç baskı altında hareket ettikleri nedeniyle asmaktan vazgeçersek, yargıçlar benzer ölçütleri diğer suçlarda da uygulama cesaretini kazanacaklardır. Eğer cellat, akli dengesi olmayanların doğal doktoru kabul edilmezse, geçmişin yargıcı da kleptomanların doğal iyileştiricisi olamayacaktır. Ne yazık ki, bugün Coke'un öğretilerini ve M. Naghten kurallarını küçümseyen yargıçlar vardır ve bunlar cezanın ağırlığını kararlaştırırken, sosyal öğelerle psikik baskıları da gözönünde bulundurmaktadırlar. Çok şükür ki, bu tehlike ölüm cezasına çarptırılması söz konusu olan bir kişi için yoktur: Jüri ipin uzunluğunu bir parça bile kısaltamaz, ne de suçluyu şartlı boğup, boynunu kırmayı erteleyebilir.

Özetleyelim: Ölüm cezasının kusurları düzeltilemez, çünkü ölüm cezasının kendisi, diğer yasaların determinist görüşlerinden zerrece nasibini almamış ve en ufak bir tavize dahi girmeyen felsefi sorumluluk kavramı üzerine oturtulmuştur. Bütün diğer kabahat ve suçlarda kanun esnektir, ölüm cezası ise doğası gereği, cezanın sorumluluğa orantılı hale getirilmesi olanaklarını ortadan kaldırır. Bu katılık kendisini doğurup ölüm cezasının özünü meydana getiren düşüncenin, toplumun bütün gerici güçleri gözünde çekiciliğini ve simgesel değerini meydana getiren kaynaktır.

BAZI ÜLKELERİN DENEYLERİ

Bir çok ülkede ölüm cezasının kaldırılmasının sonuçlarıyla ilgili aşağıdaki bilgiler, 1929 - 30 Komitesi ile 1948 - 53 Kraliyet Komisyonu raporlarından ve B. Duesing'in *Die Geschichte der Abschaffung der Todesstrafe* adlı kitabından alınmıştır. Bunlar barış zamanında siviller tarafından işlenmiş suçlara uygulanan ölüm cezalarıyla ilgilidir.

Avusturya — Ölüm cezası 1950 yılında kaldırılmıştır. Yararlanılabilecek yeni istatistikler yoktur.

Belçika — Ölüm cezası 1863'den beri uygulanmaktadır. Belçika Adalet Bakanı tarafından Komiteye sunulan raporun sonucu:

«İnsan hayatına saygıyı öğretmenin en iyi yolunun, yasa adına insanları hayatından etmeyi reddetmek olduğunu gördük.»

Belçika Hükümetinin Kraliyet Komisyonu sorularına cevap olarak gönderdiği raporun sonucu:

«Ölüm cezası kalktığından beri, bu ceza'nın ortadan kalkmasının yol açtığı hiç bir suç artışına rastlanmamıştır.»

Danimarka — Ölüm cezası 1892'den beri uygulanmaz olmuş ve 1933'de resmen kaldırılmıştır. Komite önünde tanıklık yapan Danimarka hapis-hane-

leri genel müdürü Bay Eric Kampmann, ölüm cezası uygulanmayalıberi suçluluk oranında düşüş olduğunu belirtmiştir. Danimarka Hükümeti de 1948 komisyonunun sorularına aynı doğrultuda cevap vermiştir.

Finlandiya — Ölüm cezası 1826'dan beri uygulanmamaktadır, kullanılabilir istatistik yoktur.

Hollanda — Ölüm cezası 1870'de kaldırıldı. Zaten 1850'den beri uygulanmaz olmuştu. Hollanda Hükümetinin Kraliyet Komisyonu sorularına cevabı:

«Kesinlikle anlaşılmıştır ki, sivil ceza hukukundan ölüm cezasının kaldırılması suçların ağırlaşması veya çoğalması sonucunu doğurmamıştır.»

İzlanda — Ölüm cezası kaldırılmıştır. Elde istatistik yok.

Norveç — Ölüm cezası 1875'den beri uygulanmaktadır ve 1905'de resmen kaldırılmıştır. Norveç Hükümetinin Kraliyet Komisyonuna sunduğu raporun sonucu:

«Deney büyük bir başarıya ulaşmıştır... Bu deney, ölüm cezasının kaldırılmasının cinayet sayısında hiç bir artma meydana getirmediğini ispatlamıştır.»

Norveç Hükümeti tarafından Kraliyet Komisyonuna sunulan cevabın sonucu:

«Hiç bir şey ölüm cezasının kaldırılmasının, cinayet veya şiddet yoluyla işlenen suçların veyahut hapis-hane personeline saldırı suçlarının sayısını artırdığını göstermemiştir.»

Portekiz — İdam cezası 1867'de kaldırıldı. Elde istatistik yok.

İsveç — Ölüm cezası 1910'dan beri uygulanmakta. 1921'de resmen kaldırılmış, İsveç Hükümeti tarafından komiteye sunulan raporun sonuçları:

«Yukarıda verilen rakamlar ışığında, tabii ki ölüm cezasının kaldırılmasının suçların miktarı üzerinde bir etki yapıp yapmadığını kestirmek mümkün değildir. Ama hiç değilse, devletin suçlara karşı kendini korumak için ölüm cezasına ihtiyacı olmadığı görüşünün (idamın kalkmasını isteyenlerin görüşü) deneylerle yalanlanmadığı söylenebilir.»

Kraliyet Komisyonunun sorularına verdiği cevapta İsveç Hükümeti, hiç bir yorumda bulunmadan, raporunda bulunan rakamlara dikkati çekiyor. Bu istatistikler, ölüm cezasının kaldırılmasından önceki beş yıl içinde yani 1916-1920 arasında, 38 kişinin cinayetle suçlandığını, 32'sinin suçlu bulunduğunu, bunların 16'sinin akli dengelerinin bozuk olduğunun kabul edildiğini; ölüm cezasının kaldırılmasını izleyen beş yıl içinde ise, yani 1922-26 arasında, 38 kişinin cinayetle suçlanıp, otuzunun suçlu bulunduğunu, bunların 17'sinin akli dengesinin bozuk olduğunun kabul edildiğini belirtmektedir. Ayrıca, Upsala Hukuk Fakültesi Kriminoloji Profesörü, Bay Strahl'ın bir yazısı da rapora eklenmiştir. İşte raporun sonucu:

«En yaygın olan düşünce ölüm cezasının kaldırılmasının suç sayısında bir artma meydana getirmediğidir.»

İsviçre — Ölüm cezası 1874 yılında kaldırıldı, fakat Federal Anayasanın revizyonu sonunda 1879'da her kantona kendi ceza kanunlarına idam cezasını yeniden koyma hakkı tanındı. İsviçre nüfusunun % 70'ini meydana getiren 15 kanton ölüm cezasını ihya etmediler. 10 kanton ise bu cezayı yeniden kanunlarına aldılar. Ölüm cezası 1942 yılında son defa olarak bütün ülkede kaldırıldı.

İsviçre'nin durumu son derece ilginçtir. Çünkü bir ülkenin idam cezasının kaldırıldığı ve yürürlükte ol-

duğu değişik bölgelerindeki durumu kıyaslamak olanğını sağlamaktadır. Komiteye yazdığı yazıda İsviçre Hükümeti şöyle diyordu:

«Adalet Bakanı sonuç olarak, İsviçre deneyinin ölüm cezasının ibret olma niteliğini ispatlayacak hiç bir yönü olmadığını göstermiştir. Ancak ölüm cezasının kaldırılması, cinayet suçlarının oranı üzerinde bir etki yapmamıştır.»

Onbeş yıl sonra, İsviçre Hükümetinin Komisyonu gönderdiği yazıya ekli raporda Cenevre Ceza Hukuku Profesörü M. J. Graven durumun ayrıntılı bir açıklamasını veriyordu. Raporun en çarpıcı bölümü aşağıdadır:

«Açıktır ki, 1874 yılında ölüm cezasının kaldırılması, suçluların bir kısmının cesaretini arttırmıştır. Gerçekten, birçok kantonda dehşet verici suçların işlendiği görülmüştür. Bu suç salgını kamuoyunu derinden sarsmış ve 1879'da idam cezası kısmen yeniden kabul edilmiştir... Ama bu suç dalgası bir kere geriledikten sonra, ağır suçların, idam cezasını yeniden kabul etmeyen kantonlarda, edenlere oranla bir fazlalık göstermediği ve idam edilmeyen mahkûmların devlet için büyük bir yük teşkil etmedikleri görülmüştür... Ölüm cezasının uygulanmakta olduğu 1864-1873 yılları arasında idam kararının verilebileceği 11 duruşma olmuştur. İdam cezasının kalkmasını izleyen on yıl içinde, bu türden 11 suç işlenmiştir, bunu izleyen 10 yıl içinde aynı türden sadece beş suç işlenmiştir.

İşte bu tür düşünceler ve insanı duyularla 1942 yılında ölüm cezası son defa olarak kaldırıldı... Ölüm cezasının kaldırılması ve cezaların hafifletilmesi genel olarak cinayet ve diğer suçların artması sonucunu doğurmadı. Yeni ceza yasasının yürürlüğe girmesinden önceki altı yıl ile yürürlüğe girmesini izleyen altı yılın rakamlarını veren istatistiklerin incelenmesi, yasanın suç olarak kabul ettiği fillerin sayısının artmasına ve savaşın bir çok ülkede suçlu sayısını endişe verici oranda çoğaltan

ahlâki sonuçlarına rağmen, İsviçre'de suç oranı sabit kalmış ve 1947'den itibaren de azalma yolunu tutmuştur.»

Rapor şu şekilde sonuçlanıyor:

«İsviçre Parlamentosunun bir üyesinin 1928 yılında belirttiği gibi «Ben devleti bir cellat olarak değil, suçları ve kötülüğü önlemeye çalışan suçluyu düzeltmeye gayret eden bir terbiyecisi olarak görüyorum... Bugünkü İsviçre'yi, bu eski demokrasiyi cellat kılığına girmiş düşünemiyorum.»

Kısacası yetmiş yıl önce ölüm cezasının kaldırılmasını bazı kantonlarda — belirtmek gerekir ki bunlar en geri kantonlardı— suçların ani artması, sonra da azalması izlemiştir. Oysa 1942'de savaşın doğduğu koşullara rağmen ölüm cezasının kaldırılmasını suç oranında bir artış değil, tam aksine bir ek silme izlemiştir.

İsviçre, ölüm cezasının kalkmasını suç oranında geçici bir artışın izlediği tek Avrupa ülkesidir. — Ve unutmayalım ki bundan üç çeyrek yüzyıl önce oluyordu bu artış. — Ama bu durumda dahi artışın doğrudan idam cezasının kaldırılmasından doğduğu kesin değildir. Bu konuda Brüksel Serbest Üniversitesi Profesörü P. Cornil kendi ülkesinde 1918'de meydana gelmiş pek ilginç bir olayı anlatmaktadır:

Bazı cani şebekeleri tarafından işlenen, cinayete de yol açan bir dizi hırsızlık olayı köylerde salgın haldeydi. Haydutlar geceleri ücra yerlerdeki çiftliklere dalyor ve çiftçileri döverek, ayaklarını yakarak, paralarını nereye sakladıklarını açıklamaya zorluyorlardı. Çiftçiler direnirlerse, derhal öldürüyorlardı. Bu cinayet şebekelerinden biri yakalandı ve yargılandıktan sonra beş cani idama mahkûm edildi... Alışılmış kuralın tersine, mahkeme yirmi dört yaşındaki Pierre N.'nin ölüm cezasının affedilmesini, ibret olsun diye reddetti. O sırada Adalet Bakanı Sosyalist Emile Vandervelde idi ve bu adamın cezasını engel-

ledi... Ceza hafifletildi. Ve o zaman garip bir olay oldu. Hemeri hemen derhal, soygunlar hiç bir neden olmaksızın sona erdi.

Bu olayı anlatırken, pek büyük bir tehlikeden ucu ucuna kurtulmuş olduğumuzu belirtmek isterim. Bir an için bu adamın idam edilmiş olduğunu düşünelim. Bu mahkûmun cezasının infazından sonra, soygunlar durmuş olacaktı. Bu durum ölüm cezasının avukatları için ne büyük bir zafer olurdu! Şüphesiz onlar, bu mutlu sonucu idam cezasının ibret olma niteliğine bağlayacaklardı ve pek mümkündür ki, idam cezası bazı suçlar için yeniden ortaya atılacak, uzun yıllar da uygulanacaktı.»

İtalya — İdam cezası 1890'da kaldırılmıştır. (Son infaz 1876'da yapılmıştır). Bu ceza 1931'de Mussolini tarafından tekrar konmuş ve 1944'de ikinci defa kaldırılmıştır.

Cinayet oranı 1880 ile 1920 arasında 1880'de yüzbin kişide 10,6 iken 1920'de yüzbin kişide 3,5'e düşecek şekilde sürekli olarak azalmıştır.

İdam cezasının ikinci kaldırılışı, suçluluğun doğuşuna vardığı bir döneme rastlamaktadır. 1945'de cinayet suçları yüzbin kişide 13'dü (1946 yılı için istatistik yoktur) bu oran 1947'de yüzbinde 8,8, 1948'de 6,9'a düşmüştür. Birinci haldeki suç azalması şüphesiz sosyal gelişmeye bağlanmalıdır, ikincisi de savaşın normal duruma dönmeye. Ama cinayet oranındaki düşüşün nedenleri ne olursa olsun, idam cezasının kaldırılması bu düşüşü durdurmamıştır.

Batı Almanya — Ölüm cezası 24 Mayıs 1949'da kaldırıldı.

Tahmin edileceği gibi bu konuda Alman istatistikleri her bakımdan en mükemmel olanlardır.

Göreceğiniz rakamlar Doktor Bernhard Duesing tarafından yayınlanmıştır. Birinci kolon idam cezası kaldırılmadan önce cinayetlerin aylık ortalamasını

vermektedir. İkinci kolon da idam kaldırıldıktan sonraki aylık cinayet ortalamasını. Bazı hallerde birinci kolondaki rakamlar idam cezasının kaldırılmasından iki, bazen de üç yıl öncesine aittir. İkinci kolondaki rakamların hepsi cezanın kaldırılmasını izleyen iki yılın ortalamasıdır. Bazı federe devletler için verilen rakamlarda cinayete teşebbüsler de yer almakta, diğer bazılarında ise bunlara yer verilmemektedir. Bir tek halde (Wurtemberg) çocuk kaatilleri de rakamlara dahil edilmiştir.

	Ölüm cezasının kaldırılmasından önceki aylık cinayet ortalaması	Ölüm cezasının kaldırılmasından sonraki aylık cinayet ortalaması
Kuzey Ren ve Westfalen	9.08	5.83
Bavyera	16.4	9.41
Aşağı Saksonya	17.1	8.16
Hessen	4.12	1.79
Baden - Würtemberg	5.83	2.95
Ren - Pfalz	3.33	3
Schleswig - Holstein	3.83	2.12
Hamburg	2.37	1.41
Baden	1.13	0.58
Würtemberg	1.88	3.95*
Bremen	0.63	0.29
Batı Berlin	2.25	2.05

(*) Çocuk öldürmeler dahil.

Şüphe yok ki, İtalya için olduğu gibi, suç oranındaki azalma, savaş ertesi yıllarda nazi iktidarından normal hale dönüşü yansıtmaktadır. Bununla birlikte, sözü geçen iki ülkenin pek karışık bir döneminde, suçluluk salgınının doruğuna vardığı bir anda ölüm cezasının kaldırılmasına dikkati çekmek gerek, çünkü o dönemde ölüm cezası taraflılarının bizde ileri sürdükleri «zamanın bu gibi bir deney için elverişli olmadığı» kanıtı orada da ileri sürülebilirdi.

Commonwealth ülkeleri ve A.B.D. — Bazı commonwealth ülkeleri ile A.B.D.'nin bir çok devleti ölüm cezasını önce kaldırmış, sonra yeniden koymuşlardır. Diğerleri bu cezayı kaldırmış bir daha da koymamışlardır. Kraliyet Komisyonu Profesör Th. Sellin'in «Halkın kompozisyonu ve ekonomik sosyal koşulları birbirlerine çok benzeyen» bir kısmında ölüm cezası kalktığı halde diğerlerinde yürürlükte olan «komşu ülkeler arasındaki suçluluk durumunu karşılaştıran eğrisine geniş şekilde yer vermiştir. Commonwealth ülkeleriyle ilgili olarak aşağıdaki üç ülke arasında bir kıyaslama istatistiği yayınlanmıştır:

a) Yeni Zelanda: Ölüm cezası 1945'den beri uygulanmamakta ve 1941 yılında kaldırılmış bulunmaktaydı, sonra 1950'de yeniden kondu.

b) Quesland: Ölüm cezası 1911'den beri uygulanmamaktaydı, 1922'de resmen kaldırıldı ve bir daha konmadı.

c) Yeni Güney Galler'i: Ölüm cezası hiç bir zaman kaldırılmamıştır.

Karşılaştırma bu üç ülkedeki cinayet eğrisinin iniş çıkışlarının birbirlerine çok büyük benzerlikler gösterdiğini ortaya koymuştur. Aynı sonuçlar A.B.D. için de elde edilmiştir. Suçluluk eğrileri ölüm ceza-

sını kaldıran ülkelerle kaldırmayanlar arasında büyük benzerlik göstermiştir.

Bir örnek verelim : Colorado ile Missouri'de ölüm cezası hiç kalkmamıştır. Kansas ise aynı cezayı 1877'de kaldırmış, sonra 1935'de yeniden koymuştur. Ama bütün bunların hiçbiri en ufak bir değişiklik meydana getirmiş değildir. Suçluluk oranı 1935'de, bütün devletlerde düşmüştür. «Kansas'ta alınan sin-dirici tedbirlere ve ölüm cezasının konmasına rağmen bu düşüş sözü geçen devlette daha büyük bir hız göstermemiştir.» 1936 - 1945 on yılı içindeki gelişme 1925 - 34 yıllarına oranla, Colorado'da % 40, Missouri'de % 47, Kansas'da ise % 44 olmuştur. İncelemesinin sonunda Komisyon, Sellin'in yukarıda belirttiğimiz fikrini benimsemekte ve şöyle demektedir:

Bu rakamların incelenmesinden bir tek sonuç çıkarılabilir: Ölüm cezası ister uygulansın, ister uygulanmasın veya bu cezanın yürürlükte olduğu veya olmadığı devletler karşılaştırılsın, elde edilen suçluluk oranları, bu rakamların belirmesinde ölüm cezasından çok başka faktörlerin rol oynadığını gözler önüne sermektedir.

Her ülkede ekonomik ve sosyal koşulların ve halkın kompozisyonunun sonucu olan değişik düzeylere rağmen, hemen hemen eğri her yerde aynıdır: Yüzyılın ilk yirmi yılında genel bir yükselme ve onu izleyen yıllarda da düşme göstermektedir.

DÜŞÜNCE DİZİSİ

Bertolt Brecht
ME - Tİ

*

**

Murat Belge
TARİHTEN GÜNCELLİĞE

*

**

Gülten Akın
ŞİİRİ DÜZDE KUŞATMAK

*

**

Mete Tunçay
BİLİNECEĞİ BİLMEK

*

**

Kürşat Bumin
BATI'DA DEVLET VE ÇOCUK

*

**

J. P. Sartre
AYDINLARIN SAVUNUSU

*

**

C. Levi - Strauss
MİT VE ANLAM

*

**

Antonio Gramsci
AYDINLAR VE TOPLUM